

מסכת בבא מציעא פרק ט' - "המקביל"

1. קג, א-ב

רש"י

מתני'

המקביל. או באריסות למחצה ולשליש ולרביע או בחכירות בכך וכך. כורים לשנה:

לחרוש אחריו. אחר הקצירה או העקירה כדי להפוך שרשים של עשבים רעים שבו וימותו ולא יחזרו ויצמחו לכשתזרע:

בזמורות. הקצוצין מן הגפנים: **בקנים**. מפרש בגמי קנים המעמידים את הגפנים שקורין פוש"ל:

ושניהם מספקין את הקנים. החדשים בכל שנה שאין על האריס אלא לעבוד ולשמור אבל שאר דברים על שניהן וסיפא דמתניתין ליתא אלא בקבלנות דאי בחכרות לא שייכא חלוקה:

גמ'

ושניהן מעכבין. לשנות מן המנהג:

האי אמר. בעל הקרקע אי אפשי שתעקור דבעינא דתיתבן ארעאי שישארו בה מן הקשין ויהא לה לזבל לזריעתה לשנה הבאה:

והאי אמר. אם בעל הבית אמר עקור מצאי האי למימר ליה לא מציא מיטרח שהקצירה נוחה מן העקירה:

דתינקר. שתהא נקיה שאינה צריכה לזבל:

בעינא תיבנא. אני צריך תבן לבהמותי ואי אפשי שתשאר בקרקע:

שניהן מעכבין זה. על זה למה לי. כיון דתנן בתרוייהו אינו רשאי מכלל דזימנין דניחא ליה למר בהכי ולמר בהכי וזימנין איפכא:

משום דשניהם מעכבין. כלומר מפני ששניהן יש להם טענה לכאן ולכאן:

משנה

המקביל שדה מחבירו,

מקום שנהגו לקצור - יקצור,

לעקור - יעקור,

לחרוש אחריו - יחרוש,

הכל כמנהג המדינה.

בשם שחולקין בתבואה - כך חולקין בתבן ובקש,

בשם שחולקין ביון - כך חולקין בזמורות ובקנים,

ושניהם - מספקין את הקנים.

קג,ב

גמרא

תנא:

"מקום שנהגו לקצור - אינו רשאי לעקור,

לעקור - אינו רשאי לקצור,

ושניהם מעכבין זה על זה."

"לקצור - אינו רשאי לעקור,"

האי אמר: בעינא דתתבן לי ארעאי,

והאי אמר: לא מציאנא.

"לעקור - אינו רשאי לקצור,"

האי אמר: בעינא דתינקר ארעאי,

והאי אמר: בעינא תיבנא.

"ושניהם מעכבין זה על זה" - למה לי?

'מה טעם קאמר:

מה טעם "לקצור אינו רשאי לעקור"

"לעקור אינו רשאי לקצור" - משום ד"שניהם מעכבין זה על זה".

2. קג, ב

ר"י

ואזיל איהו ונכיש. בעוד שהתבואה מחוברת ותלש ממנה עשבים רעים אלא שלאחר מכאן חזרו וגדלו בהן קצת מהן:

דלא כריבנא ליה. שלא אחרוש עוד אחריה שהניכוש במקום חרישה שלאחר הקצירה היא למנוע עשבים הרעים:

שנהגו להשכיר אילנות. עם שדה לבן שיטול האריס חלקו בפירות האילן אע"פ שאינו טורח בהן שאינן צריכין לעבודה:

משכירין. כלומר מסתמא הן מושכרין:

יהבי בתילתא. נותנין קרקעות לאריסין ע"מ שיטלו הן חלק שלישי ואריס שני חלקים:

ואזיל איהו ויהיב בריבעא. שלא יטול הוא אלא רביע והאריס שלשה חלקים:

דבצרי לך. שאני נוטל פחות משאר בעלי בתים:

מקבלי בריבעתא. ע"מ ליתן לבעל הקרקע רביע בתבואה:

"לפרוש אחריו יחרש".

פשיטא!

לא צריכא בארתא דלא מנכשי, ואזיל איהו ונכיש.

מהו דתימא: אמר ליה: האי דנכישנא אדעתא דלא כריבנא לה, קא משמע לן: דאיבעי ליה לפרושי ליה.

"הכל במנהג המדינה".

"הכל" לאתויי מאי?

לאתויי הא דתנו רבנן:

"מקום שנהגו להשכיר אילנות על גבי קרקע - משכירין, מקום שאין נהגו להשכיר - אין משכירין".

"מקום שנהגו להשכיר - משכירין".

פשיטא!

לא צריכא דכולי עלמא יהבי בתילתא, ואזיל איהו ויהביה בריבעא. מהו דתימא: דאמר ליה האי דבצרי לך, אדעתא דלא יהיבנא לך אילנות, קא משמע לן: דאיבעי ליה לפרושי ליה.

"מקום שנהגו שלא להשכיר - אין משכירין".

פשיטא!

לא צריכא דכולי עלמא מקבלי בריבעא, ואזיל איהו וקיבלה בתילתא.

מהו דתימא: אמר ליה: האי דטפאי לך אדעתא דיהבת לי באילנות, קא משמע לן: דאיבעי ליה לפרושי ליה.

3. קג, ב

"נָשֵׁם שְׁחֹלְקִים בְּתַבּוּאָה - כֶּךָ חוֹלְקִין בְּתַבּוּן וּבְקָשׁ".

אָמַר רַב יוֹסֵף:

בְּכֶבֶל נְהִיגוּ דְלֵא יְהִיבֵי תִיבְנָא לְאַרִיסָא.

לְמַאי נִפְקָא מִינָהּ?

דְּאִי אִיכָא אִינִישׁ דְּיְהִיב - עֵין יָפָה הוּא, וְלֵא גְמָרִינָן מִינָהּ.

אָמַר רַב יוֹסֵף:

בּוֹכְרָא וְטַפְתָּא וְאַרְכַּבְתָּא וְקִנֵּי דְחִזְרָא - דְּבַעַל הַבַּיִת,

וְחִזְרָא גּוֹפִיָה - דְּאַרִיסָא.

כְּלָלָא דְמִילְתָּא: כָּל עֵיקַר בְּלִמָּא דְבַעַל הַבַּיִת,

נְטִירוֹתָא יְתִירְתָּא - דְּאַרִיסָא.

וְאָמַר רַב יוֹסֵף:

מְרָא, וּזְבִילָא וְדוּלָא וְזַרְנוּקָא - דְּבַעַל הַבַּיִת,

אַרִיסָא עֲבִיד בֵּי יְאוּרֵי.

רפ"י

בּוֹכְרָא וְטַפְתָּא וְאַרְכַּבְתָּא וְקִנֵּי דְחִזְרָא . דְּבַעַל הַבַּיִת. סְבִיבוֹת הַשְּׂדֵה עוֹשִׂין חֲרִיץ וְנוֹתְנִין הַעֲפָר עַל הַמִּיצַר לְהַגְבִּיהַ סְבִיבוֹתָיו וְלֵאחֵר זְמַן כְּשֶׁנִּדְשׁ חוּזֵר הוּא וּמוֹסִיף עֲלָיו עֵפֶר שְׁנִית וְכֵן שְׁלִישִׁית רֵאשׁוֹן קָרִי בּוֹכְרָא וְהַשְּׁנִי טַפְתָּא לְשׁוֹן רִיבּוּי דְמַטְפֵי לֵה וְהַשְּׁלִישִׁי קָרִי אַרְכַּבְתָּא: **קִנֵּי דְחִזְרָא**. קִנִּים שְׁנוּעִצִים בְּאַרְץ לְאַרְוֹג בּוֹ קוֹצִים אוֹ נְסָרִים סְבִיבוֹת הַשְּׂדֵה:

דְּבַעַל הַבַּיִת. עֲלֵיו יֵצִיָּה זֵאת לַעֲשׂוֹת:

חִזְרָא גּוֹפִיָה. הַקּוֹצִים שְׁאוּרְגִין בּוֹ סְבִיב הַקִּנִּים דְאַרִיסָא:

עֵיקַר בְּלִמָּא. עֵיקַר שְׁמִירָה שְׂאֵי אֲפֻשֵׁר בְּלֵא הִיא:

נְטִירוֹתָא יְתִירְתָּא דְאַרִיסָא. עֲלֵיו לְהוֹצִיא שְׂאֵינוֹ עוֹשֵׂה אֵלֶּא לְהַקֵּל מֵעֲלָיו שְׂלֵא יִצְטַרֵּךְ לְטֵרוּחַ כֻּלָּל בְּשִׁמְרִיתָהּ:

מְרָא. פּוֹשִׁי"ךְ בְּלַעֲיָז:

זְבִילָא. פְּאַלִּיָּא:

דוּלָא. דְּלֵי לְהַשְׁקוֹת שְׂדֵה:

זַרְנוּקָא. נוֹד לְמִלְאוֹת בְּמִקּוֹם שְׁנוֹהֵגִין לְדָלוֹת בְּנוֹדוֹת: אַרִיסָא עֲבִיד בֵּי יְאוּרֵי: עֲלֵיו לַעֲשׂוֹת חֲרִיצִין מִשְׁפַּת הַנְּהַר עַד סוֹף הַשְּׂדֵה חֲרִיצִין הַרְבֵּה שְׁכַשְׁדוּלִין הַמִּים מִן הַנְּהַר שׁוֹפְכִין בְּחֲרִיצִין וְהַחֲרִיצִין מוֹלִיכִין עַד סוֹף הַשְּׂדֵה וְהִיא שׁוֹתָה מֵאִלִּיָּה:

כ"י

מוחלקין. שניטלה קליפתן
מחשוף הלבן שעליהן:
שניהם מספקין למה לי.
פשיטא כיון דתנא דלשניהן הן
וחולקין בהן ממילא שמעינן
דשניהן מספקין את החדשים
דאי לא יהיב מעיקרא אמאי
פליג בישנים:

4. קג, ב

"כשם שחולקין ביו - כך חולקין בזמורות ובקנים".

קנים מאי עבדתיהו?

אמר רבי ינאי:

קנים המוחלקין, שבהן מעמידים את הגפנים.

"ושניהם מספקין את הקנים".

למה לי?

'מה טעם' קאמר: מה טעם שניהם חולקין בקנים משום דשניהם מספקין את הקנים.

5. קג, ב - קד, א

רפ"י

משנה

המקבל שדה מחבירו: והיא בית השלחין,
או בית האילן,

יבש המעין,

נקצץ האילן - אינו מנכה לו מן חבורו.

אם אמר לו: "חבור לי שדה בית השלחין זו",

או: "שדה בית האילן זה",

יבש המעין,

נקצץ האילן - מנכה לו מחבורו.

גמרא

היכי דמי?

אילמא: דיבש נהרא רבה - אמאי אינו מנכה לו מן חבורו? נימא ליה: מכת מדינה!

אמר רב פפא:

דיבש נהרא זוטא,

קד, א דאמר ליה: איבעי לך לאתווי בדוולא.

אמר רב פפא:

הני תרתאי מתניתא קמיינתא משפחת לה בין בחכרנותא בין בקבלנותא,

מכאן ואילך, דאיתא בקבלנותא ליתא בחכרנותא,

ודאיתא בחכרנותא ליתא בקבלנותא.

מתני'

בית השלחין. קרקע יבישה דלא
דייה במי הגשמים וממעין שבה
משקה אותה:

או בית האילן. ובשביל האילן
ההוא חביבה על האריס שנוטל.
חלק בפירות בלא טורח:

מן חבורו. אם קיבלה ממנו
בחכירות בכך וכך כורין לשנה
דמעיקרא לא גלי דעתיה
דמשום מעיין או אילן טפי לה
בחכירותה:

חבור לי בית השלחין זו. גלי
דעתיה דבשביל שהוא בית
השלחין טפי לה וחכרה ממנו:

גמ'

נהרא רבה. שהכל משקין ממנו:
נימא ליה מכת מדינה היא.
ותנן לקמן בפירקין (דף קה:):
המקבל שדה מחבירו ואכלה
חגב או שנשדפה אם מכת
מדינה היא מנכה מן החכירות:
נהרא זוטא. אמת המים
שהמשיכו מן הנהר הגדול אצל
הבקעה להשקות ממנה:

משכחת לה בין בחכירות ובין
בקבלנות. בכולן יש לומר לקצור
יקצור לעקור יעקור דכל מה
שיש לו לטעון בקבלנות יש לו
לטעון בחכירות וגבי יבש
המעיין אם אמר חבור לי שדה
[בית] שלחין זו כי היכי
דבחכירות כי יבש המעיין מנכה
לו הכי נמי בקבלנות אם קבלה
בשליש ולמחצה הכל לפי מה
שנפסד:

מכאן ואילך כו'. כל אחת
אפרשנה במקומה:

6. קד, א

כ"י

שמה בעלמא. כך היא נקראת
 אבל לא בשביל המעיין העליתי
 בחכירותך:
 לתך. חצי כור לפי חשבון
 סאתים בחצר המשכן חמשים
 על חמשים הוי בית סאה:
 אע"פ שאין בו גפנים. גרסינן
 וגבי פרדס אע"פ שאין בו
 רימונים גרסינן:
 אמר לו מחכיר לחוכר. שדה בית
 השלחין אני מחכיר לך יכול
 לומר שמה בעלמא אמרי:

"אם אמר לו: 'חכור לי שדה בית השלחין זה או: 'שדה בית האילן זה',
 יבש המעין, נקצץ האילן - מנכה לו מחכורו".

ואמאי? לימא ליה: שמה בעלמא אמרי לך.

מי לא תניא:

"האומר לחבירו: 'בית כור עפר אני מוכר לך', אף על פי שאין בו אלא לתך - הגיעו.

שלא מכר לו אלא שמה, והוא דמתקרי: 'בית כור'.

"ברמא אני מוכר לך", אף על פי שאין בו גפנים - הגיעו,

שלא מכר לו אלא שמה, והוא דמתקרי "ברמא".

"פרדס אני מוכר לך", אף על פי שאין בו רמונים - הגיעו,

שלא מכר לו אלא שמה, והוא דמתקרי "פרדסא".

אלמא, אמר ליה: שמה בעלמא אמרי לך.

הכא נמי נימא ליה: שמה בעלמא אמרי לך!

אמר שמואל:

לא קשיא:

הא - דאמר ליה מחכיר לחוכר,

הא - דאמר ליה חוכר למחכיר.

"אמר ליה מחכיר לחוכר" - שמה בעלמא אמר ליה.

"אמר ליה חוכר למחכיר" - קפידא.

רבינא אמר:

אידי ואידי - דאמר ליה מחכיר לחוכר,

מדקאמר "זה" מפלל דקאי בגוה עסקינן, "בית השלחין" למה ליה למימר!

דקאמר ליה: "בית השלחין" כדקיימא השתא.

7. קד, א

רש"י

משנה

המקבל שדה מחבירו והובירה, שמין אותה כמה ראויה לעשות, ונותן לו. שפך נותב לו: "אם אוביר ולא אעביר - אשלם במיטבא".

גמרא

רבי מאיר היה דורש לשון הדייט.

דתנא:

"רבי מאיר אומר:

"אם אוביר ולא אעביר אשלם במיטבא".

רבי יהודה היה דורש לשון הדייט.

דתנא:

"רבי יהודה אומר:

אדם מביא קרבן עשיר על אשתו,

וכו כל קרבן וקרבן שהיא חייבת,

שפך נותב לה: "אחריות דאית ליה עלי מן קדמת דנא".

הלל הזקן היה דורש לשון הדייט.

דתנא:

"אנשי אלכסנדריא היו מקדשין את נשותיהם,

ובשעת בנייתן לחופה באין אחרים וחוטפים אותם מהן,

ובקשו חכמים לעשות בניהם ממזרים.

אמר להן הלל הזקן:

הביאו לי כתובת אמנם. הביאו לו כתובת אמון,

ומצא שכתוב בהן: "לכשתפנסי לחופה הוי לי לאינתו",

ולא עשו בניהם ממזרים".

רבי יהושע בן קרחה היה דורש לשון הדייט.

דתנא:

"רבי יהושע בן קרחה אומר:

המלוה את חבירו לא ימשכנו יותר מחובו,

שפך נותב לו: "תשלומתא דאית לה עלי כל קבל דיכתי".

טעמא דכתב ליה הכי,

הא אי לא כתב ליה הכי - לא קניא!?

והא אמר רבי יוחנן: משכנו והשיב לו המשכון, ומת שומטו מעל גבי בניו!

קדב, אהני פתיכה לגירעון.

רבי יוסי היה דורש לשון הדייט.

דתנא:

"רבי יוסי אומר:

מקום שנהגו לעשות פתובה מלוה - גובה מלוה.

לכפול - גובה מחצה".

נהרבלאי - גבו תילתא.

מרימור מגבי נמי שבחא.

מתני'

הובירה. שלא חרשה ולא זרעה:

שמין אותה. כגון בקבלנות שקבל למחצה ולשליש ולרביע אבל בחכרנות לא שייכא הא דמאי שמין איכא חכירותו יתן לו:

אם אוביר. אעשה בורה:

ולא אעביר. ולא אעשה בה פעולה הראויה לה:

גמ'

דורש לשון הדייט. שהרגילו הדייטות לכתוב שלא כתקנת חכמים היה דורש הלשון לפסוק הדין אחריו:

אדם מביא קרבן עשיר על אשתו. שהוא חייב בקרבן לידתה וצרתה ואם הוא עשיר אין יכול לומר היא אין לה כלום ותיפטר בקרבן עני:

כל הקרבנות שהיא חייבת. שלא בנדר ונדבה כגון קרבן זיבתה ואשם וחטאת שעליה: הי"ג לה בת"כ א"ר יהודה לפיכך אם פטרה אינו חייב בהן שכן היא כותבת לו אחראין דאיתא לי עלך מן קדמת דנא והכי פירושה לפיכך אם גירשה ונתן לה כתובתה ועדיין קרבנותיה עליה אינו חייב בהן שכן כותבת לו בתוך השובר שכותבת לו על קבלת כתובתה התקבלתי כתובתי ואחראין דאית לי עלך מן קדמת דנא. וכל אחריות שהיה לי עלך מלפני היום הזה ולשון הספרים איני יודע לפרשו כראוי:

כתובת אמון. שכותבין להן ביום אירוסין:

לכשתכנסי לחופה. וקדושיהן ע"מ כן ולא חלו קדושיהן בה עד שתיכנס לחופה והרי חטפה קודם לכך:

לא ימשכנו. על ידי שליח בית דין במשכון שהוא יתר על חובו: שכך הוא כותב לו תשלומתא דאית לך עלי כל קבל דיכתי. אם משיב לו את העבוט לזמן מרובה שמין את המשכון וכותב לו זה בשטר יהיו לך כל תשלומין עלי ליפרע ממני דמי משכון זה ואם משכנו יותר על חובו נמצא גובה שלא כדין:

טעמא דכתב ליה הכי. כלומר למה ליה למיכתב ליה והאמר רבי יוחנן משכנו והשיב לו את העבוט ומת הלוח. שומטו המלוה מעל בניו ולא הוו כשאר מטלטלי דיתמי דלא משתעבדי לבעל חוב דכיון דמשכני קנייה כי דידיה לגובייטא:

אהני פתיכה לגירעון. השטר מועיל לפחות דמיו אם יפחתו דמי המשכון שנשתמש בו הלוח יפרע משאר נכסיו ככל הכתוב בשטר:

מקום שנהגו לעשות כתובה מלוה. שכל מה שכתוב בשטר כתובתה ודין נדוניה דהנעלת ליה מבי נשא לבית בעלה וכו' נפרעת ממנו כשנתארמלה או נתגרשה כדרך שבעל חוב נפרע ככל הכתוב בשטר מלוה כגון שכותבין בה כמו שאנו כותבין אחריות דנא קבילת עלאי:

גובה מלוה. בעל גובה מאבי הבת כל מה שכתוב בכתובתה כאילו הלוחו:

מקום שנהגו לכפול. לשום את מה שמכנסת לו כפליים בדמיו בשביל כבוד ולכתוב כפליים בכתובתה וכשהיא יוצאת אינה נפרעת אלא החצי:

גובה. החתן מחמיו מחצה:

מגבי שבחא. כל מה שהיה כותב וכופל היה גובה מאבי הבת:

רש"י

דקנו מיניה. מאבי הבת:

אמר ליה רבינא למרימר:

והתניא:

"לכפול גובה מחצה!"

לא קשיא:

הא - דקני מיניה.

הא - דלא קני מיניה.

רבינא משבח וכתוב לברתיה.

אמרו ליה: נקני מיניה דמר.

אמר להו: אי מקנא לא מיכפל, אי מיכפל לא מיקנא.

8. קד, ב

ההוא גברא דאמר להו: הבו לה ארבע מאה זוזי לברתי בכתיבתה.

שלח רב אחא בריה דרב אביא לקמיה דרב אשי:
ארבע מאה דאינון תמני מאה,
או ארבע מאה זוזי דאינון מאתן?

אמר רב אשי:

חזינן אי אמר: "הבו לה" - ארבע מאה זוזי דאינון תמני מאה.
אי אמר: "כתובו לה" - ארבע מאה זוזי דאינון מאתן.

איכא דאמרי:

אמר רב אשי:

חזינן אי אמר: "לכתובתה" - ארבע מאה זוזי דאינון תמני מאה,
ואי אמר: "בכתיבתה" - ארבע מאה זוזי דאינון מאתן.

ולא היא,

לא שנא דאמר "לכתובתה" ולא שנא דאמר: "בכתיבתה" - ארבע מאה זוזי דאינון מאתן.
עד דאמר: "הבו לה" סתמא.

רפ"י

ההוא דאמר להו. מצוה מחמת
מיתה היה:

שלח רב אחא כו'. האי
לכתובתה אכתובה קאי או
אגוביינא מקום שנהגו לכפול
היה:

הבו לה ארבע מאה. קאמר
שיכתבו אותן תמני מאה
בכתובתה או די מאה דכתובה
קאמר דאינון מאתים לגבייה אי
אמר לכתובתה. לגוביינא
קאמר:

ואי אמר בכתיבתה. לכתוב לה
בשטר כתובה קאמר:

רש"י

9. קד, ב

לא גזים. אינו מקבל עליו דבר
גוזמא אלא כמשפט ולא
אסמכתא היא דהכי אפסדיה:

ההוא גברא דקבל ארעא מחבריה,
אמר: אי מוכרנא ליה יהיבנא לך אלפא זוזי.
אובר תילתא.

אמרי נהרדעי:
דינא הוא דיהיב ליה תלת מאה ותלתין ותלתא ותילתא.

רבא אמר:
אסמכתא היא.
ואסמכתא לא קניא.

ולרבא, מאי שנא מהא דתנן: "אם אובר ולא אעביד אשלם במיטבא!"

התם - לא קא גזים,
הכא - כיון דקאמר מילתא יתירתא גוזמא בעלמא הוא דקגזים.

10. קד, ב

רס"י

דקביל ארעא לשומשמי.
 קבלנות היתה לזרעה שומשמיין
 והן יקרין מן החטין ומכחישיין
 הקרקע יותר מן החטין:
ועבדה חטין כשומשמי. הצליח
 זריעתו ואף החטין הוקרו
 ונמצא שלא הפסיד בעל הבית
 במה ששינה זה ונשתכר כחש
 הקרקע שהיה נכחש בשומשמיין
 יותר מן החטין:
מנכה ליה. בעל הקרקע מחלקו
 דמי כחשא דארעא מה שהיתה
 מכחשת אם היה זרעה
 שומשמיין יותר משזרעה חטין
 ולא יטול בה חטין שיעור
 שומשמיין שהרי לא הכחישה כל
 כך מחמת החטין:
אמר ליה אמרי אינשי כחוש
ארעא כו'. כלומר היה לו לזרוע
 שומשמיין אפילו היתה מכחשת
 קרקע יותר ולא יכחוש מרה
 ליטול עכשיו פחות וירעב הוא
 וביתו:
טפי משומשמיין. הוקרו החטין
 והצליחה אותה שנה זריעת
 חטין יותר משל שומשמיין:
יהיב ליה. בעל הקרקע מנכה לו
 מחכירתו ולא יטול אלא כדי
 שיעור דמי שומשמיין שהיא
 ראויה להעשות לפי שזה גרם זה
 השבח:

ההוא גברא דקביל ארעא לשומשמי,
 זרעה חיטי - עבדא חיטי כשומשמי.

סבר רב פהנא למימר: מנכי ליה כחשא דארעא.

אמר ליה רב אשי לרב פהנא:
 אמרי אינשי: כחשא ארעא ולא לכחוש מרה.

ההוא גברא דקביל ארעא לשומשמי,
 זרעא חיטי - עבדא חיטי טפי מן שומשמי.

סבר רבינא למימר:
 יהיב ליה שבחא דביני ביני.

אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא:
 אטו הוא אשבח, ארעא לא אשבחה!?

11. קד, ב

רָס"י

האי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון. המקבל פרגמטיא מבעל הבית ושמה לה כפי דמיה שהיא שוה כאן והוא מוליכה למקום היוקר למחצית השכר חצי אחריות אונסים עליו כמלוה וחצי אחריותה על בעלים כפקדון:

תקון רבנן הך תקנתא. דניחא להו לתרווייהו: **ואי בעי למישתי ביה שכרא.** אם רצה להוציא חציה בהוצאת ביתו מוציא שהרי מלוה עליו היא:

לאיעסוקי ביה. דמתוך שתשתכר בשלך תטרח ותעסוק בה יפה:

ואם מת. הלוה והעיסקא קיימת ביד בניו הרי חציה שהיא מלוה נעשית מטלטלין אצל בניו ואין הבעלים גובים ממנה דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב:

להכי קרו ליה עיסקא. שתהא קיימת תמיד ומתעסק בה ויסמכו עליה בעליה שלא תינתן להוציאה ואם מת לוח יגבה ולא תיעשה כמטלטלין שלהן דכיון דצריכה להיות קיימת סמיכתו עליה כמקרקעי דטעמא דלא קא משתעבדי מטלטלי דיתמי לבייח משום דמעיקרא לאו עליהו סמך דלאו למיגבי מינייהו אוזפיה שהרי בידו להוציאן אבל הני אין בידו להוציאן וסמך עלייהו:

חד עיסקא ותרי שטרי פסידא דמלוה. משום דסתם עיסקא תילתא באגר לבעל הבית ופלגא בהפסד כדאמר באיזהו נשך (לעיל דף סח): גבי שטרא דרב עיליש דאי לא מתחזי כרביית דכיון דפלגא מלוה אי לאו דשקיל מנתא באגרא דפלגא פקדון אשתכח דקא טרח בפקדון משום רבית דמלוה הלכך מאן דיהיב עיסקא שני חבילות בגדים במנה נכתוב שטר של מנה אי מפסיד באחת מן החבילות מדמי הקרן מחמשים חמשה דינרים ומשתכר בחבירתה ט"ו דינרין אין כאן חשבון להפסד לבד ולשכר לבד אלא נשתכר בפרגמטיא זו י' דינרין (וישלמו תחילת חבילה החסירה בה' דינרין של ט"ו דינרים שהרויח בחבילה אחרת וי' דינרין הנותרים הן הן ריוח ויטול מהן דיהיב עיסקא תילתא באגר והמקבל תרי תילתי) ויטלו בעליו מאותם י' דינרים שליש שהן ג' דינרים ושלש דינר והמקבל יטול שני שלישים אי כתב עליהו שני שטרות כל חבילה שטר של חמשים נמצא חשבון של כל אחד לבדו ויקבל עליו המלוה בהפסד החצי שהוא שני דינרים וחצי ובשכר של חבירתה לא יטול אלא שליש ולא נמצא לחלקו שכר אלא שלשים מעות דהיינו חמשה דינרים דדינר שש מעות כסף פשיטי הן הרי פסידא דמלוה:

תרי עיסקי וחד שטרא פסידא דלוה. קבל היום ממנו במנה ולמחר בכתב שטר על מאתים הפסיד הלוה כמה דפרישית שאם יהא הפסד בזה ושכר בזה לא יחשבו כל אחד לבדו אלא השכר ימלא הקרן תחילה ואח"כ יחלקו המותר ואם כתב ב' שטרות כמשפט הזה מחשב הפסד של זה לבד והשכר של זה לבד ויקבל הבעלים עליו בהפסד החצי ובשכר השליש ועצה טובה קמ"ל רבא דבחד עיסקא לכתוב חד שטרא ובתרי עסקי נכתוב ב' שטרי ויהא הדבר שקול:

ולא מצי למימר ליה. לבתר דמלייה: **דרי מהיאך פסידא קמא בהדאי.** וקבל עלך חצי הפסד ובשכר טול שליש ונמצאת פוחת מן הקרן: **דא"ל להכי טרחת ומליי וכו'.** דמדולא אודעתן מעיקרא נכלם היית בדבר ואדעתא דמלוי קרנא טרחת:

בי תרי דעבד עיסקא בהדי הדדי ורווח. שני קבלנים שקבלו עיסקא מבעל הבית בשותפות שימכרוהו ויסחרו במעות עד זמן פלוני ויחלקו ביניהם ובין בעה"ב כמשפט ונשתמשו חצי הזמן ונשתכרו: **דמעכב.** עליה עד שיגיע הזמן שקבעו לבעה"ב שיחזרו לו את שלו והמותר יחלקו:

אי אמר ליה ניפלוג רווחא. השתא מפרש ואזיל מ"ט אית ליה דניעכב אי א"ל האי פלוג רווחא והקרן ניתפוס עדיין להרויח בו עד הזמן מצי א"ל אידך רווחא לקרנא משתעבד שמא בסחורה שנעשה עוד נפסיד וצריך שיהא הרויח קיים להשתכר בו עוד כדי למלאות הקרן:

ואי אמר ניפלוג. תרווייהו מצי א"ל עיסקא להדי משתעבד ואם ניפלוג שמא אני אפסיד בסחורה שאקנה שהרי קבלתי אני להתעסק בה עד אותו הזמן ואם אפסיד שמא חלק השני ישתכר וימלא חסרון ואנו יחד קבלנו ונשתעבדו החלקים זה לזה:

אָמְרֵי נְהַרְדְּעִי:

האי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון,

עבוד רבנן מילתא דניחא ליה ללוה וניחא ליה למלוה,

השתא דאמרנו: "פלגא מלוה", אי בעי למשתי ביה שכרא שפיר דמי.

רְבָא אָמַר:

לְהִכִּי קָרוּ לִיה "עִיסקָא",

דְאָמַר לִיה: כִּי יִהְיֶינָא לָךְ לְאִיעֶסוּקֵי בֵיה, וְלֹא לְמִשְׁתֵּי בֵיה שְכָרָא.

אָמַר רַב אִידֵי בַר אֲבִין:

וְאִם מַת - יַעֲשֶׂה מְטַלְטְלִין אֶצֶל בְּנֵיו.

רְבָא אָמַר:

לְהִכִּי קָרוּ לִיה "עִיסקָא" דְאִם מַת לֹא יַעֲשֶׂה מְטַלְטְלִין אֶצֶל בְּנֵיו.

אָמַר רְבָא:

חֲדָא עִיסקָא וְתָרֵי שְטָרֵי - פְּסִידָא דְמִלוֹה.

תְּרֵי עִיסקֵי וְחַד שְטָרָא - פְּסִידָא דְלוֹה. קה,א

וְאָמַר רְבָא:

האי מאן דקביל עיסקא מן חברה ופסיד, טרח ומלייה ולא אודעיה,

לא מצי אמר ליה: דרי מהיאך פסידא בהדאי.

משום דאמר ליה: להכי טרחת למליותיה,

כי היכי דלא ליקרו לך: 'מפסיד עיסקי'.

וְאָמַר רְבָא:

הני בי תרי דעבדי עיסקא בהדי הדדי ורווח,

ואמר ליה חד לחברה: תא ליפלוג,

אי אמר ליה אידך: נרווח טפי - דינא הוא דמעכב.

ואי אמר ליה: הב לי פלגא דרווחא - אמר ליה: רווחא לקרנא משתעבד.

ואי אמר ליה: הב לי פלגא דרווחא,

ופלגא קרנא - אמר ליה: עיסקא להדי משועבד.

ואי אמר ליה: נפלוג רווחא ונפלוג קרנא,

ואי מטי לך פסידא דדינא בהדך - אמר ליה: מזל דבי תרי עדיי.

12. קה, א

רס"י

משנה

המקבל שדה מחבירו ולא רצה לנפש, ואמר לו: מה איכפת לך? הואיל ואני נותן לך את חכירך - אין שומעין לו. מפני שיכול לומר לו: למחר אתה יוצא ממנה ומעלת לפני עשבים.

גמרא

אי אמר ליה: לבתר הכי כריבנא לה - אמר ליה: חטי מעלייתא בעינא. ואי אמר ליה: וביננא לך חטי משוקא - אמר ליה: חטי דארעאי בעינא. ואי אמר ליה: מנפישנא לך שיעור מנחיה - אמר ליה: מנסבת שם רע לארעאי.

והתנן:

"מפני שמעלת לפני עשבים!"

אלא משום דאמר ליה: בזרא דנפל נפל.

מתני'

ולא רצה לנפש. התבואה: אתו לך חכירך. כך וכך כורין שפסקתי עמך ומה איכפת לך אם יחסר חלקי שהעשבים מכחישים השבלים אין זה אלא עלי:

אין שומעין לו. והא ליתא אלא בחכרנותא דאי בקבלנותא פשיטא מי מצי א"ל מאי איכפת לך:

גמ'

ואי א"ל כריבנא וכו'. השתא מפרש אמאי אין שומעין לו אי אמר לו אני אחרוש אחר הקצירה ואהפוך שרשי העשבים שנתרו בה וימותו ולא תעלה לפניך עשבים מאי מהדר ליה:

א"ל אנא חטי מעליא בעינא. אותו חכירות שפסקת לי אני רוצה שיהו בריאים ולא כחושים:

מנסבת שם רע לארעאי. הרואים סבורים שניכשת ואעפ"כ היא מלאה עשבים ואתה מוציא שם רע לארעאי ומחר אם באתי למכור או להוריד לזה אריס אחר לא יהיה יורד:

והא תנו וכו'. הרי לא שנה במתני' אלא טענה אחת ובשבילה קאמר אין שומעין לו ע"כ בהא תליא כולה:

אלא משום דא"ל בזרא דנפל. כל: טענתו אינה אלא שמעלת עשבים לשנה הבאה וטענתו לעולם עומדת דכי א"ל כריבנא לאחר הקצירה א"ל האי נהי דעקרת לשרשים סוף סוף העשבים שתניח בה עכשיו עד שיזרעו יפלו הזרעים לארץ ויצמחו לשנה הבאה ולזו לא תועיל החרישה:

13. קה, א

כ"ז

משנה

המקבל שדה מחבירו ולא עשתה,
 אם יש בה כדי להעמיד כרי - חייב לטפל בה.
 אמר רבי יהודה:
 מאי קצבה בכרי?
 אלא: אם יש בה כדי נפילה.

גמרא

תנו רבנן:

"המקבל שדה מחבירו, ולא עשתה,
 אם יש בה כדי להעמיד כרי - חייב לטפל בה.
 שפך בותב לו: "אנא: אוקים ואניר,
 ואזרע,
 ואחצוד,
 ואעמר,
 ואדוש,
 ואידרי,
 ואוקים כריא קדמך,
 ותייתי אנת ותיטול פלגא,
 ואנא בעמלי ובנפקות ידי פלגא".

וכמה "כדי להעמיד בה כרי"?

אמר רבי יוסי ברבי חנינא:

כדי שתעמוד בו הרחת.

איבעיא להו:

רחת היוצא מהאי גיסא להאי גיסא - מאי?

תא שמע:

אמר רבי אבהו:

לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוסי ברבי חנינא:
 כל שאין כונס שלו רואה פני החמה.

איתמר:

לוי אמר: שלש סאין,

דבי רבי ינאי אמרי: סאתים.

אמר ריש לקיש:

"סאתים" שאמרו, חוץ מן ההוצאה.

מתני'

המקבל שדה מחבירו ולא
 עשתה. תבואה אלא מעט ובא
 לו האריס למנוע מלהתעסק בה
 עוד שאין בה עוד כדי טרחו:
 אם יש בה כדי לעשות.
 מתבואתה כרי ובגמרא מפרש
 מאי שיעוריה:

חייב לטפל בה. בעל כרחו והא
 ליתא אלא בקבלנותא דאי
 בחכרנותא מה לו לבעל השדה
 אם יחדל לו סוף סוף חכירו הוא
 נותן לו:

מה קצבה בכרי. מה קצבה יש
 אם קצבתם לו כרי לשיעור חיוב
 טיפול שדה גדולה לשיעור כרי
 ושדה קטנה לשיעור כרי:

אלא אם יש בה כדי נפילה.
 שיכול לחזור ולזרעה לשנה
 הבאה מתבואת שנה זו:
 נפילה. זרע שמפזרים לה
 במפלות יד:

גמ'

אקום ואניר. אעמוד ואחרוש:

ואדרי. אזרה המוך ברכת או
 בנפה:

בעמלאי ובנפקות ידי.
 בהוצאתי:

הרחת. פליא שזורין המוך ברוח
 מתוך התבואה:

שתעמוד בה. כשתובין אותה
 בתוכו:

מהאי גיסא ומהאי גיסא. אם
 נראין חודיה משני צדדין:

כונס שלו. פלדיין בלעייז הרחת
 שמכניסין אותה לגבות התבואה
 עליה לזרות שאין רואה פני
 החמה וצדדין נמי בכלל כונס
 הם:

14. קה, א

רס"י

תנן התם. במסי עוקצין וכו' משום אמרי דבי ר' ינאי דמפרשי שיעורא בכולהו הנך מתניי נקט להו גבי מתניי דמפרשי בה דבי ר' ינאי שיעורא:

פריצי זיתים. כדמפרש רשעי זיתים וענבים שהן לעולם בוסר שאין בישולן נגמר לעולם:

מטהרים. מן טומאת אוכלין דלא חזי לאכילה:

וכמה פריצי. כמה הן מבושלין ועדיין פריצין הן:

ארבעת קבין לקורה. שמכניסין בבית הבד מהן כדי שיעור טעינת הקורה בפעם אחת ואין מוציאים אלא ארבעה קבין שמן:

באוללא. בתפוחה אחת שקורין שק ויש מקום שבתו בד שלהן גדולין ומכניסין שלשת כורים יחד ויש מקום שאין מכניסין אלא כור זיתים בטעינת קורה וישער רבי אלעזר בקטנים ורבי ינאי בגדולים וסאתים הוי תלתא זימני ארבעה קבין:

תנן התם:

"פריצי זיתים וענבים,

בית שמאי: מטמאין,

ובית הלל: מטמאין" (עוקצין ג,ו).

מאי "פריצי זיתים"?

אמר רב הונא:

רשעי זיתים.

אמר רב יוסף:

ומאי קראה?

"ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונקשלו"²⁹² (דניאל יא, יד).

רב נחמן בר יצחק אמר:

מקרא: **"והוליד בן פריץ שפך דם"**²⁹³ (יחזקאל יח, י).

וכמה "פריצי זיתים"?

רבי אלעזר אמר:

ארבעת קבין לקורה.

דבי רבי ינאי אמרי:

סאתים לקורה.

ולא פליגי,

הא - באתרא דמעיילי כורא באוללא,

הא - באתרא דמעיילי תלתא כורין באוללא.

²⁹² ובעתים ההם רבים ועמדו על מלך הנגב ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונקשלו

²⁹³ והוליד בן פריץ שפך דם ועשה אח מאחד מאלה

15. קה, א-ב

רס"י

עלו. זב וטהור לאילן שכחו רע
או לסוכה ענף אילן שכחה רע:
טמא. הטהור שכיון שהאילן או
הסוכה כחה רע נכפפת תחתיהן
וכבד העליון על התחתון ונשען
עליו מכחו של עליון ובין זב
שנשען על הטהור ובין טהור
שנשען על הזב טמא: שאין
בעיקרון לחוק: ברחבו רובע
הקב:
שנחבאת בחזיונה. שנטמנת
באחיותה שהאוחז בה טומנה
בכף ידו:

תנו רבנן:

קה,ב "עלו באילן שנוחו רע,

בסוכה שנוחה רע - טמא" (זבים ג, א).

היכי דמי "אילן שנוחו רע"?

אמר רבי דבי רבי ינאי:

כל שאין בעיקרו לחוק רובע.

היכי דמי "סוכה שנוחה רע"?

אמר ריש לקיש:

כל שנחבאת בחזיונה.

16. קה, ב

רפ"י

המהלך בבית הפרס. שדה שנחרש. בה קבר חשו לעצם כשעורה שמטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל והיו שם אבנים שאינן תקועות וקבועות בארץ והן נסטות מחמת העובר עליהן ועצם כשעורה ניסט מכחו או רכב מי שרוצה לאכול טהרות על אדם או בהמה שכוחו רע והוליקוהו עליהן טמא הרוכב לא מיבעיא נרכב דטמא דבלאו היסט אבנים נמי טמא המהלך בבית הפרס אלא אף הרוכב טמא דכיון דכח התחתון רע מחמת משא העליון ניסטו והרי כאילו מסיטו הוא וכח התחתון אינו מועיל להצילו אא"כ כחו יפה אבל אם היה כחו יפה לא חשיב משא העליון ואינו כמסיטו:
נוקשות. זו לזו:

תנן התם:

"המהלך בבית הפרס: על גבי אבנים שיכול להסיט,
על האדם,

על הבהמה שכוחו רע - טמא" (אהלות יח, ו).

היכי דמי "אדם שכוחו רע"?

אמר ריש לקיש:

כל שרוכבו וארכבותיו נוקשות.

היכי דמי "בהמה שכוחה רע"?

אמרי דבי רבי ינאי:

כל שרוכבה מטילה גללים.

17. קה, ב

רס"י

ארבעה קבין. הוי שיעור משוי:
 מפשילן לאחוריו. שאין כובדן
 מונע מלהתכוין לבו:
 רוצות. מתמעכות תחת
 המשא:
 ואם לאו. שהוא קל או שאינו
 מוטל עליהן:
 באיזה משאוי. הוי רציצה:
 במקום תפילין. אצל תפילין של
 יד:
 אפילו מטפחת שלהן. שכורכין
 בה תפילין בליה:
 אסור. להניח לשם משאוי על
 הראש בשעה שתפילין במקומן
 מונחין:
 וכמה. יהא במשאוי ויהא אסור
 להניחו על הראש אליבא דר'
 שילא:
 ריבעא דריבעא. רביע ליטרא
 דבר מועט הוא. ד' סאין [זרע]
 לכור. לבית קרקע כור והוא
 אלף וחמש מאות אמה אורך של
 נ' אמה רוחב דחצר המשכן הוי
 סאתים והוא מאה על נ' וכור ל'
 סאין ובין מרובע ובין ארוך
 וקצר לפי חשבון זה שיעורו:

אמרי דבי רבי ינאי:
 לתפלה ולתפילין - ארבעה קבין.

"לתפלה" - מאי היא?

דתניא:

"הנושא משאוי על כתיפו והגיע זמן תפלה,
 פחות מארבעה קבין - מפשילין לאחוריו ומתפלל.
 ארבעה קבין - מניח על גבי קרקע ומתפלל".

"לתפילין" - מאי?

דתניא:

"היה נושא משאוי על ראשו ותפילין בראשו,
 אם היו תפילין רוצות - אסור,
 ואם לאו - מותר".

באיזו "משאוי" אמרו?

במשאוי של ארבעת קבין.

תני רבי חייא:

"המוציא זבל על ראשו, ותפילין בראשו -
 הרי זה לא יסלקם לצדדים,
 ולא יקשרם במתניו - מפני שהוא נוהג בהן מנהג בדיון.
 אבל - קושרם על זרועו במקום תפילין".

משום דבי שילא אמרו:
 אפילו מטפחת שלהן - אסור להניח על הראש שיש בו תפילין.

וכמה?

אמר אביי:

אפילו רבעא דרבעא דפומבדיתא.

18. קה, ב

רפ"י

אסברא לך. לאו דרבי אמי פליג אדרבי יוחנן רביה אלא שהעולם מתקלקל והולך:
בימי ר' יוחנן הוה שמינה ארעא. ודיו לבית כור בדי סאין ובשני דר' אמי כבר הוכחשה וצריכה ח' סאין:

הרוח שפיזרה את העומרים. בשדה וכיסו את הלפט של עניים המפוזר בשדה ואין ידוע כמה לקט היה שם למטה מן העומרים שמין אותו ב"ד הולכין עליה ושמין כמה לקט שדה זו ראוייה להעשות בכל שנה:

רשב"ג אומר. אין הדבר צריך אומד כבר קצוב כדי נפילה ועומד ונותן לעניים כדי ניפול לקט הקצוב ולקמן מפרש להו:
לכור זרע. לשדה שזרעו בה כור או לשדה שלוקט בה כור תבואה ואם תמצא לומר לכור זרע:

למפולת יד או למפולת שוורים. יש מקום שזורעין את התבואה ביד ויש מקום שנותנין הזרע בעגלה מנוקבת ומוליכין השוורים את העגלה על המחרשה והזרע הוא נופל והולך והרבה זרע צריך למפולת שוורים יותר ממפולת יד וקא מיבעיא לן לשדה של זרע כור למפולת יד שלה שיערנו בלקט שלה ארבעת קבין או לכור זרע למפולת שוורים:

"אמר רבי יהודה:

מאי "קצבה בכרי"?

אלא, אם יש בו כדי נפילה".

וכמה? **"כדי נפילה"?**

רבי אמי אמר רבי יוחנן:

ארבעה סאין לכור.

רבי אמי דיליה אמר:

שמונת סאין לכור.

אמר ליה ההוא סבא **לרב חמא בר רב הונא בר אבנה:**

אסברה לך: בשני דרבי יוחנן הוה שמינא ארעא,

בשני דרבי אמי הוה כחישא ארעא.

תנן התם:

"הרוח שפיזרה את העומרים.

אומדים אותה כמה לקט ראוייה לעשות, ונותן לעניים.

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

נותן לעניים כדי נפילה".

וכמה? **"כדי נפילה"?**

כי אתא רב דימי אמר **רבי אלעזר ואיתימא רבי יוחנן:**

ארבעת קבין לכור.

בצי רבי ירמיה:

לכור זרע, או לכור תבואה?

למפולת יד, או למפולת שוורים?

תא שמע:

דכי אתי רבין אמר **רבי אבנה אמר רבי אלעזר, ואמרי לה אמר רבי יוחנן:**

ארבעת קבין לכור זרע.

ועדיין תבעי לך: למפולת יד או למפולת שוורים?

תיקו.

19. קה, ב - קו, א

רס"י

משנה

המקבל שדה מחבירו: ואכלה חגב, או נשדפה.

אם מכת מדינה היא - מנכה לו מן חבורו.

אם אינה מכת מדינה - אין מנכה לו מן חבורו.

דבי יהודה אומר:

אם קיבלה הימנו במעות בין כך ובין כך - אינו מנכה לו מחבורו.

גמרא

היכי דמי "מכת מדינה"?

אמר רב יהודה:

כגון דאישדוף רובא דבאגא.

עולא אומר:

כגון שנשדפו ארבע שדות מארבע רוחותיה.

אמר עולא:

בעו במערבא:

נשדף תלם אחד על פני כולה - מאי?

נשתייר תלם אחד על פני כולה - מהו?

אפסיקא בירא - מאי?

אספסתא - מאי?

קו, א

זרע אחר - מאי?

חיטי לגבי שעורים - כזרע אחר דמי, או לא?

כל העולם כולו בשדפון, ושלן בירקון,

אי נמי, כל העולם כולו בירקון ושלן בשדפון - מאי?

תיקו.

אמר ליה:

זרעה חיטי, ואזל הוא זרעה שערי, ואשתדוף רובא דבאגא, ואשתדוף נמי הנך שערי דיליה - מאי?

מי אמרינו: דאמר ליה: אילו זרעתה חיטי הוה נמי משתדפא,

או דלמא:

מצי אמר ליה: אילו זרעתה חיטי הוה מקיים בי: "ותגזר אמר ויקם לה"²⁹⁴ (איוב כב, כח)?

מסתברא דאמר ליה: אי זרעתה חיטי הוה מקיים בי: "ותגזר אמר ויקם לה ועל דרכיה נגה אור".

נשתדפו כל שדותיו של מחכיר,

ואשתדוף נמי הא בהדייהו,

ולא אשתדוף רובא דבאגא - מאי?

מי אמרינו: כיון דלא אשתדוף רובא דבאגא לא מנכי ליה,

או דלמא:

כיון דאשתדוף כולהו ארעתיה,

מתני'

מכת מדינה. מפרש בגמ' והא ליתא אלא בחכונותא דאי בקבלנותא מאי מנכה איכא מה שימצאו יחלוקו:

אינו מנכה. דאמר לו מזלך גרם:

בין כך ובין כך. אפילו היא מכת מדינה אינו מנכה שעל המעות לא נגזרה גזירה הלכך לא עליה היתה פורענות זו:

גמ'

רובא דבאגא. רוב הבקעה שזו בתוכה:

נשדף תלם אחד. ולא יותר משדות שהן סביבותיה ואותו תלם כל סביבות שדה זו:

תלם. שורות המענה:

נשתייר תלם אחד. כל סביבותיה שלא נשדף וארבע שדות שסביבותיה נשדפו וגם זו נשדפה:

מהו. מי אמרינו דכיון דנשתייר תלם אחד על פני כולה שלא לקתה אין זו מכת מדינה אלא מזלו או דלמא האי שיעורא לאו כלום היא:

איפסיק בירא מהו. אם היו ארבע שדות שהן סביבותיה בורות ושאר שדות סביב נשדפו מי אמרינו ד' שדות שסביבותיה לא נשדפו א"י אמר ליה אם היו זרועות אף הם נשדפו:

איפסיק בירא. שדה בור הפסיק בין השדופות לזו:

אספסתא. היו אותן שסביבותיה זרועות שחת למאכל בהמה ולא נשדפו והן הפסיקו בין השדופות לזו:

מאי. מי אמרינו ארבע שדות שסביבותיה לא נשדפו או דלמא אמר ליה אילו היו זרועות תבואה אף הן נשדפו:

זרע אחר מאי. אם תמצא לומר אספסתא לאו הפסקה היא משום דלאו בכלל גזירת פורענות התבואה הוא דאמר ליה אילו תבואה הואי איהו נמי אישתדוף זרע אחר מי הוי הפסקה:

ותגזר אומר. מה שתבקש מן היוצר יעשה ואני לא בקשתי מן השמים בתחילת השנה שיצליחני בשעורים אלא בחטין:

כל שדותיו. בכל מקום שהן:

²⁹⁴ ותגזר אומר ויקם לה ועל דרכיה נגה אור

מצוי אמר ליה: האי משום לתך דידך הוא, דהא משתדפו כל שדוּתִיךָ?

מסתברא דאמר ליה: אי משום לתאי דידי הוה משתייר לי פורתא, כדכתיב: **"כי נשארנו מעט מהרבה"**²⁹⁵ (ירמיה מב, ב).

נשתדפו כל שדוּתִיךָ של חוכר, ואשתדוף רובא דבאגא, ואשתדוף נמי הא בהדייהו - מאי?

מי אמרינו: כיון דאשתדוף רובא דבאגא מנפי ליה, או דלמא:

כיון דאשתדוף כוליהו ארעתיה, מצוי אמר ליה: משום לתך דידך הוא, דהא משתדפו כל שדוּתִיךָ?

מסתברא דאמר ליה: משום לתאך הוא.

אמאי? הלא נמי נימא ליה: אי משום לתאי דידי הוא הוה משתייר לי פורתא, דהוה מקיים בי: **"כי נשארנו מעט מהרבה"**!

משום דאמר ליה: אי הוה חזית לאישתיורי לך מידי הוה משתייר לך מדנפשאך.

מיתבי²⁹⁶:

"היתה שנת שדפון וירקון או שביעית, שהיו שנים נשני אליהו - אינו עולה לו מן המנין".
 קתני **"שדפון וירקון"** דומיא **"שנים נשני אליהו"**,
 מה **"שני אליהו"** דלא הוי תבואה כלל, הלא נמי דלא הוי תבואה כלל,
 אבל דאיכא תבואה סלקא ליה, ולא קאמרינו: מפת מדינה היא!

אמר רב נחמן בר יצחק:
 שאני התם,

דאמר קרא: **"במספר שני תבואות ימך לך"**²⁹⁷ (ויקרא כה, טו) - שנים שיש בהן תבואה בעולם.

אמר ליה רב אשי לרב כהנא:

אלא מעתה שביעית תעלה לו מן המנין,
 דהא איכא תבואה בחוצה לארץ!

אמר ליה: שביעית אפקעתא דמלכא היא.

אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא:

אלא מעתה, שביעית לא תעלה לו מן הגירוע,
 אלמא תנו: **"נותן סלע ופונדיון לשנה"** (ערכין כה).

אמר ליה: שאני התם דחזיא למישטחא בה פירי.

רפ"י

לתך מזלך:

כולהו ארעתייהו. ואפי' ישנן בבקעה אחרת:
היתה שנת שדפון. גבי מוכר בזמן שהיובל נוהג שאינו מותר לו לגאול פחות משתי שנים תנן לה בערכין (דף כט:):

או שנים כשני אליהו. שלא ירדו גשמים:

אינו עולה לו מן המנין. שתי שנים:

הא איכא תבואה בדוכתא אחרתי. אע"ג דההוא באגא אישתדוף אמרינן לתא דידיה (מזל דידיה) גרם וסלקינן ליה מגרע מדמים מה שמגיע לשנה אחת כאילו היו בה פירות:

שיש בהן תבואה. בשום מקום בארץ:

אפקעתא דמלכא. המלך ביטלו מלזורעה והרי היא כמו שאינה ולא קראה הכתוב לישראל שנת תבואה:

אלא מעתה. אי כמאן דליתה:

לא תעלה לו בגירוע. מקדיש

שדהו ובא לפדותו שנתן לו הכתוב פדיון בתחילת היובל

חמשים שקל כסף (ויקרא כז)

ואם אחר היובל וחשב לו

הכהן וגוי ונגרע מערכך (שם).

שנים שעברו הוא מגרע מן

החשבון כמה שמגיע להם

ונותן כמה שמגיע לשנים

הבאות וכיון דבשביעית כמאן

דליתנהו למה הן נמנות לפחות

את הפדיון דתנן נותן סלע

ופונדיון לשנים הבאות שזהו

החשבון המגיע לכל שנה

כשאתה מחלק חמשים סלעים

למ"ט שנים נמצאו שביעיות

מועילות לגרע הפדיון דאי

מדלית שבע שמיטות ותחלק

חמשים שקלים למ"ב שנה

מגיע לכל שנה קרוב לסלע

ודינר:

למשטח ביה פירי. הלכך

סלקא ליה דגבי פדיון שדה

אחווה לא כתיב שני תבואות:

²⁹⁵ ויאמרו אל ירמיהו הנביא תפל נא תחנתנו לפניך והתפלל בעדנו אל ה' אליהך בעד כל השארית הזאת כי נשארנו מעט מהרבה כאשר עיניך ראות אתנו

²⁹⁶ היכי דמי "מנת מדינה"?

אמר רב יהודה:

כגון דאישדוף רובא דבאגא.

עולה אמר:

כגון שנשתדפו ארבע שדות מארבע רחוקותיה.

²⁹⁷ במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך במספר שני תבואות ימך לך

20. קו, א-ב

רש"י

לא שנו. אם מכת מדינה היא
 מנכה לו:
 אבל לא זרעה. ואשתדוף רובא
 דבאגא לא מנכה ליה:
 רבי חנינא בן דוסא. במסכת
 תענית:

["המקבל שדה מחבירו: ואכלה חגב,
 או נשדפה.
 אם מכת מדינה היא - מנכה לו מן חבורו"].

אמר שמואל:
 לא שנו אלא שזרעה וצמחה ואכלה חגב,
 אבל לא זרעה כלל - לא.
 דאמר ליה: אילו זרעתה,
 הנה מקיים בי: "לא יבשו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו" (תהילים לו, ט).

מתיב רב ששת:
 "רועה שהיה רועה והניח עדרו ובא לעיר,
 ובא זאב וטרף,
 ובא ארי ודרס,
 אין אומרים: אילו היה שם היה מציל,
 אלא אומדין אותו:
 אם יכול להציל - חייב,
 ואם לאו - פטור".
 ואמאי? נימא ליה: אי הוית התם הנה מקיים בי: "גם את הארי גם את הדוב הקה עבדך"²⁹⁸ (שמואל א' יז, לו)!

משום דאמר ליה:
 אי הוית חזית לאיתרחושי לך ניסא,
 הנה איתרחיש לך ניסא כרבי חנינא בן דוסא דמתניין עיני דובי בקרנייהו.

קוב, ונימא ליה: נהי דלניסא רבה לא הוה חזינא, לניסא זוטא חזינא!

קשיא.

²⁹⁸ גם את הארי גם הדוב הקה עבדך והיה הפלשתי הערל הזה כאחד מהם מי חרף מערכת אלהים חיים

21. קו, ב

רפ"י

פעם ראשונה ושניה. זרעה ואכלה חגב או נשדפה חוזר וזורעה שנית ואם אינו זורעה אינו מנכה לו אפילו היא מכת מדינה:

פלוגתא דרבי ורשב"ג. גבי נשואה לראשון ומת לשני ומת במסכת יבמות:

מצי אמר ליה בעל הקרקע כל יומי זרע זרע ואזיל. כלומר כל זמן הזריעה חוזר וזורעה שמא לא הגיע זמן:

ועד אימת. הוי משך זמן הזריעה:

עד זמן דכי אתא אריסא מדברא.

ונכנס לבית בזמן שהן רגילין ליכנס דהיינו לאחר תשע שעות ביום קרוב לסוף העשירית קיימא כימה שהוא זנב טלה להדי רישיהו בראש כל אדם דהיינו באמצע הרקיע שנראה לכל אדם כאילו הוא על ראשו והן הן ימי אדר לפי שבגלגל קבועין בו שנים עשר מזלות וזהו סידורן טשי"ת סאי"ב מע"ק גדי"ד ולעולם ששה עולין וששה שוקעין בניסן לעולם בתחילת עלות השחר טלה מתחיל לעלות ומאזנים שוקע ושתי שעות המזל שוהה לעלות לאחר שתי שעות העולה גמר עלייתו והשוקע גמר שיקועו נמצא הששה עולים בשתיים עשרה שעות ביום וששה בלילה כל ימי ניסן ראש טלה מתחיל לעלות ובאייר שור ובסיון תאומים וכן הסדר נמצא באדר מזל דגים מתחיל לעלות בבוקר סוף שתי שעות טלה מתחיל לעלות ולסוף ארבע גמר עלייתו ושור עולה לסוף שש גמר שור עלייתו ומתחיל תאומים לסוף שמנה גמר תאומים ומתחיל סרטן ונמצא ראש טלה באמצע שהרי עברו שש שעות משהתחיל ובשש שעות ראשו מגיע לאמצע שהרי מתחילת עליית המזל עד תחילת שיקועו שנים עשר שעות נמצא שמשעה שמתחיל לעלות עד שש שעות מגיע לאמצע הרקיע ולסוף שמנה שעות משעלה הוי זנבו באמצע הרקיע נמצא באדר זנב טלה בסוף שעה עשירית באמצע הרקיע הוא והכי אמרינן במסכת ברכות בפרק הראה (דף נח:) שכימה בזנב טלה הוא:

חצי תשרי וכו'. שש תקופות שהובטחו לנח ובניו קמפרש:

קציר. כנגד זרע זה בתחילת גשמים זה בתחילת החמה וקיץ כנגד חורף וחורף הוא חוזקו וחורפו של סתיו וימי צינה לשון (איוב כט) כאשר הייתי בימי חרפי חוזקי ועיקרי קיץ הוא חוזקו של יבש ועל שמייבשין באותו פרק תמרים ותאנים לקציעות והן נקראין קיץ כדכתיב (שמואל ב טז) הלחם והקיץ לאכול הנערים וגוי קור הוא סופו של סתו וכן חום סופו של שמש וכן כל אחד שני חדשים י"ב חדשים לששה עתים:

מתחילת תשרי. מתחיל למנות שני חדשים בכל עת:

מאן קמיקל. במשך ימי הזרע למי שבא לאחר זריעותיו:

רבי שמעון. שמנה מן מרחשון ואומר מרחשון וכסלו זרע:

בחרפי. חטין ושיפון הנזרעין בתחילת החורף:

באפלי. שעורין וקטנית הנזרעין באדר:

תני חדא:

"פעם ראשונה ושניה - זורעה,

שלישית - אינו זורעה".

ותניא אידך:

"שלישית - זורעה,

רביעית - אינו זורעה!"

לא קשיא:

הא - כרבי,

הא - כרבן שמעון בן גמליאל.

"הא - כרבי" - דאמר: בתרי זימני הוי חזקה,

הא - כרבן שמעון בן גמליאל" - דאמר: בתלת זימני הוי חזקה.

אמר ריש לקיש:

לא שנו אלא שזרעה וצמחה ואכלה חגב,

אבל זרעה ולא צמחה - מצי אמר ליה בעל הקרקע: כל ימי זרע זרעא לה ואזיל.

ועד אימת?

אמר רב פפא:

עד דאתו אריסי מדברא וקיימא כימה ארישיהו.

מיתבי:

²⁹⁹**רבן שמעון בן גמליאל משום רבי מאיר אומר,**

וכן היה רבי שמעון בן מנסיא אומר בדבריו:

חצי תשרי מרחשון וחצי כסליו - זרע,

חצי כסליו, טבת, וחצי שבט - חורף,

חצי שבט, אדר, וחצי ניסן - קור,

חצי ניסן, אייר, וחצי סיון - קציר,

חצי סיון, תמוז, וחצי אב - קיץ,

חצי אב, אלול, וחצי תשרי - חום.

רבי יהודה מונה מתשרי,

רבי שמעון מונה ממרחשון".

מאן מיקל בכולהו?

רבי שמעון,

וכולי האי לא קאמר!

לא קשיא:

הא - דקבלה מיניה בחרפי,

הא - דקבלה מיניה באפלי.

²⁹⁹ עד קל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחום וקצין וחורף ויום ולילה לא ישבתו (בראשית ח, כב)

22. קו, ב

רש"י

איסתכר. לשון (בראשית ח) ויסכרו מעינות תהום נסתמה הליכתו שעכבוהו העליונים העליונים הסיבוהו דרך אחרת ואין ירק מצליח אלא בקרקע נרבצת בארץ לחה: **מכת מדינה.** לא עליו לבדו עברה ולאסוקי אדעתיה נמי לא הוה ליה דלא הוה עבד למיסתכר:

"רבי יהודה אומר: אם קבלה ממנו במעות בין כך ובין כך - אינו מנכה לו מחבורו".

ההוא גברא דקביל ארעא למיזרעה בהו תומי,

אגודא דנהר מלקא סבא בזוזי.

איסתכר נהר מלקא סבא.

אתא לקמיה דרבא, אומר ליה: נהר מלקא סבא לא עבד דמיספר מפת מדינה היא, זיל נכי ליה.

אמרו ליה רבנן לרבא:

הא אנו תנן:

"רבי יהודה אומר: אם קבלה הימנו במעות בין כך ובין כך אינו מנכה לו מן חבורו!"

אמר להו: לית דחש לה לדרבי יהודה.

23. קו, ב

רש"י

משנה

המקבל שדה מחבירו בעשרה בור חטים לשנה, ולקתה - נותן לו מתוכה. הו חטיה יפות - לא יאמר לו: הריני לוקח מן השוק, אלא נותן לו מתוכה.

גמרא

ההוא גברא דקביל ארעא לאספסתא בכורי דשערי, עבדא אספסתא.

חרשה וזרעה שערי, ולקו הני שערי.

שלקה רב חביבא מסורא דפרת לקמיה דרבינא,

כי האי גונא מאי?

כי "לקתה נותן לו מתוכה" דמי, או לא?

אמר ליה:

מי דמי?!

התם - לא עבדא ארעא שליחותא דמרה,

הכא - עבדא ארעא שליחותא דמרה.

ההוא גברא דקבל פרדס מחבריה, בעשר דיני חמרא,

תקיף ההוא חמרא.

סבר רב פהנא למימר: היינו מתניתין: "לקתה נותן לו מתוכה".

אמר ליה רב אשי:

מי דמי?!

התם - לא עבדא ארעא שליחותא,

הכא - עבדא ארעא שליחותא

ומודה רב אשי: בעינבי דכדום,

ובשדה שלקתה בעומריה.

מתני'

ולקתה. שהיו חטין שדופות וגם כחושות וזו בחכירות הוצרכה לשנותה ולא בקבלנות דאי בקבלנות פשיטא דכל אחד זוכה ומתחייב בחלקו:

גמ'

עבדא אספסתא. היא נקצרת לשלשים יום כדאמר בריש ח"ה (ב"ב כח:) וחזר וזרעה שעורים:

עבדא ארעא שליחותא. בעליה לא חכרה אלא לאספסתא ואילו זרע לה אספסתא ואזיל היה מצליח והוא פסק עמו ליקח שעורין מן השוק:

פרדיסא. כרם:

תקיף. החמיץ:

עבדא ארעא שליחותא. הענבים לא לקו אלא משנעשה יין בחביותיו בביתו לקה ואמר בבבא בתרא (דף צו:) חמרא אכתפא דגברא שוור זה קונהו מזה טוב ומזלו גורם להחמיץ:

ענבי דכדום. ענבים שהתליעו:

בעומריה. בעודן שטוחות ליבש בימות הקיץ דכל [זמן] זה עודן צריכין לקרקע וכך הענבים שהתליעו בין בציר לדריכה וכגון דלא איחרו יותר מן המנהג:

24. קו, ב - קז, א

כ"י

מתני'

המקבל שדה לזרעה שעורין.
ובחכירות כך וכך חטין או
שעורין או מעות:
לא יזרענה חטין. שהחטין
מכישות את הקרקע יותר מן
השעורין והא לא מיתוקמא
אלא בחכרנות דאי בקבלנות הא
אמרין תיכחוש ארעא ולא
ליכחוש מרה והרי הוא נהנה
בשינוי של זה:
ורבן שמעון בן גמליאל אוסר.
וטעמא מפרש בגמרא:
תבואה לא יזרענה קטנית.
שהקטנית מכחשת הקרקע יותר
מן התבואה:

גמ'

מיקל. אע"ג דמשני לא סבר
דמקפיד איניש מידי דלא חסר
בה:
דאמר מר. רבה בר נחמני רביה
דאבוי דרבה גידלו בביתו:
דתתבור. שתעשה בורה שלא
יצמחו זרעוניה:
ליזרע [שתא] חטין וכו'. ה"נ
פסק עמו חטין שמא הוא זרעה
חטין בשנה שעברה ואם יזרענה
זה שעורין נמצא זה מקלקלה:
דלא כריב ותני. חרשה לאחר
קצירה ושינה בשעת הזרע:

משנה

המקבל שדה מחבירו:
לזרעה: שעורים - לא יזרענה חטים,
חטים - יזרענה שעורים.
רבן שמעון בן גמליאל אוסר.

תבואה - לא יזרענה קטנית,
קטנית יזרענה תבואה,
ורבן שמעון בן גמליאל אוסר.

גמרא

אמר רב חסדא:
מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל?

דכתיב: "שארית ישראל לא יעשו עולה,
ולא ידברו קוב,
ולא ימצא בפיהם לשון תרמית" (צפניה ג, יג).

מיתבי:

"מגבת פורים - לפורים,
ואין מדקדקין בדבר.
ואין העני רשאי ליקח מהו רצועה לסנדלו,
אלא אם בן התנה במעמד אנשי העיר,
דברי רבי יעקב שאמר משום רבי מאיר.
רבן שמעון בן גמליאל:
מיקל".

קז, א

אמר אבוי:

טעמא דרבן שמעון בן גמליאל כדמר.
דאמר מר: האי מאן דניחא ליה דתתבור ארעיה לזרעה שתא חטי ושתא שערי,
שתא שתי ושתא ערב.

ולא אמרן אלא דלא כריב ותני,
אבל כריב ותני - לית לן בה.

25. קז, א-ב

רש"י

מתני לה רב יהודה לרבין.
במתני תבואה יזרענה קטנית:
הא לן והא להו. מתני בא"י
קאי שהיא מקום הרים ואיכא
למיחש לכחשא דארעא אנן
השתא בבבל קיימינן שהיא
מצולה וטבועה בבצעי המים
ולכא למיחש לכחשא דארעא
הלכך משנה בכל מקום שירצה
מקטנית לתבואה ומתבואה
לקטנית ורבי שמעון אוסר
כדאמרן:

תחלי דבי כיתנא. שחלים
שקורין כרישיין הגדלים בין
הפשתן:

אין בהם משום גזל. לכל הבא
ועוקרן לפי שהוא משביח את
הבעלים שמפסידים פשתן יותר
על דמיה:

ואם עומדת על גבול. הערוגה
שאין עומדים בתוכה:

יש בהם משום גזל. דלא
מפסדי:

הוקשו לזרע. אותן שחלים
שעמדו בפשתן ימים רבים עד
שנגמר גידוליהן שוב אין
עקירתן מועלת לפשתן ויש בהם
משום גזל:

דילי דילך דילך דילי. יש
באילנותי שהפירות שלך
ובאילנותיך שהפירות שלי
ששדותינו זו לזו סמוכות
והמצרים גבוהים ואילנות
נטועין בהם יש מהם נטועין
בשלי ששרשיהן כפפו ונטו כולן
לתוך שדך ויונקים משלך ויש
בשלך שנוטין לתוך שלי ויונקים
מארצי:

ונהגו בני מצרא וכי נוטה לכאן
ולכאן. נוטין שרשין לשדה זו
הפירות שלו:

בממלא כל המצר. שנוטין
שרשין לכאן ולכאן:

דתלי טוניה. משא פירותיו
וענפיו נוטה לצד האחד:

פלוג הכי. טול אתה חציו
שאצלך ואני חציו שאצלי:

פלוג הכי. לעבר רוחב השדה
חלוק האילן אם עומדת השדה
מזרח ומערב יחלוק אותו האילן
צפון ודרום:

"תבואה - לא יזרענה קטנית".

מתני ליה רב יהודה לרבין:

"תבואה - יזרענה קטנית".

אמר ליה:

והא אנן תנן:

"תבואה לא יזרענה קטנית!"

אמר ליה:

לא קשיא:

הא - לן,

והא - להו.

אמר ליה רב יהודה לרבין בר רב נחמן:

רבין אחי,

הני תחלי - אין בהן משום גזל

עומדות על גבולין - יש בהן משום גזל.

ואם הוקשו לזרע - אפילו דבי כיתנא נמי יש בהם משום גזל.

מאי טעמא?

מאי דאפסיד - אפסיד.

אמר ליה רב יהודה לרבין בר רב נחמן:

רבין אחי, הני דילי - דילך,

ודילך - דילי.

נהוג בני מצרא דאילן הנוטה לכאן - לכאן,

והנוטה לכאן - לכאן.

דאיתמר:

אילן העומד על המיצר,

אמר רב:

הנוטה לכאן - לכאן.

והנוטה לכאן - לכאן,

ושמואל אמר:

חולקין.

מיתיבי:

"אילן העומד על המיצר יחלוקו",

תויבתא דרב!

תרגמא שמואל אליבא דרב:

בממלא כל המיצר כולו.

אי הכי, מאי למימרא!

לא צריכא דתלי טוניה לחד גיסא.

ואכתי מאי למימרא!

מהו דתימא: דאמר ליה: פלוג הכי,

קא משמע לן: דאמר ליה: מאי חזית דפלגת הכי, פלוג הכי.

רש"י

לא תזבון. לא תקנה שדה הסמוכה לעיר שעין בני האדם שולטת בה תמיד :
אסור לאדם כו'. שלא יפסידנה בעין הרע :
קרובין לעיר. שלא יהא טורח להכניס פירות :
ספק נדה. וכ"ש ודאי :
אמר להו. רב אבא רבי יוחנן לא אמר הכי :
סמוך לשולחן. כלומר סמוך לביתך שלא תצטרך להרחיק בשדות והאי דנקט שולחן שתוכל לבדוק עצמך לפני אכילה ולאחר אכילה כדאמר בשבת (דף מא.) כדתניא הנצרך לנקביו ואוכל דומה לתנור שהסיקוהו על גבי אפרו ואחר אכילה שהמאכל דוחק ומוציא את המעוכל ואם יהא צריך להרחיק פעמים שהעמוד חוזר ובא לידי הדרוקן אבל בית הכנסת סמוך לביתו לר' יוחנן לאו מעליותא היא :
ר' יוחנן לטעמיה. דאמר במסכת סוטה (דף כב.) שכר פסיעות יש דאמר למדנו יראת חטא מבתולה וקיבול שכר מאלמנה שאמרה לו ולא שכר פסיעות יש אם יש בית הכנסת בשכונתי ואני באה לבית מדרשך להתפלל :
משולשין. שיש שנה שלוקה בגפנים ובזיתים ואין לוקה בתבואה ויש שנה שלוקה בזו ולא בזו ותהי לו פליטה :
לא קשיא. דרב אדרב :
שורא וריתקא. חומה ורתוקת גדר של נצרים כמו (איכה ב) חיל וחומה

אמר ליה רב יהודה לרבין בר רב נחמן: רבין אחי,

לא תזבין ארעא דסמיכא למתא,

דאמר רבי אבהו אמר רב הונא אמר רב:

אסור לו לאדם שיעמוד על שדה חברו בשעה שעומדת בקמותיה.

איני? והא אשפחניהו רבי אבא לתלמידיה דרב ואמר להו:

מאי אמר רב בהני קראי **"ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה"** (דברים כח, ג),

"ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך" (דברים כח ו)?

ואמרו ליה:

הכי אמר רב:

"ברוך אתה בעיר" - שיהא ביתך סמוך לבית הכנסת.

"ברוך אתה בשדה" - שיהו נכסיד קרובים לעיר.

"ברוך אתה בבאך" - שלא תמצא אשתך ספק נדה בשעת ביאתך מן הדרך.

"ברוך אתה בצאתך" - שיהו צאצאי מעידה כמותך!

ואמר להו: רבי יוחנן לא אמר הכי,

אלא: **"ברוך אתה בעיר"** - שיהא בית הכסא סמוך לשולחןך,

אכל בית הכנסת לא.

ורבי יוחנן לטעמיה דאמר: שכר פסיעות יש.

"ברוך אתה בשדה" - שיהו נכסיד משולשין: שליש בתבואה,

שליש בזיתים

ושליש בגפנים.

"ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך" - שתהא יציאתך מן העולם כביאתך לעולם,

מה ביאתך לעולם בלא חטא - אף יציאתך מן העולם בלא חטא.

לא קשיא:

קז,ב

הא - דמהדר ליה שורא ורתקא,

הא - דלא מהדר ליה שורא ורתקא.

26. קז, ב

רש"י

כל חלי. דבר שכל החלאים תלוין בו וזו העין עין רעה: **עבד מה דעבד.** יודע היה ללחוש על הקברות ולהבין על כל קבר וקבר באיזו מיתה מת אם מת בזמנו אם בעין רעה: **הכל ברוח.** כל החלאים ותוצאות מיתה על נשיבת הרוח באין הכל לפי השעה והאדם יש לך אדם שרוח פלוני קשה לו ובשעה פלוני: **והאיכא הרוגי מלכות.** הרוגי חרב: **אי לאו זיקא.** שנכנס במכה: **עבדי סמא וחיי.** סם המחבר בשר חתוכה ומן העשבים הוא כדאמר בהמוכר את הספינה (בבא בתרא עד:): **צינים פחים.** קור הנופח ולאן היינו רוח דקאמר שמואל דשמואל זיקא בלא צינה נמי מזקת: **זו מרה.** שהמרירה שבה גדולה ונובעת ומתפשטת בגידין ובעצמות: **וכולן פת במלח מבטלתן.** כדיליף לקמן מקראי: **וקיתון של מים.** למי שאין לו יין:

"והסידר ה' ממך כל חלי"³⁰⁰ (דברים ז, טו).

אמר רב: זו עין.

רב לטעמיה, דרב סליק לבי קברי, עבד מאי דעבד, אמר: תשעין ותשעה בעין רעה, ואחד בדרך ארץ.

ושמואל אמר: זה הרוח.

שמואל לטעמיה, דאמר שמואל: הכל ברוח.

ולשמואל, הא איכא הרוגי מלכות!

הנה נמי, אי לאו זיקא, עבדי להו סמא וחיי.

רבי חנינא אמר: זו צינה.

דאמר רבי חנינא: הכל בידי שמים, חוץ מצנים פחים, שצאמר: "צינים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם" (משלי כב, ה).

רבי יוסי ברי חנינא אמר: זו צואה.

דאמר מר: צואת החוטם, וצואת האוזן - רובן קשה, ומיעוטן יפה.

רבי אלעזר אמר: זו מרה.

תניא נמי הכי: "מחלה"³⁰¹ (שמות כג, כה) - זו מרה, ולמה נקרא שמה "מחלה"? שהיא מחלה כל גופו של אדם. דבר אחר: "מחלה" - ששמונים ושלשה חלאים תלוין במרה. וכולן, פת שחרית במלח וקיתון של מים מבטלתן.

³⁰⁰ והסידר ה' ממך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שונאיהם ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיה וחסרתה מחלה מקרבך ³⁰¹

27. קז, ב

רס"י

וויקיין. היינו רוח דאמר שמואל:
מחכימת פתי. שדעתו מיושבת עליו לפי שאינו מצטער בעינוי:
וזוכה בדין. אם יש לו דין עם חברו דעתו מיושבת ליישב דבריו בבית דין להטעים:
ללמוד וללמד. מחמת ישוב הדעת:
ודבריו נשמעין. לבריות שיש לו לב להטעימן:
הבל. זיעה וזוהם:
נזקק לאשתו. אם בעל הרהורים הוא ומתוך שלבו טוב בבקר שאכל קצת תובע לאשתו ובצאתו לשוק ורואה נשים אינו מתאוה להן:
כינה שבבני מעיין. תולעים:
מוציא את הקנאה ואת התגר. שכשאין לבו טוב עליו הוא נוח לכעוס:
ואמרו רבנן השכם ואכול. בערבי פסחים (ק"ב א) בדברים שצוה רבי לבניו:

תנו רבנן:
"שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּפֶת שְׁחָרִית:
מַצְלֵת מִן הַחֲמָה,
וּמִן הַצָּנָה,
וּמִן הַזִּיקוּן,
וּמִן הַמְזִיקוּן,
וּמִחֲכִימַת פִּתֵי,
וְזוֹכָה בְּדִין,
לְלִמּוֹד תּוֹרָה,
וּלְלַמֵּד,
וְדַבְרֵיו נִשְׁמָעִין,
וְתִלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ,
וְאִין בְּשָׂרוֹ מַעֲלֵה הַבֶּל,
וְנִזְקֵק לְאִשְׁתּוֹ, וְאִינוֹ מִתְאַוֶּה לְאִשָּׁה אַחֲרָת,
וְהוֹרֵגַת בֵּיתָה שְׁבַבְנֵי מַעִים.
וַיֵּשׁ אֲוֹמְרִים:
אִף מוֹצִיא אֶת הַקְּנָאָה וּמְכַנֵּס אֶת הָאֵהָבָה."

אמר ליה רבה לרבא בר מרי:
 מנא הא מילתא דאמרי אינשי:
 שיתין רהיטי רהוט ולא מטו לגברא דמצפרא כרד.
 ואמרו רבנן: השכם ואכול, בקיץ מפני החמה, ובחורף מפני הצניחה?

אמר ליה:
 דכתיב: **"לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש"**³⁰² (ישעיה מט, י) -
 לא יכם שרב ושמש בין דלא ירעבו ולא יצמאו.

אמר ליה:
 את אמרת לי מהתם, ואנא אמינא לך מהכא,
"ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך"³⁰³ (שמות כג, כה),
"ועבדתם את ה' אלהיכם" - זו קריאת שמע ותפלה.
"וברך את לחמך ואת מימך" - זו פת במלח וקיתון של מים,
 מכאן ואילך **"והסרת מחלה מקרבך"** (שמות כג, כה).

³⁰² לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש מי מרחמם ונהגם ועל מבועי מים ונהלם
³⁰³ ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך והסרת מחלה מקרבך

28. קז, ב - קח, א

רס"י

משוחאה. מודד קרקעות היה בשכר לקוניים ולמוכרים ולאחין ולשותפין הבאין לחלוק: **כורכמא רישקא.** כרכום של גן שקורין קרוג אודמינלי"ט והוא משובח שבכורכמין: **ארבע אמות דאניגרא.** אמת המים שהמשיכה מן הנהר הגדול אל השדות על פני הבקעה כולה ומניחין בעלי כל שדה ושדה מלזרוע את אגפיה רוחב ארבע אמות. שלא תתקלקל שפתה ומודדין אותם כולם ביחד ומציינים אותם שלא יחרשו מן הסימן ולחוץ: **זלזל בהן.** אל תדקדק בהן להרחיבן: **לא תמשחנהו כלל.** אלא באומד הדעת תניחנו כדי שיהו ניכרים לעינים שהן שלימות ורחבות: **לבני אניגרא.** אינו מזיק אלא יחידים ויש בידן למחול: **לכ"ע.** ומאן מחיל: **מלי כתפי נגדי בתרי עברי נהרא קוצו.** המוצא יער או אילנות נטועין על שפת הנהר יקוץ ברוחב מלא כתף מושכי חבל הספינה והן מטין עצמן באלכסון והולכין כשהן משופעין לצד היבשה שלא תמשכם הספינה למים וכל כמות הצריך להלכס דינם לקוץ ובשני עברי הנהר שפעמים שהילוכן מכאן ופעמים שהילוכן מכאן: **קץ שיתסר אמתא.** כרוחב דרך רה"ר כדתנן בבבא בתרא (דף צט:) דרך רה"ר שש עשרה אמה: **בני משרוניא.** שם העיר והיער היה שלהן: **דפנוהו.** הלקוהו: **אשליהן.** חבלים שלהן: **אבא.** יער: **ניקייצו עילאי ותתאי.** מי שיש להן יער על הנהר אצלי למעלה הימנו ולמטה הימנו הילוך דרך המים: **התם דבי פרזק רופילא הוה.** אותן שלמטה ושלמעלה לא של ישראל היה שיכול לקצוץ אותו יער של בית פרזק פחת פרסיים היה וידוע הוא שלא יקוצו ומה תועיל קציצה שלי: **אי ממתחי אשליהו מסתגי להו.** אם יוכלו למתוח חבלם ולבא ממסע למסע או מכפר לכפר לילך ממטה למעלה ילכו: **ואם לאו לא מסתגי להו.** אין להם מהלך בעבר זה והולכין על כרחן דרך שפת השנית שהרי על כרחן כשהולכין כנגד היער של עכו"ם ילכו בשפתו השניה ולכשיגיעו כנגד שלי למה יטריחו לעבור את רוחב המים והרי הן צריכין לחזור ולעבור צד אחר כשכלתה הקצירה: **חזא ההוא אבא.** יער שהניח רבה בר רב הונא לפי שאין העליונים והתחתונים קוצצין ורבה בר רב נחמן לא היה יודע שכן היה שיחא עליון ותחתון של עכו"ם המושל: **יד השרים והסגנים.** פסוק הוא בספר עזרא: **תיקוץ ענפיה.** ימותו בניו:

אמר ליה רב יהודה לרב אדא משוחאה: לא תזלזל במשוחתא, דכל פורתא ופורתא חזי לכורכמא רישקא.

אמר ליה רב יהודה לרב אדא משוחאה: ארבע אמות דאניגרא - זלזל בהו. דאנהרא - לא תמשחנהו כלל.

רב יהודה לטעמיה, דאמר רב יהודה: ארבע אמות דאניגרא לבני אניגרא. דאנהרא - דכולי עלמא. מכריו רבי אמי: מלא כתפי נגדי בתרי עברי נהרא קוצו.

רב נתן בר הושעיא קץ שיתסר אמתא. אתו עליה בני משרוניא דפנוהו. הוא סבר: כרשות הרבים, ולא היא, התם בעינן כולי האי, הכא משום אמתוחי אשליהן הוה, כמלא כתפי נגדי סגי.

רבה בר רב הונא הוה ליה ההוא אבא אגודא דנהרא, אקרו ליה: ניקוץ מר! אמר להו: קוצו עילאי ותתאי, והדר ניקוץ אנא.

היכי עביד הכי? והכתוב: "התקוששו וקושיו"³⁰⁴ (צפניה ב, א), ואמר ריש לקיש: קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים!

התם אבא דבי פרזק רופילא הוה, אי קייצו קייצנא, ואי לא קייצו - אמאי איקוץ? דאי ממתחי להו אשליהו מסתגי להו, ואי לא - לא מיסתגי להו

קח,א

רבה בר רב נחמן הוה קא אזיל בארבא, חזא ההוא אבא דקאי אגודא דנהרא. אמר להו: דמאן? אמרו ליה: דרבה בר רב הונא.

אמר: "ייד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה"³⁰⁵ (עזרא ט, ב). אמר להו: קוצו קוצו! אתא רבה בר רב הונא אשפחיה דקייץ, אמר: מאן קצייה תקוץ ענפיה. כולהו שני דרבה בר רב הונא, לא אקיים ליה זרעא לרבה בר רב נחמן.

³⁰⁴ התקוששו וקושיו הגוי לא נכסף

³⁰⁵ מי נשאו מבנותיהם להם ולבניהם והתערבו זרע הקדש בעמי הארצות ויד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה

29. קח, א

רס"י

לאגלי גפא. הכל מסייעין לגדור חומת העיר ולהעמיד שעריה שלא יכנס צבא שונאים לעיר: **אגלי.** שערים כמו ברכות (דף כח.) טרוקו גלי: **גפא.** סתימת העיר כדתנן לעיל (דף כח:) מצא אחר הגפה גוזלות:

לא צריכי נטירותא. תורתו משמרתו כדכתיב (משלי ו) בשכבך תשמור עליך: **לכריא דפתיא.** לכרות מעין או בורות למים לשתות:

ואפילו מרבנן. שהרי גם הם צריכים לשתות ועל שם כלי ששותין בו משקין שקורין פתיא בלשון ארמי קרי ליה כריא דפתיא:

דלא נפקי באכלוזא. שאין יוצאין בעלי בתים עצמן באכלוזא ובאוכלוסא לחפור אלא גובין מעות ושוכרין פועלים:

לאו בני מיפק וכו'. גנאי הוא להן:

לכריא דנהרא. כשמעלת שרטון ונופלים בה אבנים ומעבדין מרוצת המים וכורין ומנקין אותו להעביר מכשוליו:

תתאי מסייעי לעלאי. כשהעליונים מתקנין כנגדן למעלה יש על התחתונים לסייען שמכשולין העליונים מעכבים מים מליד נמצא תיקון העליונים לעזרת התחתונים:

אבל העליונים אין צריכין לסייע את התחתונים. כשמתקנין למטה שתיקון של מטה אינו לעזרת עליונים אלא לרעתם שכל זמן שהמים רצים למטה הנהר מתמעט למעלה והשדות שלהן מתייבשות:

וחילופא במיא דמיטרא. כגון בעיר שהמים קשים להרבות טיט ולקלקל את הדרכים ועושין להם חריץ במורד להוריד המים חוץ לעיר אם נתקלקל החריץ כנגד התחתונים וכורין להם העליונים צריכים לסייע את התחתונים לכרות כנגדן שכל זמן שלא ירדו המים התחתונים חוץ לעיר יעמדו העליונים במקומן אבל תחתונים אין להן לסייע לעליונים לכרות למעלה שכל זמן שלא ירדו העליונים למטה טוב להן לתחתונים:

ומתקנת לעצמה. בפני עצמה כשמגיעת כנגדה אין אחר מסייעה:

המקלחות מים. מים סרוחין מי מטר:

לביב אחד. חריץ מתוקן להוריד מי גשמים בו:

כולן מתקנות עם התחתונה. מסייעות אותה לתקן כנגדה כדפרישית לעיל:

אמר רב יהודה:
הכל לאיגלי גפא,
ואפילו מיתמי,
אכל רבנן - לא.

מאי טעמא?

רבנן לא צריכי נטירותא.

לכריא דפתיא - ואפילו מרבנן.

ולא אמרן אלא: דלא נפקא באוכלוזא,
אבל לאוכלוזא - לא,
דרבנן לאו בני מיפק באוכלוזא נינהו.

אמר רב יהודה:

לכריא דנהרא - תתאי מסייעי עילאי,
עילאי לא מסייעי תתאי.
וחילופא במיא דמיטרא.

תניא נמי הכי:

"חמש גנות המסתפקות ממעין אחד,
ונתקלקל המעין - כולם מתקנות עם העליונה.
נמצאת התחתונה מתקנת עם כולן ומתקנת לעצמה.
וכן חמש חצרות שהיו מקלחות מים לביב אחד,
ונתקלקל הביב - כולן מתקנות עם התחתונה,
נמצאת העליונה מתקנת עם כולן ומתקנת לעצמה."

30. קח, א

רפ"י

האי מאן דאחזיק ברקתא דנהרא. בשני הפרסיים היה הקרקע מופקר לכל הקודם להחזיק בו ולפרוע למלך טסקא דהוא מס של קרקע ואם בא אחד ומחזיק על שפת הנהר מקום שהספינות עולות לנמל וצריך מקום פנוי הרבה לפורקי משאות לספינות ולטוענין מתוכן ומוציאין וזה החזיק לבנות שם בנין או לחרוש ולזרוע:

חציפא הוי. שמקלקל מקום לרבים:
אבל סלוקי. מדינא לא מסלקינן ליה:

והאידינא דכתבי פרסאי. לאותן הלוקחין שדות שעל שפת הנהר קני לך השדה עד תוך הנהר מלא צואר הסוס והלוקחין גודרין גדירן רחוק מן הנהר שלא לקלקל את מקום הרבים ואם בא אחד והחזיק מן הגדר ולצד הנהר מסלקינן ליה לפי שהיא קנויה לבעל הגדר עד תוך המים:

בני אחי. שדה העומדת ליקח בטסקא ושדות שני אחים סמוכין לה מכאן מכאן:

ואי משום דינא דבר מצרא. אם אינן לא אחים ולא שותפים אלא מכח מצרנות באין על המחזיק ואומרים אנו היינו מצפים לקחתה שאנו צריכין לקרקע וטוב לכל אחד לקנות בסמוך לו ולא ליקח במקום אחר:

לא מסלקינן ליה. דלא איכפת לן לדינא דבר מצרא כלל:

ועשית הישר והטוב. דבר שאי אתה נחסר כ"כ שתמצא קרקעות במקום אחר ולא תטריח על בן המצר להיות נכסיו חלוקין:

אמר שמואל:

האי מאן דאחזיק ברקתא דנהרא - חציפא הוי, סלוקי לא מסלקינן ליה.

והאידינא דקא כתבי פרסאי: "קני לך עד מלי צוארי סוסיא מיא" - סלוקי נמי מסלקינן ליה.

אמר רב יהודה אמר רב:

האי מאן דאחזיק ביני אחי וביני שותפי - חציפא הוי, סלוקי לא מסלקינן ליה.

ורב נחמן אמר:

נמי מסלקינן.

ואי משום דינא דבר מצרא - לא מסלקינן ליה.

נהרדעי אמרי:

אפילו משום, דינא דבר מצרא מסלקינן ליה,

משום שנאמר: **"ועשית הישר והטוב בעיני ה'"**³⁰⁶ (דברים ו, יח),

³⁰⁶ ועשית הישר והטוב בעיני ה' למען ייטב לך ובאת וירשת את הארץ הטבה אשר נשבע ה' לאבותיך

31. קח, א-ב

ר"י

אתא לאימלוכי ביה. שדה היוצאה לימכר ובא אחר ונטל רשות מבן המצרן ואמר ליה זיל זבון:

נהרדעאי אמרי צריך למקני. דאי לא קנה מיניה מצי אמר ליה משטה הייתי בך כדי להעמידה על דמים הראויין לה שאם באתי אני אצל הבעלים היה מעלה לי בדמים בשביל שחביבה עלי:

השתא דאמרת צריך למיקנייה מיניה. אם כן אין קניינו של זה כלום אם אייקר או זול ארעא ברשותא דבר מצרא אייקר או זול ולא יוסיף ולא יגרע הלוקח מלקבל דמים שנתן בה דכי אייקר רווחא דבר מצרא הוא וכי זול פסידא דבר מצרא הוא: ואי לא יהיב ליה מאתן. דגבי דהאי הוא דאזויל: בי מיצעני דנכסי. של מוכר שדות המוכר מקיפות לה מכל צד:

חזינן אי עידיית היא. דבר העשוי לימכר לעצמו שאינו דומה לשאר שדות הסמוכות לה:

זביניה זביני. ואין מצרני המוכר יכולים לסלקו שהרי יש ביניהן הפסק:

ואי לא איערומי קא מערים. אם באתי ליקח אצלם יסלקוני אקנה אני בית סאה באמצע ואהיה אני מצרן לכל רוח ואקנה אני אחרי כן לכל צד ולא יוכלו לסלקני מן המחצה ומן הנותר לכל רוח הלכך מהשתא מסלקין ליה:

אתא אימליך ביה, אמר ליה: איזיל איזבון? ואמר ליה: זיל זבון, צריך למיקנא מיניה, או לא?

רבינא אמר: לא צריך למיקנא מיניה.

נהרדעי אמרי: צריך למיקנא מיניה.

והלכתא: צריך למיקנא מיניה.

השתא דאמרת צריך למיקנא מיניה, אי לא קנו מיניה - אייקור זול ברשותיה.

זבו במאה ושוי מאתן, חזינא: אי לכולי עלמא קא מוזילא ומזבין - יהיב ליה מאה ושקיל ליה. ואי לא - יהיב ליה מאתן ושקיל ליה. זבו במאתן ושוי מאה, סבור מינה, מצי אמר ליה: לתקוני שדרתיך ולא לעוותי.

אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי: הכי אמרי נהרדעי משום דרב נחמן: אין אונאה לקרקעות.

זבין ליה גריוא דארעא במיצעא נכסיה, חזינן, אי עידיית היא, אי זיבורית היא - זביניה זביני. קח,ב. ואי לא - איערומי קא מערים.

32. קח, ב

רפ"י

ואי כתב ליה אחריות כו'. דודאי מכר הוא שאין כותבין אחריות על המתנה: **מוכר כל נכסיו לאחד.** בכל מקום שהן זו במזרח וזו במערב ויצאו מצרני אחת מהן וערערו: **לית בהו משום דינא דבר מצרא.** שלא תקנו חכמים ללוקח להסתלק לעשות הישר והטוב לבצל המצר שהוא רעה למוכר שזה לא יקנה השאר שימשוך את ידו בשביל זו ובמקום פסידא דמוכר לא תקון דינא דבר מצרא כדאמר לקמן הני ציירי והני שרו לית בה משום דינא דבר מצרא: **אריא אברחי לך.** ואין לך ישר וטוב מזה: **עכו"ם לאו בר ועשית וכו'.** ואין לנו לומר על דינא דבר מצרא ועשית הישר והטוב אלא ללוקח שהמוכר אומר לו מה עשיתי לך אם ארצה לא אמכרנה לך ותהא בידי אבל ללוקח נאמר משוך ירך ויקחנה זה: **שמותי ודאי משמתנא ליה.** למוכר לקבולי עליה כל אונסא דאית ליה מחמת העכו"ם: **משכנתא.** אם מכרה למי שמושכנת לו: **לית בהו משום דינא דבר מצרא.** שזה שכן מצרן מכולן שכולו שכונה בידו: **למכור ברחוק ולגאול בקרוב.** אם המוכר זה מוכרה מפני שהיא רחוקה ממנו ורוצה לקנות אחרת בקרוב: **אין בה משום דינא דבר מצרא.** לפי שאין לנו להפסיד מוכר משום טוב וישר דמצרן דכשם שעלינו לעשות טוב לזה כך עלינו לעשות טוב לזה. ואם באנו לעשות איחור בדבר שמא בין כך ובין כך תמכר זו שהיה רוצה זה לקנות: **וכן לכרגא.** לפרוע כסף גולגלתא למלך: **[ולמזוני].** למזון אלמנה והבנות שב"ד מוכרין בנכסי יתומין וכן לקבור את המת: **בלא אכרזתא.** וכיון דמשום רווחא דיתמי לא משהינן למילתא פן יכעוס שוטר המלך וכן חסרון מזונות ולבזיון המת כל שכן דמשום בר מצרא לא משהינן מילתא לאודועי: **לאשה ליתמי ולשותפי.** מכר לאשה לא מסלקין ליה דלאו אורח ארעא לאהדורי ולבקש מי שיש לו קרקעות למכור ומה שבאה לידה ראשון אין לנו לומר ועשית הישר והטוב להרחיקו מעליו וכן יתמי ושותף שמכר לו לחבירו חלקו בשדה שהן שותפין בה אין לנו לסלקו משום דינא דבר מצרא ולומר אין אתה בא בחלק חבירך אלא כאחד המצרנין ויקחנה עמך אלא כיון דלא נתברר חלקו והרי הוא כשכן בכלה: **שכיני העיר ושכיני השדה שכיני העיר קודמין.** נראה בעיני דלאו בדינא דבר מצרא איירי אלא להשיא עצה דרך ישר וטוב למוכר שאם יש לו שדה למכור ובאו עליה ללוקח שכינים הדריים אצלו בדירה ושכן שיש לו בשדה ששדותיהן סמוכות זו לזו וזו שיש לו למכור אינה סמוכה למצרן שכיני העיר קודמין ואני לא דקדקתי בה מפי רבינו כל צרכי ועד הנה פירשתי דבמצרן דיליה קאמר והשתא לא נראה לי דאם כן הוה ליה למייתנינהו בהדי הנך דלעיל ולמימר הכי לאשה וליתמי ולשותפי ולשכיני העיר ולתי"ח לית בה משום דינא דבר מצרא מאי שנא דשני בלישנא דכולי שמעתא למינקט לישנא דקודמין ותו דקאמר שכן ותלמיד חכם ת"ח קודם אי האי שכן מצרן הוא אמאי ת"ח קודם תלמיד חכם לאו בר ועשית הישר והטוב הוא דהאי ועשית אלוקח שדיוה רבנן כדאמרין לעיל גבי זבין לעכו"ם עכו"ם לאו בר ועשית כו' ותו קרוב ותלמיד חכם מאי דינא דבר מצרא איכא וא"ת כששניהן מצרנין אטו משום דתי"ח הוא משלח גלימא דאינשי:

זוזי טבי זוזי תקולי. מצרן שבא לעורר על המקח מביא מעות שמשקלן טוב יותר על של לוקח אבל של לוקח טבין וחרפינן במטבע היוצאה יותר משל מצרן ואי נמי איפכא: **לית בה משום דינא דבר מצרא.** דאמר ליה המוכר בהא ניחא:

מתנה - לית בה משום דינא דבר מצרא.

אמר אממר:

אי קתב ליה אחריות - אית בה, משום דינא דבר מצרא.

מכר כל נכסיו לאחד - לית בה משום דינא דבר מצרא.

לבעלים הראשונים - לית בה, משום דינא דבר מצרא.

זבן מגוי וזבין לגוי - לית בה, משום דינא דבר מצרא.

זבן מגוי - דאמר ליה, ארי אברחי לך ממצרא.

זבין לגוי - גוי ודאי לאו בר **"ועשית הישר והטוב"**³⁰⁷ (דברים ו, יח) הוא. שמותי ודאי משמתנין ליה עד דמקבל עליה כל אונסי דאתי ליה מחמתיה.

משכנתא - לית בה משום דינא דבר מצרא.

דאמר רב אשי:

אמרו לי סבי דמתא מחסיא:

מאי "משכנתא"?

דשכונה גביה.

מאי נפקא מינה?

לדינא דבר מצרא.

למכור ברחוק ולגאול בקרוב,

ברע ולגאול בפה - לית בה משום דינא דבר מצרא.

לכרגא,

ולמזוני,

ולקבורה - לית בה משום דינא דבר מצרא.

דאמר ר' יהודה:

לכרגא,

למזוני,

ולקבורה - מזבנינן בלא אכרזתא.

לאשה,

וליתמי,

לשותפי - לית בה משום דינא דבר מצרא.

שכיני העיר, ושכיני שדה - שכיני העיר קודמין.

שכן ותלמיד חכם - תלמיד חכם קודם.

קרוב ותלמיד חכם - תלמיד חכם קודם.

איבעיא להו:

שכן וקרוב - מאי?

תא שמע:

"טוב שכן קרוב מאח רחוק"³⁰⁸ (משלי כו, י).

הני זוזי טבי, והני תקולי - לית ביה משום דינא דבר מצרא.

³⁰⁷ ועשית הישר והטוב בעיני ה' למען ייטב לך ובאת וירשת את הארץ הטבה אשר נשבע ה' לאבותיך
³⁰⁸ רעך ורע אביך אל תעזב ובית אחיך אל תבוא ביום אידיך טוב שכן קרוב מאח רחוק

הני ציירי והני שרי - לית ביה משום דינא דבר מצרא.

רס"י

הני ציירי והני שרו. לוקח ומצרן ששלחו מעותיהן של מצרן צרוין וחתומין וזה ירא להתירן שלא יאמר יותר היו ושל לוקח מותרין:

לית בה משום דינא דבר מצרא.
דפסידא דמוכר הוא דאמר לזווי צריכנא:

אמר ליה איזיל ואיטרח וכו'.
מילתא באפי נפשיה היא מצרן שאמר איזיל ואיטרח וכו':

דאמיד הוא. שאנו אומדין אותו דאפשר לו לקיים דבריו:
ובתי דחד. בנין שעליה:

מרי ארעא מעכב אמרי בתי.
שלא למכור הבנין לאחר דהואיל והוא בא למוכרם וזה צריך לה טוב שיהיה בנינו בקרקע שלו ואיכא הישר והטוב:

מרי בתי לא מעכב אמרי ארעא.
שהוא אינו חשוב שכן לכשיגיעו שנינו עומד להסתלק מיניה:

ודיקלי דחד. שמכר לו דקלין בשדהו להניחן שם עד זמן פלוני או עד שיבשו:

ארעא לזרעה. המצרן חפץ בה לזרעה והלוקח צריך בה לבנין בית:

ישוב דבתי עדיף. לבית דין ולא תקנו כאן עשות ישר וטוב שזו טובה מזו:

אפסיק משוניתא. שן סלע מפסיק בין שדה זו לשדה של מצרן:

או ריכבא דדיקלא. הדקלים הכפופין וסמוכין זו לצד זו ומסוגרין כאותן שקורין פלשיר"י בלעז:

אם יכול להכניס המצרן תלם אחד. משדהו לתוך שדה זו אית בה וכו':

תלם. שורות המענה:
ואי אייתי בהדדי. שמערער כל אחד על מצרנותו:

פלגי לה בקרנזיל. בארבע אלכסונות שיהא כל אחד נוטל בה על פני כולה סמוך לו כזה ולשון קרנזיל זיל בה לקרנות:

אמר: איזיל ואטרח ואייתי זוזי - לא נטרין ליה.
אמר: איזיל אייתי זוזי, חזינו: אי גברא דאמיד הוא דאזיל ומייתי זוזי - נטרין ליה, ואי לא - לא נטרין ליה.

ארעא דחד ובתי דחד - מרי ארעא מעכב אמרי בתי.
מרי בתי לא מעכב אמרי דארעא.

ארעא דחד ודיקלי דחד - מרי דארעא מצי מעכב אמרי דקלי.
מרי דיקלי לא מצי מעכב אמרי דארעא.

ארעא לבתי וארעא לזרעא - ישוב עדיף, ולית בה משום דינא דבר מצרא.

אפסיק משוניתא, או ריכבא דדיקלא - חזינא: אם יכול להכניס בה אפילו תלם אחד - אית בה משום דינא דבר מצרא, ואי לא - לית בה משום דינא דבר מצרא.

הני ארבעה בני מצרני,
דקדים חד מינייהו וזבין - זביניה זביני.
ואי כולהו אתו בהדי הדדי - פלגו לה בקרנזיל.

33. קט, א

רס"י

מתני'
לשנים מועטות. פחות משבע שנים:
לא יזרעה פשתן. שזרע פשתן מכחיש בארץ הרבה ואינה חוזרת ליושנה עד שבע שנים והא לא מיתוקמא אלא בחכירות דאי בקבלנות מאי דבעי לזרע שהרי הבעלים חולקין בו:
ואין לו בקורות שקמה. עץ סרק הוא וקוצצין ענפיו לקורות הבנין והן חוזרין וגדילין ופחות מז' שנים אין נעשות קורות הלכך קיבלה לפחות משבע שנים לא יקוץ קורות שבה דלאו אדעתא דקורות נחית דבשנים מועטות אינם חוזרים לקורות אבל קיבלה לז' שנה ראשונה זורעה פשתן וקוצץ שנה ראשונה שקמה שבה:

גמ'
שבח שקמה יש לו. עשו והשביחו שמין לו שבחם לכשיסתלק:
לצמיתות אמר רחמנא. מי שאילולי יובל היתה נצמדת דכתיב (ויקרא כה) והארץ לא תמכר לצמיתות:
וניגמר מיניה. דמקבל:
התם זביני מעליא הוא. וכל כמה דאשבחא ארעא ברשותיה אשבחא וארעא דהדרא משום דיובל אפקעתא דמלכא הוא ומאי דלא פקע מלכא לא מפקע ממכר אפקע שבחא לא פקע:
קדחי בה תאלי. צמחו בה אילנות:

קטא משנה

המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות - לא יזרעה פשתן.
ואין לו בקורות שקמה.
קיבלה הימנו לשבע שנים - שנה ראשונה יזרעה פשתן.
ויש לו בקורות שקמה.

גמרא

אמר אביי:
 בקורות שקמה - אין לו,
 בשבח שקמה - יש לו.
ורבא אמר:
 אפילו בשבח שקמה נמי - אין לו.

מיתבי:

"המקבל שדה מחבירו והגיע זמנו לצאת - שמין לו."
 מאי לאו שמין לו בשבח שקמה!

לא, שמין לו ירקא וסילקא.

"ירקא וסילקא" - נעקור ונשקול!

בדלא מטא יומא דשוקא.

תא שמע:

"המקבל שדה מחבירו והגיע שביעית - שמין לו."

שביעית מי קא מפקעא ארעא?

אלא אימא: "המקבל שדה מחבירו והגיע יובל - שמין לו".

ואפתי "יובל" מי מפקעא קבלנות!?

"לצמיתת"³⁰⁹ (ויקרא כה, כג) אמר רחמנא!

אלא אימא: "הלוקח שדה מחבירו והגיע יובל שמין לו".

וכי תימא: הכי נמי, שמין לו בירקא וסילקא - סילקא וירקא ביובל הפקירא הוא!

אלא לאו שבח שקמה!

תרגמה אביי אליבא דרבא:

שאני התם דאמר קרא: **"ויצא ממכר בית"**³¹⁰ (ויקרא כה, לג),

"ממכר" - חוזר,

שבח - אינו חוזר.

ונגמר מיניה!

התם - זביני מעליא, יובל אפקעתא דמלכא היא.

רב פפא קביל ארעא לאספסתא.

קדחו בה תאלי.

כי קא מסתלק, אמר להו: הבו לי שבחא.

אמר ליה רב שישא בריה דרב אידי לרב פפא:

³⁰⁹ והארץ לא תמכר לצמיתת מי לי הארץ מי גרים ותושבים אתם עמדי

³¹⁰ ואשר יגאל מן הלויים ויצא ממכר בית ועיר אהוזו ביבל מי בתי ערי הלויים הוא אהוזם בתוך בני ישראל

אלא מעתה, דיקלא ואלים, הכי נמי דבעי מר שבחיה!?

אמר ליה:

התם - לאו אדעתא דהכי נחית,
אנא - הכא אדעתא דהכי נחיתנא.

כמאן?

כאביי,

דאמר: בשבח שקמה יש לו.

אפילו תימא: כרבא,

התם - לית ליה פסידא,

הכא - איכא פסידא.

אמר ליה: מאי פסדתיך ידא דאספסתא, שקול ידא דאספסתא וזיל!

אמר ליה: אנא כורכמא רישקא רבאי.

אמר ליה: גלית אדעתך דלמשקל ואסתלוקי עבדתך,

שקל כורכמא רישקא וזיל,

אין לך אלא דמי עצים בלבד.

רב ביבי בר אביי קביל ארעא ואהדר ליה משוניתא,

קדחו ביה זרדתא.

כי קא מיסתלק אמר להו: הבו לי שבחאי.

אמר רב פפי:

מושום דאתיתו ממולאי אמריתו מילי מוליתא!?

אפילו רב פפא לא אמר אלא דאית ליה פסידא,

הכא מאי פסידא אית לך!?

ר"י

דיקלא ואלים. קיבל הימנו אינן
לפירותיו כך וכך שנים ונתעבה
והגבירו עיקרו הינו וכו' :

לאו אדעתא דהכי נחת. אלא
לאכילת פירות הכא אדעתא
דהכי נחת לכל אשר יצמח בה :

התם לית ליה פסידא. כל מה
שהשביח שקמה לא מנע ממנו
חרישה וזריעה :

ידא דאספסתא. מקום הדקלין
היה זורע אספסתא ידא כמו
(במדבר ב) איש על ידו :

אנא כורכמא רישקא רבאי. אני
הייתי מגדל במקומן כרכום
שדמיו יקרין :

א"ל. מדקאמרת כורכמא
רישקא רבאי שהוא דבר הנקצר
בכל שנה ולא אמרת אנא תאלי
הייתי נוטע בה למישקל
שבחיהו גלית אדעתך דלא
נחתת להא ארעא אדעתא
למיעבד בה מידי דבר קיימא
למישם ליה שבחיה ומפיק אלא
מידי דתיעקריה ותישקליה
ותיזיל כי מסתלקת שקול
כורכמך רישקך אותו כורכמא
רישקא דהיינו תאלי שקיימו בה
עקור אותו ולך וכשתבא לעקור
אינו אלא עצים וזה יתן לך דמי
עצים :

אהדר ליה משוניתא. הגביהו
סביב גבוליה כעין שן הר :

קדחי ביה זרדתא. בההיא
משוניתא צמחו בה אילנות של
עוזרדין קורמיייר בלעז :

ממולאי. מבית עלי שהיה
ממשפחה רעועה :

אמריתו מילי מולייתא. דברים
גבנונים לשון מוליא במוליא
במו"ק (דף י:) גבשושית :

אפילו רב פפא. דבעי שכר
שבחא דתאלי :

דאית ליה פסידא. שצמחו
במקום הראוי לזריעה :

הכא מאי פסידא איכא.
במשוניתא אין דרך לזרוע :

34. קט"א

רפ"י

שתלא. נוטע כרם בקרקע בעל הבית ועליו להיות אריס כל הימים ונוטל מחצה בפירות: **אפסיד**. מאי דאשבח כבר מיהו אכתי הוה שבחא ומיסתלקנא דקאמר. בלא שבחא קאמר:

רַב יוֹסֵף הָוּה לִיָּה הֵהוּא שְׁתָּלָא,
 שְׂכִיב וּשְׂבַק חֲמִשָּׁה חֲתָנוּתָא.
 אָמַר: עַד הָאֵידָנָא חַד, הִשְׁתָּא חֲמִשָּׁה.
 עַד הָאֵידָנָא לֹא הָווּ סְמָכוּ אֶהְדְּדִי וְלֹא מִפְסְדוּ לִי,
 הִשְׁתָּא חֲמִשָּׁה סְמָכוּ אֶהְדְּדִי וּמִפְסְדוּ לִי.
 אָמַר לְהוּ: "אִי שְׂקִילִיתוּ שְׂבַחֵיכוּ וּמְסַתְּלִיתוּ - מוּטָב,
 וְאִי לֹא - מְסַלִּיקְנָא לְכוּ בְּלֹא שְׂבַחָא.
 דְּאָמַר רַב יְהוּדָה וְאִיתִּמָּא רַב הוּנָא וְאִיתִּמָּא רַב נַחֲמָן:
 הָאִי שְׁתָּלָא דְשְׂכִיב יוֹרְשִׁים דִּילֵיהּ מְסַתְּלִין לְהוּ בְּלֹא שְׂבַחָא.

וְלֹא מִילְתָּא הִיא.

35. קט, א-ב

רש"י

ורב כהנא אמר וכו'. דה"ק אי מפסידנא מסתליקנא על כרחי ושקילנא מאי דאשבחי:
לא קניא. ואפילו אמרת הכי. לא מסלקינן ליה בלא שבחא:
מאי דאפסיד מנכינן ליה. שיימינן מאי דמטי לבעל הבית בהפסד ומנכינן ליה מחלקו דשתלא בשבח:
אומנא. מוהל תינוקות:
כמותרין ועומדין דמי. לסלקינהו:
מקרי דרדקי. פסידא דלא הדר הוא דשבשתא כיון דעל על:

ההוא שתלא דאמר להו: "אי מפסדינא - מסלקנא".

אמר רב יהודה:
 מסתלק בלא שבחא.

רב פהנא אמר:
 מסתלק ושקיל שבחא.

ומודה רב פהנא:
 דאי אמר: "אי פסידנא מסתלקנא בלא שבחא" - מסתלק בלא שבחא.

רבא אמר:
 אסמכתא היא,
 ואסמכתא - לא קניא.

ולרבא מאי שנא מהא דתנן: "**אם אוכיר ולא אעביר - אשלים במיטבא**" (בבא מציעא קד.).!

התם - מאי דאפסיד משלם,
 הכא - מאי דאפסיד מנכינן ליה, ואידך יהבינן ליה.

רוניא שתלא דרבינא הוה,
 אפסיד, סלקיה.
 אתא לקמיה דרבא.

אמר ליה:
 חזי מר מאי קא עביר לי!

אמר ליה:
 שפיר עביר.

אמר ליה:
 הא לא התרה בי!

אמר ליה:
 לא צריכא.

רבא לטעמיה,
 דאמר רבא:
 מקרי דרדקי,
 שתלא,
 טבחא,
 ואומנא,

קטב, וספר מתא - כולן כמותרין ועומדין דמי.

כללא דמילתא: כל פסידא דלא הדר - כמותרין ועומדין דמי.

36. קט, ב

רפ"י

ההוא שתלא דאמר להו: הבו לי שבחאי דבעינא למיסק לארעא דישראל.
אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל.
אמר להו: הבו ליה שבחיה.

אמר ליה רבא:

איהו אשבח, ארעא לא אשבח!?

אמר ליה:

אנא פלגא דשבחא קאמינא לך.

אמר ליה:

עד האי דנא הוה שקיל בעל הבית פלגא ושתלא פלגא.
השתא בעי למיתב מנתא לאריסא!

אמר ליה:

ריבעא דשבחא קאמינא.

סבר רב אשי למימר:

ריבעא דהוא דנקא.

דאמר רב מניומי בריה דרב נחומי:

באתרא דשקיל שתלא פלגא ואריסא תילתא,
האי שתלא דבעי לאסתלוקי יהבינן ליה שבחא ומסקינן ליה,
כי היכי דלא נמטייה הפסד לבעל הבית.

אי אמרת בשלמא: ריבעא דהוא דנקא - שפיר,

אלא אי אמרת: ריבעא ממש קא מטי ליה פסידא לבעל הבית פלגא דנקא!

אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי,

ולימא ליה: אנת מנתא דילך הב ליה לאריסא,

ואנא מנתא דילי מאי דבעינא עבידנא ביה.

אמר ליה: כי מטית לישחיתת קדשים, תא ואקשי לי.

א"ל אנא פלגא בשבחא קאמינא.
כדרך שאר שתלים שאינן מסתלקין:
השתא קבעי למיתב מנתא לאריסא.
כלומר כיון דמיסתלק לו בלא זמנו
אמאי שקיל פלגא בשבחא עד האידנא
הוה שקיל בעל הבית פלגא בפירות וזה
היה עושה בה כל עבודתו כמשפט
אריסין:

השתא קבעי למיתב מנתא לאריסא.
עכשיו זה יטול כל המגיע לו וילך ועל
בעל הבית ליטול עבודת הכרם ויצטרך
לתתה לאריסא ודרך אריס שיורד
לכרם נטוע ליטול שליש בפירות נמצא
בעל הבית מפסיד שליש ממחציתו בכל
שנה:

ריבעא דשבחא. לקמן מפרש ואזיל:

סבר רב אשי למימר ריבעא. דתרי
תילתא המגיעין לבעל הבית משתוציא
השליש שיצטרך ליתן לאריס שיורד
לה דהוא דנקא בכל שבח הכרם כגון
אם השבח ששה דינרים יוציא מהן
שליש שעתידי ליתן לאריס נותרו
ארבעה דינרים מהן יטול השתל דינר
והיינו ריבעא במאי דמטא לבעל הבית
דהוא דנקא דשבחא כוליה: דנקא.
שתות:

דאמר רב מניומי באתרא דשקיל
שתלא פלגא. בפירות ועושה עבודה
לעולם:

ואריסא תילתא. אריס היורד לתוך
הכרם גמורה ועובדה נוטל שליש
בפירות:

האי שתלא דבעי איסתלוקי. שיימינן
ליה כי היכי דלא נפסיד בעל בית
כלומר מעיינין במילתא למיתב ליה כי
היכי דלא נמטייה פסידא לבעל הבית
בסילוק של זה:

אי אמרת בשלמא דנקא. שקיל שתלא
שפיר דכי הדר שקיל אריסיה תילתא
הרי שלשה דינרין בין שניהן פש ליה
פלגא דבעל הבית כדהוה שקל עד
השתא:

אלא אי אמרת ריבעא ממש. דינר וחצי
והאריס יטול שליש שהן שני דינרין:

פסידא לבעה"ב. חצי דינר ממחציתו:
ולימא ליה. שתלא אנת מנתא דידך
הב ליה לאריסא שיטרח בו החצי שלך
שהיה מוטל עלי לעשות ואתה אוכל
פירות הב ליה לאריסא ועלי לנכות
מחלקי כפי המגיע לו והיינו ריבעא
ממש דינר וחצי כיצד טול אתה שלשה
רבעי הכרם לחלקך מהן תתן השליש
לאריס נמצאת אוכל כל השנה חצי
פירות הכרם בלא יציאה:

מנתא דידי מאי דבעינא עבידנא ביה.
אני אמכור לאחרים הרביע המגיע
לידי ולא שייך גבאי למיתן מנתא
לאריסא דהא מוזבנינא ומסתלקנא
הקונה ירד ויעשה ויאכל ואם באת
לקנותו הרי אין עלי לעשות לך ותאכל
את פירותי בחנם אם תתנהו לאריס
לישקול מיניה וביה שוה חצי דינר
והדינר ישאר לך והיינו תרי תילתי
שהרי עכשיו אתה קונה ממני ולעולם
ריבעא ממש קאמר רב פפא (ואין בעל
הבית מפסיד כלום שעד עתה היה
אוכל חצי הפירות ומעתה אוכל שני
שלישים דהיינו ארבעה דינרים):

כי מטית לישחיתת קדשים. הכרתי בך
שאתה חדוד ויודע להעמיק ולהקשות
וכי מטית למסכת זבחים שהיא
עמוקה תא אקשי לי ואתן לב לתרץ
לפי שאלתך ויש אומרים דחויי מדחיה
ולא היא דעל כרחיך קבולי קיבלה
חדא דקושיא מעליא היא ועוד
מדקאמר קסבר רב אשי למימר מכלל
דמסקנא לאו הכי הוא:

37. קט, ב - קי, א

כ"י

קופא סבא פלגא. גפן שהזקינה בכרם הרי הוא כשאר זמורות שחולקין בהם ונוטל בה שתלא פלגא כשאר פירות דכיון דאורחה בהכי אדעתא דהכי נחת:

שטפה נהר. ובאו לחלק העצים הוה ליה כי שתלא דמיסתלק בלא זמניה ושקיל ריבעא שטפה נהרא פעמים שעוקרין לגמרי ופעמים ששוטף את הקרקע ומכחישו ואין ראוי לצמוח בו כלום עד זמן מרובה:

ההוא גברא דמשכין פרדיסא לחבריה. משכן לו כרם במשכנתא דסורא א"נ בנכיתא:

וקש. הזקין ובזמנו שהיה ראוי לכך:

פירא הוי. עצים שבו ויטלם המלוה:

יבש האילן. במשכנתא קאי:

מה נקצץ בזמנו. שאין אדם קוצץ אילן שעושה פירות אלא בזמנו שחדל לו מעשות פרי:

בלא זמנו. ומודה אביי בלא זמנו שחדל לעשות פרי דכיון דלאו אורחיה לאו פירא הוא ולא אדעתא דהכי נחת:

נפלו לה. לאשה משניסת מת אביה ונפלו לה בירושה:

ימכרו וכו'. אלמא קרנא הוי דאי פירא הוה הא תקון רבנן פירות לבעל:

והזקיננו. קפצה עליהן זקנה בלא זמנן:

לאו מי אוקימנא. בכתובות בפרק האשה שנפלו לה נכסים (דף עט:):

בשדה אחרת. שלא היתה הקרקע שלה שהיו דקלים בשדה של אחרים דהא כליא קרנא דידה לגמרי אי אמרת לישקלינהו בעל לכולהו:

גופא:

"אמר רב מניומי בריה דרב נחומי:

באתרא דשקיל שתלא פלגא ואריסא תילתא, האי שתלא דבצי איסתלוקי - יהבינן ליה שבחיה ומסלקינן ליה פי היכי דלא ליפסוד בעל הבית".

אמר רב מניומי בריה דרב נחומי:

קופא סבא - פלגא.

שטפה נהרא - ריבעא.

ההוא גברא דמשכין פרדיסא לחבריה לעשר שנין, וקש לחמש שנין -

אביי אמר:

פירא הוי.

רבא אמר:

קרנא הוי,

וילקח בו קרקע, והוא אוכל פירות.

מיתבי:

"יבש האילן או נקצץ - שניהם אסורים בו.

ביצד יעשו?

ימכרו לעצים, וילקח בהו קרקע.

והוא אוכל פירות".

מאי לאו יבש דומיא דנקצץ,

מה נקצץ בזמנו - אף יבש בזמנו,

וקתני: "ילקח בהו קרקע והוא אוכל פירות".

אלמא: קרנא הוי!

לא, נקצץ דומיא דיבש,

מה יבש בלא זמנו, אף נקצץ בלא זמנו.

תא שמע:

"נפלו לה גפנים וזיתים זקנים - ימכרו לעצים,

וילקח בהו קרקע, והוא אוכל פירות" (כתובות עט:):

אימא: "והזקיננו".

ואיבעית אימא:

לאו מי אוקימנא לה היא כגון שנפלו לה בשדה אחרת, דקא פליא קרנא.

קי, א

38. ק"א

רפ"י

ההוא שטרא שטרא. שטר משכנתא
דסורא במישלם שניא אלין ולא
פירש בו מנין השנים:

הכי גרסינן וקדים מלוה
ואכלינהו לפירי. דשנה שלישית
מקמי דנתבעיה לדינא:

קרקע בחזקת בעליה עומדת.
אעייג דלא תבעיה עד לאחר
אכילת פירות און בתר קרקע
אזלינן וכי מספקא לן שנה זו
של מי אוקי ארעא בחזקת
מריה ושלא כדן אכלינהו
לפירי:

בחזקת אוכליהן עומדות. כיון
דקדים ואכלינהו ואתא לאפוקי
מיניה נייתי ראייה דלאו שלש
הו דבתר אכילת פירות אזלינן:

והא קי"ל הלכתא כרב נחמן
בדיני. ורב נחמן קרקע בחזקת
בעליה עומדת קאמר גבי שוכר
מרחץ משנים עשר זהובים
לשנה מדינר זהב לחדש
בהשואל (לעיל דף קב:) ואפילו
בא בסוף החדש אמר כולו
למשכיר כשנתעברה השנה:

הני מילי מילתא דלא עבידא
לאיגלווי. כלומר בתר קרקע
ודאי אית לן למיזל ומיהו הני
מילי בספק שאין עומד לעולם
להתברר כי ההוא דמספקא לן
בין אם תפיס לשון ראשון ואי
תפיס לשון אחרון:

אבל הכא מילתא עבידא
לאיגלווי. בסוף שיבאו עדי שטר
ויעידו:

ואטרוחי בי דינא תרי זימני.
שמא הדין עם המלוה ואם
נוציאנו מידו עתידין אנו לחזור
ולגבותו מיד הלוח לאחר זמן:

ההוא שטרא דהוה כתיב ביה שנין סתמא,
מלוה אמר: שלש,
לוה אמר: שתים.
קדים מלוה ואכלינהו לפירי.
מי נאמן?

רב יהודה אמר:
קרקע בחזקת בעליה קיימא.

רב כהנא אמר:
פירות בחזקת אוכליהן קיימי.

והלכתא:
קנותיה דרב כהנא,
דאמר: פירות בחזקת אוכליהן קיימי.

והא קיימא לן:
דהלכתא: קנותיה דרב נחמן,
דאמר: קרקע בחזקת בעליה עומדת!

התם - מילתא דלא עבידא לאיגלווי היא.
הכא - מילתא דעבידא לאיגלווי היא,
ואטרוחי בי דינא תרי זמני לא מטרחינן.

39. קי, א

רס"י

מלוה אומר חמש וכו'. מילתא אחריתי היא מלוה ולוה שבאו לדין מלוה אומר חמש שנים מושכנת לי ואין השטר לפנינו ולוה אומר לשלש וכבר אכלת שלש:

מגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידי. לעולם ואכלתיה שני חזקה ואבד השטר ממני:

לא סבירא להו הא דאמר רב יהודה. ולא אמרינן מגו שהדברים מוכיחין שהוא רמאי שאמר אבד השטר והאי שטרא לא דמי לשטר זביני דאילו שטר זביני לעדות שמכרה לו הוא בא וכי עד עולם תאמר לו להזהר בו אמור רבנן ביה עד תלת שנין מצי לאיזדהורי אינש בשטרא טפי לא מיזדהר דקסבר לא יצא עוד ערעור עליה אבל זה שהוא מודה ששטר משכנתא הוא לראיית מנן שנים של אכילת פירות לגוביינא דאכילת פירות דמנין השנים קאי ומיזדהר זהיר ביה דלא לירכס ליה עד כלות השנים והאי דקאמר אירכס לא מהימן דמיכבש הוא דכבשיה וכו':

אלא מעתה. אדרב יהודה קפריך דאמר אי בעי אמר לקוחה היא בידי:

הכי נמי דמהימן. וכי עביד רבנן מילתא דאתי בה לידי רמאות כי האי:

תקון רבנן למרי ארעא דיהיב טסקא. למלכא:

וכרי בריא. מתקן החרץ סביבות הגבולים:

ואי ארעא קניא הוא. דלית ליה טסקא וכריא נמי לית ליה מאי ליעביד למחויי. הוו יודעים שלא מכרתיה לו אלא היא משכון בידו: הכי גרסינן הא באתרא דשקיל אריסא פלגא הא באתרא דשקיל אריסא תילתא. ולא גרסינן שתלא בכולי מילתא:

מלוה אומר: חמש, לוה אומר: שלש. אומר ליה: אייתי לי שטרך! אומר ליה: שטרא אירפס לי.

אמר רב יהודה:

מלוה נאמן.

מגו דאי בעי אמר: "לקוחה היא בידי".

אמר ליה רב פפא לרב אשי:

רב זביד ורב עירא לא סבירא להו הא דרב יהודה.

מאי טעמא?

האי שטרא כיון דלגוביינא קאי מיזדהר זהיר ביה,

ומיכבש הוא דכבשיה לשטריה,

סבר: אוכלה תרתין שנין יתירתא.

אמר ליה רבינא לרב אשי:

אלא מעתה, האי משכנתא דסורא,

דכתבי הכי: "במישלם שניא אליו תיפוק ארעא דא בלא קסא".

היא דכבשיה לשטר משכנתא, ואמר: לקוחה היא בידי, הכי נמי דמהימן?!

וכי מתקני רבנן מילתא דאתי בה לידי פסידא?

אמר ליה:

התם - תקינו ליה רבנן דמרי ארעא יהיב טסקא וכרי כריא.

ארעא דלית ליה כריא ולא יהיב טסקא - מאי?

אמר ליה:

איבעי ליה למחויי!

לא אימחא - מאי?

איהו הוא דאפסיד אנפשיה.

40. ק"א

רפ"י

שכירי. לימים או לחדשים
 ושבתות ושכרתיו במעות וכל
 נאמן דקאמר בשבועת היסת
 הוא:
אנו השבחנו. ואין לבע"ח במה
 שהשביחו יתומים כלום:

אָרִיס אֹמֵר: לְמַחֲצָה יִרְדְּתִי,
 וּבְעַל הַבַּיִת אֹמֵר: לְשֵׁלִישׁ הוֹרְדִיתִי,
 מִי נֶאֱמָן?

רַב יְהוּדָה אָמַר:
 בְּעַל הַבַּיִת נֶאֱמָן.

רַב נְחֻמָּן אָמַר:
 הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.

סָבוּר מִיִּנְהָ לֹא פְּלִיגִי:
 הָא - בְּאַתְרָא דְשִׁקְלֵי אַרִיסָא פְּלָגָא,
 הָא - בְּאַתְרָא דְשִׁקְלֵי אַרִיסָא תִּילְתָא.

אָמַר לְהוּ רַב מְרִי בְּרַח דְּבַת שְׁמוּאֵל:
 הֲכִי אָמַר אַבְיִי: אֶפִּילוּ בְּאַתְרָא דְשִׁקְלֵי אַרִיסָא פְּלָגָא פְּלִיגִי,
 רַב יְהוּדָה אָמַר: בְּעַל הַבַּיִת נֶאֱמָן, דְּאִי בְּעֵי אָמַר: שְׁכִירֵי וְלִקְיֵטֵי הוּא.

41. קי, א-ב

כ"י

ספק. בבבא בתרא (דף כד):
 באילן הנטוע בתוך חמשים
 אמה סמוך לעיר וקתני התם
 אם העיר קדמה קוצץ ואינו
 נותן דמים ספק זה קדם ספק
 זה קדם קוצץ ואינו נותן דמים
 אלמא כיון דבין הכי ובין הכי
 למקצץ קאי דכי קדם אילן נמי
 קתני קוצץ כי מספקא לן
 אמרינן קוצץ ממה נפשך שהרי
 עליך לעשות נמצא הספק מוטל
 על הדמים ולא על קציצת
 האילן דאילו גבי אילן הסמוך
 לבור של יחיד קתני בה גבי ודאי
 ידידה אם הבור קדמה קוצץ
 ונותן דמים אם האילן קדם לא
 יקוצץ תנן גבי ספק זה קדם
 וספק זה קדם לא יקוצץ אלמא
 גבי ספק אילן דעיר טעמא
 משום דממה נפשך עומד
 לקציצה והכא נמי בין יתומים
 השביחו ובין אביהן השביח דינו
 ליטול קרקע עם השבח ואם
 היתומים השביחו מעלה להן
 השבח בדמים כדלקמיה הלכך
 גבי ארעא עם השבח ממה נפשך
 נמצא היתומים תובעין להוציא
 ממנו ועליהן הראיה:
בארעא מסלקינן להו. יחבינן
 להו גריוא דארעא שיעור
 שבחייהו:

ומעלין אותן. מן הקרקע:
בדמים. ולא שקלי בארעא
 גופיה:
בכור לפשוט. בכור ופשוט
 שהשביחו קרקע קודם שחלקו
 וקיי"ל (ב"ב דף קכד.) שאין
 הבכור נוטל פי שנים בשבח
 שהשביחו נכסים לאחר מיתת
 אביהן דהוה ליה ראוי ואין
 הבכור נוטל הבכורה בראוי
 דכתיב בכל אשר ימצא לו
 וכשהן באין לחלוק נוטל בכור
 פי שנים בקרקע שהיא משובחת
 ושמן את השבח ונותן לפשוט
 רביע שהוא מגיע לו בשבח
 שבתוך חלקו של זה:
וכן בעל חוב ליתומין. וכן בעל
 חוב שקדם שטר הלואתו לשטר
 מקח של לקוחות טורפה מהן
 עם מה שהשביחו ושם להן שבח
 ונותן דמים וטעמא דכולהו
 משום דמעיקרא ארעא דידיה
 הוא ואין לנו לכופו למכור להן
 קרקע שלו בשביל השבח אם יש
 בידו מעות ולקמן מוקי לה
 בקרקע שנעשית לו אפותיקי:
המגיע לכתפים. צריכין לקרקע
 דבר מועט דאילו אין צריכין
 לקרקע הוו להו פירות ולא
 מיקרו שבח ובעל חוב גובה
 השבח קאמר ולא פירות גמורין
 כדאמרינן בפ"ק:
הניחא למי"ד. פלוגתא במסכת
 כתובות (בהכותב) אי אית ליה
 זוזי ללוקח. שיעור דמי החוב:
שפיר. איכא למימר דארעא
 מעיקרא דידיה הואי והוא
 דנחת לה שלא ברשות שקל
 שבחא בזוזי ולא בארעא הואיל
 והוה מסיק ביה שיעור ארעא
 כוליה:

יתומים אומרים: אנו השבחנו,
 ובעל חוב אומר: אביכם השביחו,
 על מי להביא ראיה?

קיב

סבר רבי חנינא למימר:
 ארעא בהזקת יתמי קיימא,
 ועל בעל חוב להביא ראיה.

אמר להו ההוא סבא:
 הכי אמר רבי יוחנן: על היתומים להביא ראיה.

מאי טעמא?

ארעא, פיון דלגוביינא קיימא, כמאן דגביא דמניא, ועל היתומים להביא ראיה.

אמר אביי:

אף אנו נמי תנינא:

"ספק זה קדם וספק זה קדם - קוצץ ואינו נותן דמים" (בבא בתרא כד:).

אלמא: פיון דלמיקוז קיימא, אמרינן ליה: אייתי ראיה ושקול.

הכא נמי, האי שטרא פיון דלגוביינא קיימא כמאן דגביא דמניא, ועל היתומים להביא ראיה.

אייתו יתמי ראיה דאינהו אשבחו?

סבר רבי חנינא למימר:

כי מסלקינן להו בארעא מסלקינן להו.

ולא היא,

בדמי מסלקינן להו מדרב נחמן.

דאמר רב נחמן אמר שמואל:

שלושה שמין להם את השבח, ומעלין אותן בדמים, ואלו הן:

בכור לפשוט.

ובעל חוב, וכתובת אשה ליתומים.

ובעל חוב ללקוחות.

אמר ליה רבינא לרב אשי:

למימרא דסבר שמואל בעל חוב ללקוחות יהיב שבחא?³¹¹

ומי אית ליה שבחא ללוקח??

והאמר שמואל: בעל חוב גובה את השבח!

וכי תימא: לא קשיא:

כאן - בשבח המגיע לכתפים,

כאן - בשבח שאין מגיע לכתפים.

והא מעשים בכל יום, וקא מגבי שמואל, אפילו בשבח המגיע לכתפים!

לא קשיא:

הא - דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא,

הא - דלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא.

וכי לא מסיק שיעור ארעא ושבחא, דיהיב ליה זוזי ללוקח ומסלק ליה,

הניחא למאן דאמר: "אי אית ליה זוזי ללוקח לא מצי מסלק ליה לבעל חוב - שפיר.

אלא למאן דאמר: "אית ליה זוזי ללוקח מצי מסלק ליה לבעל חוב?

ונימא ליה: אי הוה לי זוזי הוה מסליקנא לך מכולא ארעא,

³¹¹ מוגה על פי הגהות הבי"ח

כ"י

השתא דלית לי זוזי הב לי גריןא דארעא בארעאי שיעור שבחאי!

הכא במאי עסקינן:
כגון דישויא ניהליה אפותיקי,
דאמר ליה: לא יהא לך פרעון אלא מזו.

42. קי"ב

רס"י

משנה

המקבל שדה מחבירו לשבוע אחד בשבע מאות זוז, השביעית מן המנין.
קבלה הימנו שבע שנים בשבע מאות זוז - אין השביעית מן המנין.

שכיר יום - גובה כל הלילה.
שכיר לילה - גובה כל היום.
שכיר שעות - גובה כל הלילה וכל היום.
שכיר שבת, שכיר חדר, שכיר שנה, שכיר שבוע -
יצא ביום - גובה כל היום,
יצא בלילה - גובה כל הלילה וכל היום.

גמרא

תנו רבנן:

"מנין לשכיר יום שאגובה כל הלילה?
תלמוד לומר: "לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר"³¹² (ויקרא יט, ג).
ומנין לשכיר לילה שאגובה כל היום?
שנאמר: "ביומו תתן שכרו"³¹³ (דברים כד, טו)."

ואימא איפכא?

שכירות אינה משתלמת אלא בסוף.

תנו רבנן:

"ממשמע שנאמר: "לא תלין פעלת שכיר אתך" - איני יודע ש"עד בקר"!
מה תלמוד לומר: "עד בקר"?
מלמד שאינו עובר אלא עד בקר ראשון בלבד."

מכאן ואילך מאי?

אמר רב:

עובר משום: "בל תשקא".

אמר רב יוסף:

מאי קראה?

"אל תאמר לדעה לה ושוב ומחר אתן ויש אתך" (משלי ג, כח).

מתני'

שכיר יום גובה כל הלילה.
שכיר שפעולתו ליום ויוצא לערב גובה כל הלילה כל הלילה הוא זמן גבייתו בין לענין שבועה שתקנו לו חכמים שכיר בזמנו הוא נשבע ונוטל בין לענין שאינו עובר עליו משום לא תבוא עליו השמש (דברים כד) אלא משום לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר (ויקרא יט):
שכיר לילה. שיוצא ממלאכתו

בבוקר:

גובה כל היום. בין לענין שבועה ובין לענין שאינו עובר עליו משום לא תלין אלא משום לא תבא עליו השמש ובגמרא יליף לה:

שכיר שעות. גובה כל היום וכל הלילה אמוראי מפרשי לה בגמרא:

שכיר שבוע. שמיטה:

יצא ביום. שכלתה שכירותו לבוקר או ביום:

גובה כל היום. וכיון ששקעה חמה עובר עליו:

יצא בלילה. שכלתה שכירותו בלילה:

גובה כל הלילה וכל היום. דכיון דמשכה פעולתו משתחשך הוה ליה שכיר לילה ואינו עובר עליו בבוקר עד למחרת בשקיעת החמה:

גמ'

איפוך אנא. דלא תלין בשכיר לילה לא תבא בשכיר יום:

שכירות אינה משתלמת אלא בסוף. כדאמר באיזהו נשך (לעיל סה): כשכיר שנה בשנה שכירות שנה זו משתלמת בתחילת שנה אחרת אלמא לא משתעבד ליה לשכיר יום עד שתשקע החמה וכי כתיב לא תבא על כרחך בשכיר לילה תוקמיה שנשתעבד לו לבוקר משכלתה שכירותו וכן לא תלין נמי לא תוקמיה בשכיר לילה דהא לא משתעבד ליה עד הבוקר:

ממשמע שנאמר וכו'. שאין לינה קרויה אלא עד הבוקר דכתיב (שמות לד) ולא ילין לבקר וכל לינה שבמקרא לינת לילה הוא:

מאי קראה. היכא רמיזא בל תשקא:

³¹² לא תעשק את רעהך ולא תגול לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר

³¹³ ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש מי עני הוא ואילו הוא נשוא את נפשו ולא יקרא עליך אל ה' והיה בך חטא

43. קי, ב - קיא, א

רש"י

זה לפי שלא שכרו. ולא קרינא שכיר גביה:
 וזה לפי שאין פעולתו עליו. ולא קרינא ביה פעולתו אתך:
 ואימא להו וכו'. דאי לא משתלימנא לא עברנא:
 אגרי להדדי. כשהיה האחד צריך לפועלים חבירו פוסק עמהן ואמר להן שכרם על בעל הבית:
 הני שוקאי דסורא. בעלי בתים של סורא שאין מגיעין למעות עד יום השוק:
 לא עברי. על שכר פועלין:
 מידע ידעי דעל יומא דשוקא סמכי. להגיע למעות הלכך אפילו אית ליה מעות גביה לא עבר דאדעתא דהכי איתגר ליה וכיון דמיומא קמא לא עברי תו לא עברי כדאמרינן לעיל שאינו עובר עליו אלא בקר ראשון:
 אבל משום בל תשהא עובר. מיום השוק ואילך:

תנו רבנן:

"האומר לחבירו: "צא שכור לי פועלים" - שניהם אין עוברים משום: "בל תלין" (ויקרא יט, ג).
 זה- לפי שלא שכרו.
 קיא, א וזה- לפי שאין פעולתו אצלו".

היכי דמי?

אי דאמר להו: "שכרם עלי" - שכרו עליו הוא, דתניא:

"השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו נתן לו שכרו משלם, חוזר ונוטל מבעל הבית מה שהנהגה אותו!"

לא צריכא דאמר להו: "שכרם על בעל הבית".

יהודה בר מרימר אמר ליה לשמיעיה:

זיל אגיר לי פועלים, ואימא להו: שכרם על בעל הבית.

מרימר ומר זוטרא אגרי להדדי.

אמר רבה בר רב הונא:

הני שוקאי דסורא לא עברי משום "בל תלין"³¹⁴ (ויקרא יט, ג). מידע ידעי דעל יומא דשוקא סמכי, אבל משום "בל תשהא" ודאי עובר.

³¹⁴ לא תעשק את רעהו ולא תגזל לא תלין פעלת שמיר אתה עד בקר

44. קיא, א

רש"י

שכיר שעות דיום. שנשכר לו מן הבקר עד חצות:
גובה כל היום. דהא כלתה שכירתו מחצות ואיכא בלא תבא:
שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה. ולכשיעלה עמוד השחר עובר משום בל תלין דהא נשתעבד לו קודם לכן:
ושמואל אמר שכיר שעות דיום הוא גובה כל היום. כדקאמרת ואין לילה הולך אחר יום אבל שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום שהיום הולך אחר הלילה הואיל ושכירותו בליל יום זה לא דמי לשכיר יום דאתמול שאינו גובה אלא כל הלילה:
תנן שכיר שעות גובה כל הלילה וכל היום. בשלמא שמואל מוקי לה בשכירות שעות דלילה אלא רב במאי מוקי לה:
לצדין. והכי קאמר שכיר שעות יש שגובה כל הלילה ויש שגובה כל היום וכדאמרי אנא:
יצא בלילה וכו'. אלמא הואיל ומשכה פעולתו בלילה הוה ליה שכיר שעות דלילה וקתני גובה כל הלילה וכל היום:
משום לא תגזול. דהא אוקמיה באיזהו נשך (דף סא.) לכובש שכר שכיר דאי גזל ממש מלאו דריבית ואונאה נפקא:
ה' שמות. חמשה לאוין לא תעשוק את רעך ולא תגזול ולא תלין ולא תעשוק שכיר עני ואביון ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש ועשה ביומו תתן:
שם שכירות. כולהו בחד ודאי לא משכחת לה אלא הכי קאמר עבירות כל השמות הללו בשם שכירות הן יש מהן בשכירות לילה ויש מהן בשכירות יום:

"שכיר שעות גובה כל הלילה וכל היום".

אמר רב:

שכיר שעות דיום - גובה כל היום,
 שכיר שעות דלילה - גובה כל הלילה.

ושמואל אמר:

שכיר שעות דיום - גובה כל היום,
 ושכיר שעות דלילה - גובה כל הלילה וכל היום.

תנן:

"שכיר שעות - גובה כל הלילה וכל היום",

תיובבתא דרב!

אמר לה רב: לצדין קתני.

שכיר שעות דיום - גובה כל היום,
 שכיר שעות דלילה - גובה כל הלילה.

תנן:

"היה שכיר שבת, שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע - יוצא ביום - גובה כל היום, יוצא בלילה - גובה כל הלילה וכל היום!"

אמר לה רב: תנאי היא,

דתנאי:

"שכיר שעות דיום - גובה כל יום, שכיר שעות דלילה - גובה כל הלילה, דברי רבי יהודה, רבי שמעון אומר: שכיר שעות דיום - גובה כל היום, שכיר שעות דלילה - גובה כל הלילה וכל היום."

מבאן אמרו: כל הכובש שכר שכיר - עובר בחמשה שמות הללו, ועשה.

משום: **"כל תעשוק את רעך"**³¹⁵ (ויקרא יט, ג),

ומשום: **"כל תגזול"** (ויקרא יט, ג),

ומשום: **"כל תעשוק שכיר עני"**³¹⁶ (דברים כד, יד),

ומשום: **"כל תלין"** (ויקרא יט, ג),

ומשום: **"ביומו תתן שכרו"**³¹⁷ (דברים כד, טו),

ומשום: **"לא תבוא עליו השמש"** (דברים כד, טו).

הני דאיכא ביממא ליכא בליליא,

דאיכא בליליא ליכא ביממא!

אמר רב חסדא:

שם שכירות בעלמא.

³¹⁵ לא תעשוק את רעך ולא תגזול לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר

³¹⁶ לא תעשוק שכיר עני ואביון מאחיק או מגרך אשר בארצה בשעריך

³¹⁷ ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש מי עני הוא ואליו הוא נשא את נפשו ולא יקרא עליך אל ה' והיה כה חטא

45. קיא, א

רפ"י

גזל. משמע שאנסו בידו מידו ממש טפי מעושק דכתיב (שמואל ב כג) ויגזול את החנית מיד המצרי וכן (שופטים ט) בבעלי שכם ויגזלו את כל אשר יעבור עליהם בדרך:

מתקיף לה רב ששת. על כרחיך עושק דקא כפר ליה הוא מדחייביה עליו בתורת כהנים קרבן שבועה דכתיב (ויקרא ה) וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד וגו':

אלא אמר רב ששת וכו'. לקמן פריך לרב ששת מאי שנא עושק דקשיא ליה ומי"ש גזל דלא קשיא ליה:

לא שכתיד מעולם. לא דמי לגזל כי נתתיו לך דהא מודי ליה דעבד בהדיה וקא גזל ליה: **מי"ש גזל דלא קשיא ליה.** הא איהו נמי גבי קרבן שבועה כתיב ואי לא כפר שבועה היכא:

דגזליה והדר כפריה. כל זמן שלא תבעו בבית דין אלא בינו לבין עצמו היה גוזלו ואומר איני נותן לך וכשתבעו בבי"ד כפר ונשבע ולעולם גזל לא איקרי אלא אי"כ אומר לו איני נותן לך:

אי הכי עושק נמי. נוקמיה כרב חסדא בלך ושוב ודקשיא לך שבועה היכא כגון דהדר כפריה:

הכי גרסינן הכי השתא בשלמא התם או בגזל. כתיב וכחש השתא מכלל דאודי ליה מעיקרא כלומר וכחש בעמיתו בגזל במה שהיה גוזלו עד עתה בתורת גזל כחש עכשיו וכפר ומקודם כחש קרוי גזל:

אבל הכא מי כתיב או בעושק. דנימא וכחש בעושק דמעיקרא: **או עשק כתיב.** על ידי הכחשה עשקו:

שעשקו כבר. משעה שהתחיל לתובעו עושקו בכחישה ולא נקרא עשק על ידי דבר אחר קודם כחישה:

איזה הוא 'עושק' ואיזהו 'גזל'?

אמר רב חסדא:

"לך ושוב", "לך ושוב" - זה הוא עושק, "יש לך בידי ואיני נותן לך" - זה הוא גזל.

מתקיף לה רב ששת:

איזהו עושק שחייבה עליו תורה קרבן? דומיא דפקדון בעינו, דקא כפר ליה ממונא!

אלא אמר רב ששת:

"נתתיו לך" - זהו עושק, "יש לך בידי ואיני נותן לך" - זה הוא גזל.

מתקיף לה אביי:

איזה הוא גזל שחייבה עליו תורה? קרבן דומיא דפקדון בעינו, דקא כפר ליה ממונא!

אלא אמר אביי:

"לא שכרתיד מעולם" - זה הוא עושק, "נתתיו לך" - זה הוא גזל.

ולרב ששת, מאי שנא עושק דקשיא ליה, ומאי שנא גזל דלא קשיא ליה!

אמר לך: גזל דגזליה והדר כפריה.

אי הכי, אפילו עושק נמי דהדר כפריה!

הכי השתא!?

בשלמא התם כתיב: **"או בגזל"**³¹⁸ (ויקרא ה, כא) - מכלל דאודי ליה מעיקרא. אבל גבי עושק מי כתיב "או בעושק"? **"או עשק"** כתיב, שעשקו כבר.

רבא אמר:

זה הוא עושק זהו גזל.

ולמה חלקן הכתוב?

לעבור עליו בשני לאוין.

³¹⁸ נפש מי תחטא ומעלה מעל ביהוה וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו

46. קיא, א - קיב, א

רס"י

משנה

אָחַד שְׁכַר אָדָם,
וְאָחַד שְׁכַר בְּהֵמָה,
וְאָחַד שְׁכַר בָּלַיִם - יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם: "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ"³¹⁹ (דברים כד, טו),
וְיֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם: "לֹא תִלִּין פְּעֻלַת שְׂכִיר אֶתְּךָ עַד בֶּקֶר"³²⁰ (ויקרא יט, ג).
אֵימְתִי בְזִמְנוֹ שִׁתְּבַעוּ.
לֹא תִבְעוּ - אֵינוֹ עוֹבֵר עָלַי.
הַמְּחִהוּ אֶצֶל חֲנוּנִי,
אוֹ אֶצֶל שׁוֹלְחָנִי - אֵינוֹ עוֹבֵר עָלַי.

שְׂכִיר בְּזִמְנוֹ - נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל.
עֹבֵר זִמְנוֹ - אֵינוֹ נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל.
אִם יֵשׁ עֲדִים שִׁתְּבַעוּ בְּזִמְנוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל.
גַּר תּוֹשֵׁב: יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם: "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ",
וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם: "לֹא תִלִּין פְּעֻלַת שְׂכִיר אֶתְּךָ עַד בֶּקֶר".

גמרא

מני מתניתין?
לא תנא קמא ד' מאחיה',
ולא רבי יוסי ברבי יהודה.

מאי היא?

דתניא:

קיא, ב "מאחיה"³²¹ (דברים כד, יד) - פרט לאחרים.

"גרה" - זה גר צדקה,
"בשעריה" - זה אוכל נבילות.
אין לי אלא שכר אדם,
מנין לרבות בהמה וכלים?
תלמוד לומר: "בארצה" - כל שבארצה.
וכולן עוברים בכל השמות הללו.
מבאן אמרו:
אחד שכר אדם,
ואחד שכר בהמה,
ואחד שכר בליים - ייש בו משום: "ביומו תתן שכרו"³²² (דברים כד, טו),
וייש בהן משום: "כל תלין פעלת שכיר"³²³ (ויקרא יט, ג).
רבי יוסי ברבי יהודה אומר:
גר תושב יש בו משום: "ביומו תתן שכרו", ואין בו משום: "לא תלין".
בהמה וכלים אין בהן אלא משום: "כל תעשוק" (ויקרא יט, ג) בלבד.

מני?

אי תנא קמא ד' מאחיה' - קשיא גר תושב,
אי רבי יוסי - קשיא בהמה וכלים!

אמר רבא:

האי תנא - תנא דרבי רבי ישמעאל הוא,
דתנא דרבי רבי ישמעאל:
"אחד שכר אדם,

מתני'
שכר בהמה וכלים. יליף
בגמרא:
לא תבעו אינו עובר עליו. בגמרא
יליף ליה דכתיב אתך מדעתך
ולא מדעתו:
המחוו. נתקן מאצלו והעמידו
אצל חנוני שהיה פועל צריך
לקנות פירות מחנוני ואמר לו
בעל הבית לחנוני תן לו בדינר
פירות ועלי לשלם:
או אמר לשולחני. תן לו בדינר
מעות:
נשבע ונוטל. מפרש בגמרא:
ואם יש עדים שתבעו. בזמנו:
גר תושב. שקבל עליו שלא
לעבוד עבודה זרה ואוכל נבילות
וטריפות:
יש בו משום וכו'. מפרש
בגמרא:
מאחיה. לא תעשוק שכיר עני
ואביון מאחיה:
פרט לאחרים. עובד כוכבים:
זה גר אוכל נבילות. דכתיב ביה
שעריך (דברייך יד) לגר אשר
בשעריך תתננה ואכלה:
וכולן. על שכר ישראל ועל שכר
בהמה וכלים וגר תושב:
עובר בכל השמות הללו. בין
הכתובים כאן ובין האמורים
בתורת כהנים דיליף גזירה שוה
לאיתווייהו הכא כדלקמן:
ויש בהם משום כל תלין.
האמור בתורת כהנים והוא
הדין ללא תעשוק ולא תגזול
דכתיב גביה ומיהו של שכיר יום
ליתיה בשכיר לילה:
ר' יוסי בר' יהודה וכו'. לקמן
מפרש לה:
אין בהם אלא משום לא תעשוק
שכיר וגומר. דכתיב ביה בארצך
דמרבי בהמה וכלים אבל ביומו
תתן שכרו אע"ג דסמיך ליה לא
ולקמן מפרש טעמא:
קשיא גר תושב. דמתניתין תנן
אין בו משום כל תלין האמור
בתורת כהנים ובברייתא קתני
כולן עוברים בכל השמות הללו:
קשיא בהמה וכלים. דקתני
מתניתין יש בהם משום ביומו
תתן שכרו ומשום לא תלין ור'
יוסי בר' יהודה סבר אין בהן
אלא משום לא תעשוק דמשנה
תורה ואפילו משום ביומו וגוי
דסמיך ליה לא:
גר תושב יש בו משום ביומו
תתן שכרו. וכל שכן משום לא
תעשוק שכיר דבגויה כתיב
בשעריך:
ואין בו משום לא תלין. דתורת
כהנים וכן משום לא תעשוק
ולא תגזול דת"כ והאי דנקט הני
משום דמפרשי בהו שכיר יום
ושכיר לילה וה"ק יש בו משום
ביומו תתן שכרו דמשמע גבי
שכיר לילה ואין בו משום שכיר
יום:

319 ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש מי עני הוא ואליו הוא נשאו את נפשיו ולא יקרא עליך אל ה' והיה כף חטא
320 לא תעשוק את רעהו ולא תגול לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר
321 לא תעשוק שכיר עני ואביון מאחיה או מגרה אשר בארצה בשעריך
322 ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש מי עני הוא ואליו הוא נשאו את נפשיו ולא יקרא עליך אל ה' והיה כף חטא
323 לא תעשוק את רעהו ולא תגול לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר

ואַחַד שְׁכַר בְּהֵמָה,

ואַחַד שְׁכַר נְלִים - יש בו משום: "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׁכָרוֹ" ומשום: "לֹא תִלְוִן".

גַּר תּוֹשֵׁב - יש בו משום: "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׁכָרוֹ", וְאִין בּוֹ מְשׁוּם: "בְּלִ תִּלְוִן".

רַס"י

גמר שכיר שכיר. כתיב הכא לא תעשוק שכיר וכתיב בשכיר יום לא תלוין פעולת שכיר מה כאן גר תושב בהמה וכלים איתרבאי אף בת"כ נמי גר תושב בהמה וכלים:

לא גמר. הלכך דתורת כהנים ליתנהו לא בבהמה וכלים ולא בגר תושב:

משום דביומו תתן שכרו. ליחייב דהך סמיך ליה דבקרא דלעיל כתיב מארצך:

להקדים עני לעשיר. נשכרו שני פועלין אחד עני ואחד עשיר ואין בידו ליתן אלא לאחד מהן העני קודם:

אביון. מעונה מעני ולשון אביון האובה ואינו משיג מה שנפשו מתאוה לכל טוב ואשמעינן קרא דעני קודם לאביון משום דעני כסיף למיתבעיה אף על גב דצריך:

אבל אביון. הורגל לבושת ולא כסיף למיתבעיה:

ואי אשמעינן עשיר. דלקדמיה עני משום דלא צריך ליה העשיר לשכר כמו העני:

אבל אביון דצריך ליה. טפי מעני אימא דליקדמיה לעני קמ"ל דעני קודם דצריך ליה וכסיף למיתבעיה:

ותנא דיין. וכן דבי רבי ישמעאל דאמרו תרוייהו בהמה וכלים אכולהו וגר תושב לית להו דת"כ אי גמיר ג"ש אפילו גר תושב נמי ליחייביה משום שכיר יום:

אתך. קרא יתירא הוא: **שפעולתו אתך**. ואפילו בהמה וכלים:

רעך. בהנך דתורת כהנים כתיב לא תעשק את רעך:

מאי טעמא דתנא קמא ד"מאחיד"?

גמר "שכיר" (ויקרא יט, יג) "שכיר" (דברים כד, יד).

ורבי יוסי ברבי יהודה?

לא גמר.

נהי לא גמר "שכיר" "שכיר", בהמה וכלים משום: "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׁכָרוֹ" נמי ניחייב!

תני רבי חנניא:

"אמר קרא: **ולא תבא עליו השמש כי עני הוא**"³²⁴ (דברים כד, טו) -

מי שהו באים לידי עניות ועשירות,

יצאו בהמה וכלים - שאינן באין לידי עניות ועשירות."

ותנא קמא, האי "כי עני הוא" - מאי עביד ליה?

ההוא מיבעי: להקדים עני לעשיר.

ורבי יוסי ברבי יהודה?

ההוא מ"לא תעשק שכיר עני ואביון" (דברים כד, יד) נפקא.

ותנא קמא?

חד - להקדים עני לעשיר,

וחד - להקדים עני לאביון.

וצריךא,

דאי אשמעינן אביון - משום דלא כסיף למתבעיה.

אבל עשיר דכסיף למתבעיה - אימא לא.

ואי אשמעינן עשיר - משום דלא צריך,

אבל אביון דצריך ליה - אימא לא,

צריךא.

ותנא דיין?

מה נפשך?

אי יליף "שכיר" "שכיר" - אפילו גר תושב נמי!

אי לא יליף "שכיר" "שכיר" - בהמה וכלים מנא ליה?

לעולם לא יליף "שכיר" "שכיר",

ושאני התם דאמר קרא: "לא תלוין פעלת שכיר אתך עד בקר",

כל שפעולתו אתך.

אי הכי,

אפילו גר תושב נמי!

אמר קרא: "דעך" (ויקרא יט, יג),

³²⁴ בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׁכָרוֹ וְלֹא תִבֹּא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עֲנִי הוּא וְאִלּוּ הוּא נִשְׂא אֶת נַפְשׁוֹ וְלֹא יִקְרָא עָלָיו אֵל ה' וְהָיָה כִּךָ הַטָּא

רעך - ולא גר תושב.

אי הכי, אפילו בהמה וכלים נמי!

הא פתיב: **"אתך"**!

מה ראית לרבות בהמה וכלים ולהוציא גר תושב?

מסתברא: בהמה וכלים הוה ליה לרבות, שכן ישנן בכלל ממון רעך, גר תושב אינו בכלל ממון רעך.

ותנא קמא ד'**מאתריך**',
האי **"רעך"** - מאי עביד ליה?

ההוא מיבעי ליה לכדתניא:
"רעך" - ולא גוי.
גוי מ'**אתריך**' נפקא!

חד - למשרא עושקו,
וחד - למשרא גזלו.

וצריכי,
דאי אשמעינן: גזלו,
משום דלא טרח ביה,
אכל עושקו, טרח ביה אימא לא.
ואי אשמעינן עושקו משום דלא אתא לידיה,
אכל גזלו דאתא לידיה - אימא לא,
צריכא.

ורבי יוסי ברבי יהודה?

האי **"לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר"** - מאי עביד ליה?

מיבעיא ליה לכדרב אסי.
דאמר רב אסי:
אפילו לא שחרו אלא לבצור לו אשכול אחד של ענבים - עובר משום **"בל תלין"**.

ואידך?

מ'**ואליו הוא נשא את נפשו**³²⁵ (דברים כד, טו) נפקא, דבר המוסר נפשו עליו.

קיבא ואידך?

ההוא מיבעי ליה לכדתניא:
"ואליו הוא נשא את נפשו" -
מפני מה עלה זה בבבש ונתלה באילן, ומסר את עצמו למיתה?
לא על שכרו?
דבר אחד:
"ואליו הוא נשא את נפשו" - כל הנובש שכר שכיר - כאילו נוטל נפשו ממנו.

רב הונא ורב חסדא:
חד אמר: נפשו של גזלן.
וחד אמר: נפשו של נגזל.

רש"י

עשקו. שכר שכיר:
גזלו. גזילה ממש:
ור' יוסי האי אתך מאי עביד ליה. דמרבי מיניה תנא דידן בהמה וכלים אף על גב דגזרה שוה לא גמיר:
אלא לבצור אשכול אחד. כלומר שכיר שעות:
מואליו הוא נושא את נפשו. כל ששיעבד עצמו עליו:
ואידך ההוא מיבעי ליה לכדתניא. להענישו כאילו הוא נוטל את נפשו כדתניא וכו' ומסקנא כל הכובש שכר שכיר וכו':
ואליו הוא נושא. כל עצמו הוא מוסר נפשו עליו לעלות בכבש גבוה וסיכן בעצמו ליפול ולתלות באילן כשעלה עליו למסוק זיתים ולגדור תמרים ומסר נפשו עליו למיתה שמה יפול מן הכבש או מן האילן:
ה"ג ד"א ואליו הוא נושא את נפשו. ופליגי בהא רב הונא ורב חסדא במשמעותא דקרא חד אמר נפשו של שכיר נענש עליו כאילו הורגו וחד אמר נפשו של גזלן הגיד לך הכתוב שגורם מיתה לעצמו:

³²⁵ ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השימשי מי עני הוא ואליו הוא נשא את נפשו ולא יקרא עליך אל ה' והיה בך חטא

רפ"י

וקבע. וגוזל את גוזליהם ומה יקבע מהן את נפשם שגורמים הגוזלים רעה לעצמן:
אל תגזל דל כי דל הוא ואל תדכא וגו'. אף אם דל הוא ואין לו עזר אל תגזלהו והוא אחד מארבע לשונות שכי משמש בהן:
דהשתא. לאחר גזילה דהיינו גולן:
משום דנטלו נפש. והכי משמע וקבע את קבעיהם נפש את אשר קבעו את נפשם מהם:

מאן דאמר: נפשו של גולן -
 דכתיב: **"אל תגזל דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער"** (משלי כב, כב),
 וכתיב: **"כי ה' יריב ריבם וקבע את קבעיהם נפש"** (משלי כב, כג).
 ומאן דאמר: דכתיב: **"כן ארחות כל בצע בצע את נפשו בעליו יקח"** (משלי א, יט),

ואידך נמי, הכתיב: **"את נפשו בעליו יקח"**!

בעליו דהשתא.

ואידך נמי, הכתיב: **"וקבע את קבעיהם נפש"**!

מה טעם קאמר,

מה טעם: **"וקבע את קבעיהם"**?

משום דנטלו נפש.

רש"י

לדעתך. ולא מדעתו:

47. קיב, א

"אימתי? בזמן שתבעו, לא תבעו - אינו עובר עליו".

תנו רבנן:

"לא תלין פעלת שקיר"³²⁶ (ויקרא יט, ג) -

יכול לא תבעו?

תלמוד לומר: "אתך" - לדעתך.

יכול אפילו אין לו?

תלמוד לומר: "אתך" - נשיש אתך.

יכול אפילו המכהו אצל חנוני?

או אצל שולחני?

תלמוד לומר: "אתך" - ולא שהמכהו אצל חנוני ואצל שולחני".

³²⁶ לא תעשק את רעהו ולא תגזל לא תלין פעלת שקיר אתה עד בקר

48. קיב, א

רפ"י

חוזר. השכיר אצל בעל הבית
אם לא נתן החנוני ונתחייב בעל
הבית לשלם:
אינו בתורת לעבור. כלומר אין
לו עליו כלום שיהא עליו בתורת
דמים שום עבירות שכר שכיר:

"המקוהו אצל חנוני, ואצל שולחני - אינו עובר".

איבעיא להו:
חוזר או אינו חוזר?

רב ששת אומר:
אינו חוזר.
ורבה אומר:
חוזר.

אמר רבה:
מנא אמינא לה?
מדקתני: "אינו עובר עליו",
מעבר הוא דלא עבר, הא מיהדר הדר.

ורב ששת?

אמר: מאי "אינו עובר"?
אינו בתורת לעבור.

49. קיב, א

רפ"י

קבלנות. אומן שקבל עליו לעשות מלאכה בכך וכך ולא לשכירות ימים:

אומן קונה בשבח כלי. וזוכה במה שהשביחו ומשום קבלנותו יוצא לו וכשמחזירו לו הרי הוא כמוכר לו שבח שהיה לו בתוכו: **הלואה היא.** ולא שם שכירות עליה:

בגרדא דסרבלא. פולקיייר בלע"ז שאין כאן שבח כלי שאם היה מניחו כמות שהוא היתה מתקיימת הרבה יותר מעתה:

לרכוכי. שיהא רך: **היינו שבחיה.** דאיכא דניחא ליה בהכי מפני שמחמם יותר ויש נוי בדבר:

דאגו לביטשי. אלא לעולם לאו בגרדא אלא בתיקון הראשון שקורין פוליייר כשבא מבית הגרדי בוטשין אותו ברגלים בתוך כלי עץ במים וקרקע הראויה בכך מיהו לא בקבלנות עסקינן אלא בשכירות בין ישיבין ובין לא ישיבין שכרו לפי מניין בטישותיה כד וכך בטישות בכך וכך מעות:

דאגרי' לביטשי. לחשבון בטישות:

בעו מיניה מרב שישת:

קבלנות, עובר עליו משום "בל תלין", או אין עובר משום "בל תלין"?

אומן קונה בשבח כלי, והלאה היא, או אין אומן קונה בשבח כלי, ושכירות היא?

אמר להו רב שישת:
עובר.

והתניא:
"אינו עובר!"

התם שהמחהו אצל חנוני ואצל שולחני.

נימא מסיעא ליה:

"הנותן טליתו לאומן,

גמרה והודיעו, אפילו מכאן ועד עשרה ימים - אינו עובר משום "בל תלין".

נתנה לו בחצי היום, מששקעה עליו חמה - עובר משום "בל תלין".

ואי אמרת: אומן קונה בשבח כלי - אמאי עובר?

אמר רב מרי בריה דרב כהנא:
בגרדא דסרבלא.

למאי יהבה ניהליה לרכוכי? היינו שבחיה!

לא צריכא דקא אגריה מיניה לבטושי בטשא ובטשא במעתא.

50. קיב, ב

רש"י

הלכות גדולות שנו כאן. כאותם שמנו חכמים בנשבעין ונוטלין במסכת שבועות (דף מד:). דשכיר ונגזל ונחבל וחונני על פנקסו: **הני הלכה ניהו.** בתמיה וכי הלכות למשה מסיני הם והלא אינם אלא תקנות חכמים כדמפרש התם: **תקנות קבועות.** ראוי לעשותן קבע לעקור עליהם דבר מן התורה דמדאורייתא מי שיש עליו לשלם הוא נשבע דכתיב (שמות כב) ולקח בעליו ולא ישלם והכא שקלוה לשבועה מבעל הבית ושדיוה אשכיר: **ויפקע.** יפסיד שכרו: **כי היכי דליגרוהו.** שלא ימנעו מלשוכרו שידאגו לומר חשוד: הוא זה לתבוע שכרו משקבלו: **על כרחיה אגר.** כשהוא צריך לפועלין על כרחו שוכרם: **על כרחיה מיתגר.** נשכר שצריך למזונות: **טרוד בפועליו.** וסבר שנתן לו ולא נתן: **ליתבי ליה בעדים.** ויתן לו בלא שבועה לתקנו להן לכל שוכרי פועלין שיתנו שכרם בעדים ואם יאמר פרעתיו שלא בעדים יתן בלא שבועה: **טריחא להו מילתא.** לחזר בתר עדים כל היום: **וניתיב ליה מעיקרא.** לתקון לבעל הבית דיהיב אגריה בצפרא מקמי עבידתיהו דאי אתי שכיר לא מהימן: **שניהם רוצים בהקפה.** בעל הבית פעמים שאין לו ופועל שמוא יפלו ממנו: **אי הכי.** דבעל הבית טרוד ושכח:

קיב, ב

**"שכיר בזמנו - נשבע ונוטל,
עבר זמנו - אינו נשבע ונוטל.
אם יש עדים שתבעו בזמנו - הרי זה נשבע ונוטל.**

"שכיר" אמאי תקינו ליה רבנן למשתבע ושקיל?

אמר רב יהודה אמר שמואל:
הלכות גדולות שנו כאן.

הני הלכתא ניהו?
הני תקנות ניהו!

אלא,
אמר רב יהודה אמר שמואל:
תקנות גדולות שנו כאן.

"גדולות" מכלל דאיכא קטנות?

אלא,
אמר רב נחמן אמר שמואל:
תקנות קבועות שנו כאן.

שבועה דבעל הבית היא.
ועקרוה רבנן לשבועה דבעל הבית ושדיוה אשכיר משום כדי חייו דשכיר.

ומשום "כדי חייו דשכיר" - מפסדנא ליה לבעל הבית?

בעל הבית גופיה ניחא ליה דמשתבע שכיר ושקיל,
כי היכי דליתגרו ליה פועלים.

שכיר גופיה ניחא ליה דמשתבע בעל הבית ויפקע,
כי היכי דליגרוהו!

בעל הבית על כרחיה אגר.

שכיר נמי בעל כרחיה איתגרו!

אלא, בעל הבית טרוד בפועלים הוא.

אי הכי, ניתב ליה בלא שבועה!

כדי להפסיד דעתו של בעל הבית.

וניתב ליה בעדים!

טריחא להו מילתא.

וניתב ליה מעיקרא!

שניהם רוצים בהקפה.

אי הכי, אפילו קצץ נמי,
אלמה תניא:

**"אומן אומר: שתים קצצת לי,
והלה אומר: לא קצצתי לך אלא אחת.**

רש"י

אפי' עבר זמנו נמי. ותבעו
למחר להימנוהו לפועל:
גבי בעל הבית. כלומר בזכותא
דבעל הבית איכא תרי חזקי
לזכותו:

המוציא מחבירו עליו הראיה!"

קציעה - ודאי מידבר הכירי לה אינשי.

אי הכי, אפילו עבר זמנו נמי,
אלמה תנן: "עבר זמנו - אינו נשבע ונוטל!"

חזקה: אין בעל הבית עובר משום "בל תלין".

והא אמרת: "בעל הבית טרוד בפועלו הוא!"

הני מילי: מקמיה דלימטייה זמן חיוביה,
קיג, אבל מוטא זמן חיוביה - רמי אנפשיה ומידבר.

וכי שכיר עובר משום "בל תגזל"?

התם - תרי חזקי,

הכא - חדא חזקה.

גבי בעל הבית איכא תרי חזקי:

חדא - דאין בעל הבית עובר משום "בל תלין",

וחדא - דאין שכיר משהא שכרו.

והכא - חדא חזקה.

51. קיג"א

"אם יש עדים שתבעו - הרי זה נשבע ונוטל".

והא קתבעו לקמן!

אמר רב אסי:
שתבעו בזמנו.

ודלמא לבתר הכי פרע!

אמר אביי:
שתבעו כל זמנו.

ולעולם³²⁷!

אמר רב חמא בר עוקבא:
כנגד אותו היום של תביעה.

כט"י

והא תבע ליה קמן. ומה עדים
שתבעו אותו מצריכין:
ודלמא לבתר הכי. דאזלי עדים
מהתם פרעיה בו ביום דלא עבר
בבל תלין:
כל זמנו. עד שעבר עליו:
ולעולם. בתמיהה ובשביל
שתבעו כל היום ולא נתן יהא
שכיר זה נאמן לעולם לומר לא
התקבלתי ואם רוצה בעה"ב
לישבע לא נאמין וכי כל כך
השהה שכיר שכרו:
א"ר חמא בר עוקבא כנגד כל
היום של תביעה. יום אחד
לאחר זמנו נתנו לו חכמים
לישבע ויטול:

³²⁷ בגירסת הדפוס: (לא פרע ליה)

52. קיג, א

רס"י

מתני'

המלוה את חברו. והגיע זמן ולא פרע לו: לא ימשכנו. אפי' בשוק אלא בב"ד: ולא יכנס לביתו. בגמ' מפרש במאן קאי: היו לו שני כלים. וחובו כנגד שניהם ומשכנו בשניהם: נוטל אחד ומחזיר אחד. בשעה שהוא צריך לזה יחזירנו לו משום החזרת העבט ויעכב את השני וכשיצטרך זה לשני יטול זה את הראשון ויחזיר את השני כדמפרש ואזיל מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום: מת. הלוח אין משיב העבט לירשין שאין כאן מצות העבט אלא ימכרנו ויגבה חובו דהשב תשיבם לו כתיב ולא לירשין: שלשים יום. זמן ב"ד:

גמ'

ושליח ב"ד מנתח נתוחי. אף הוא אינו רשאי ליכנס לביתו ולמשכנו אלא רואהו בשוק ומנתק דבר שאוחז בידו ממנו: ממשכנין. משמע בתוך הבית: חבילה. מתוך הבית משמע דהא ריחיים ורכב בגו ביתא שכחי: לעולם בבעל חוב. קאמר ולא תידוק מינה הא כלים אחרים חבול דבכלים אחרים עובר משום לא תבא אל ביתו ולהכי איצטריך להוסיף לאו שני משום ריחיים ורכב וחד משום לא תבא אל ביתו:

משנה

המלוה את חברו - לא ימשכנו אלא בבית דין. ולא יכנס לביתו ליטול משכנו, ושנאמר: "בחוץ תעמוד"³²⁸ (דברים כד, י-יא). היו לו שני כלים נוטל אחד ומניח אחד. ומחזיר את הכר - בלילה, ואת המחרישה - ביום. ואם מת - אינו מחזיר לירשיו. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף לעצמו אינו מחזיר אלא עד שלשים יום, ומשלשים יום ולהלן - מוכרן בבית דין.

גמרא

אמר שמואל: שליח בית דין - מנתח נתוחי - אין, אבל משכנוי - לא.

והתנן:

"המלוה את חברו לא ימשכנו אלא בבית דין", מכלל בבית דין - ממשכנין!

אמר לך שמואל: אימא: לא ינתחנו אלא בבית דין.

הכי נמי מסתברא:

דקתני סיפא: "לא יכנס לביתו ליטול משכנו".

מני?

אילימא: בעל חוב - מרישא שמע מינה! אלא לאו שליח בית דין!

אי משום הא לא איריא.

הכי קאמר: המלוה את חברו לא ימשכנו אלא בבית דין, מכלל דבבית דין ממשכנים, ובעל חוב אפילו נתוחי נמי - לא, שלא יכנס לביתו ליטול משכנו.

מתלב רב יוסף:

"לא יחבל ריחים ורכב"³²⁹ (דברים כד, ו),

הא דברים אחרים - חבל.

"לא תחבל בגד אלמנה"³³⁰ (דברים כד, ז),

הא של אחרים - תחבל".

מאן?

אי נמיא: בעל חוב - הא קתיב: "לא תבא אל ביתו לעבט עבטו"³³¹ (דברים כד, י), אלא לאו שליח בית דין!

תרגמה רב פפא בריה דרב נחמן קמיה דרב יוסף, ואמרי לה רב פפא בריה דרב יוסף קמיה דרב יוסף: לעולם בבעל חוב, ולעבור עליו בשני לאוין.

³²⁸ מי תשה ברעה משאת מאומה לא תבא אל ביתו לעבט עבטו. וא בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נשה בו יוציא אליך את העבט החוצה

³²⁹ לא יחבל ריחים ורכב מי נפש הוא חבל

³³⁰ לא תטה משפט גר ותום ולא תחבל בגד אלמנה

³³¹ מי תשה ברעה משאת מאומה לא תבא אל ביתו לעבט עבטו

רס"י

ממשמע שנאמר בחוץ תעמוד. ויוציא אליך את העבוט וכי איני יודע שהאיש יוציאנו אלא מי יוציאנו אם לא בעה"ב: מאי לאו לרבות שליח ב"ד כו'. שיכנס לתוך הבית והי"ק והאיש דהוא שליח ב"ד ואשר אתה נושה בו יוציא אליך: לא שליח ב"ד כמלוה. והכי קאמר בחוץ תעמוד אתה והאיש שהוא שליח ב"ד ואשר אתה נושה בו יוציא אליך: הרי בעל חוב אמור. שאינו רשאי: הכתוב מדבר. שהוא רשאי ליכנס לחובלו והכי קאמר קרא אם חבול תחבול על ידי שליח ב"ד עד בוא השמש תשיבנו לו: שנאמר בחוץ תעמוד והאיש. שהוא שליח בית דין גם הוא יעמוד בחוץ: לא ימשכנו כלים שעושים בהן אוכל נפש. דאיתרבו מכי נפש הוא חובל: מטה ומטה. לקמן הוא מפרש אחת לאכול ואחת לישן: מצע. של לבד שקורין פולטר"א במקום שאין כסתות: לעשיר. שהורגל במצעות: ומפץ. לעני. לפי מה שהורגל דגבי ערכין כתיב ואם מך הוא מערכך ודרשינן (ערכין דף כד.) החייהו מערכך גובר הבא למשכנו כשאין ידו משגת והוא נידון בהשגת יד דכתיב (ויקרא כז) והעמידו לפני הכהן והעריך אותו הכהן משייר לו כדי חייו ונטל השאר ויצא ידי הקדש ואפי' העשיר לאחר שאמדוהו ונטל מה שבידו ומינה נמי גמרינן לבעל חוב שמשירין לו כדי חייו כדאמר לקמן (דף קיד.) דגמר מיכה מיכה: לו. הוא צריך ליתן מטה אבל לא לאשתו ולבניו דהחיהו כתיב ולא הוטל על המלוה להחיות את בני ביתו: שמשדרין. שמין להניח לו צרכי חייו לשון והעריך אותו לישנא אחרינא שמשדרין לשון שריד ושתייהן שמעתי:

תא שמע:

ממשמע שנאמר: "בחוץ תעמוד" (דברים כד יא) - איני יודע ש"האיש אשר אתה נושה בו יוציא" (דברים כד יא)? אלא מה תלמוד לומר "והאיש"? לרבות שליח בית דין. מאי לאו שליח בית דין כלוה.

קיג, לא, שליח בית דין כמלוה.

תא שמע:

"אם חבל תחבל שלמת רעך" (שמות כב, כה) - בשליח בית דין הפתוב מדבר, אתה אומר בשליח בית דין הפתוב מדבר, או אינו אלא בבעל חוב? בשהוא אומר: "לא תבא אל ביתו לעבט עבטו" (דברים כד, י) - הרי בעל חוב אמור, הא מה אני מקיים: "אם חבל תחבל שלמת רעך"? בשליח בית דין הפתוב מדבר!"

תנאי היא:

דתנאי:

"שליח בית דין שבא למשכנו - לא יכנס לביתו למשכנו, אלא עומד בחוץ, והלה מוציא לו משכנו, שנאמר: "בחוץ תעמוד והאיש" (דברים כד, יא).

ותנאי אידך:

"בעל חוב שבא למשכנו - לא יכנס לביתו למשכנו, אלא עומד בחוץ, והלה נכנס ומוציא לו משכנו, שנאמר: "בחוץ תעמוד" (דברים כד, יא). ושליח בית דין שבא למשכנו - הרי זה נכנס לביתו וממשכנו, ולא ימשכנו - דברים שעושים בהן אוכל נפש, ונותן מטה ומטה ומצע לעשיר, מטה, ומטה ומפץ - לעני, לו, אכל לא לאשתו ולא לבניו ולבנותיו, כדרך שמשדרין לבעל חוב, כך מסדרין בערכין".

כלפי ל"א?

עיקר סידור בערכין כתיב!

אלא אימא: כדרך שמשדרין בערכין, כך מסדרין בבעל חוב.

332 בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה
333 אם חבל תחבל שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו
334 מי תשה ברעך משאת מאומה לא תבא אל ביתו לעבט עבטו

53. קי"ב

כ"י

אדרבה עיקר סידור בערכין
 כתיב. כדפי לעיל:
 למאן. המטה השנית:
 מיתנא רטיבא דכיתנא
 אחרציה. חבל לח של פשתן על
 מתניו:
 אהינא. תמרא:
 אליבא ריקנא. קודם אכילה:
 ולא מסגי ארבעה גרמידי.
 קודם שישן הלכך יהבינן ליה
 מטה שניה ומושיבה ברחוק
 ארבע אמות ממקום אכילתו
 ועל כרחו ירגיל לעמוד וללכת
 במשכב ולא יישן על מטה
 שאכל:

אמר מר:

"נותן מטה ומטה ומצע - לעשיר,
 מטה ומטה ומפץ - לעני".

למאן?

אילימא לאשתו לבניו ולבנותיו - הא אמרת: "אבל לא לאשתו ולבניו ולבנותיו!"
 אלא אידי ואידי לדידיה.
 תרתי למה לי?

חדא - דאכיל עליה,

וחדא - דזג עליה,

כדשמואל,

דאמר שמואל:

כל מילי ידענא אסותייהו, לבר מהני תלת:

מאן דאכיל אהינא מרירא אליבא ריקנא,

ומאן דאסר מיתנא דכיתנא רטיבא אחרציה,

ומאן דאכיל נהמא ולא מסגי ארבעה גרמידי.

54. קיג, ב - קיד, א

רס"י

זבוני מזבנינן ליה. לאחר שלשים יום אף כלים הצריכין לו כדתנן משלשים ולהלן מוכרין:

תנא כרבן שמעון תני תנא קמיה. דרב נחמן להך מתני רשב"ג אומר כדרך שמסדרין וכו':

זבוני לגמרי. שלא ישאיר לו לפי צרכו בצמצום:

בעיניה. כמות שהיא חשובה אם חבל כסות של מעיל יחזיר לו הוא בעצמה:

מהדר ליה מאי דחזי ליה. ימכור לו של שיראין ויתן לו אחת של צמר ואחת של קנבוס: **אי אית ליה לרבן גמליאל האי סברא.** לסדר לבעל חוב:

ליכא מידי דלא חזי ליה. מאחר שהורגל בו דהא שמענא ליה דאמר כל ישראל בני מלכים הם דאמר אביי וכו':

לא את הלוף ולא את החרדל. מטלטלין בשבת שאינם ראויים היום לא זה לבשל ולא זה לטחון לוף מין קטנית ואינן ראויין למאכל כשהוא חי ואפילו לעופות:

לעורבים. וישראל בני מלכים ויש להם לגדל עורבים לנוי ולשחוק:

שכן דרכן לסוד בחול. בלא שום מכה הלכך כי איכא מכה נמי לא מוכחא מילתא דלרפואה עביד (דכי גזרו) רבנן משום שחיקת סממנין: **מפשיטין אותה ממנו.** לפרוע לבעל חוב את חובו:

תני תנא קמיה דרב נחמן:

"בדרן שמסדרין בערבין בן מסדרין בבעל חוב".

אמר ליה:

השתא זבוני מזבנינן ליה, סדורי מסדרין ליה!?

ומי מזבנינן ליה!?

והתנן:

"מחזיר את הפר בלילה,

ואת המחרשה ביום!"

תנא, כרבן שמעון בן גמליאל תנא קמיה,

והכי קאמר ליה: השתא לרבן שמעון בן גמליאל זבוני מזבנינן ליה, סדורי מסדרין ליה? דתנן:

"רבן שמעון בן גמליאל אומר:

אף לעצמו אינו מחזיר אלא עד שלשים יום,

מבאן ואילך מוכרן בבית דין".

וממאי דכי קאמר רבן שמעון בן גמליאל זבוני לגמרי קאמר?

דלמא הכי קאמר: עד שלשים יום הדר ליה בעיניה,

מכאן ואילך מהדר ליה למאי דחזי ליה,

ומזבנינן מאי דלא חזי ליה!

אי סלקא דעתך: אית ליה לרבן שמעון בן גמליאל האי סברא,

ליכא מידי דלא חזי ליה.

דאמר אביי: רבן שמעון בן גמליאל,

ורבי שמעון,

ורבי ישמעאל,

ורבי עקיבא -

כולהו סבירא להו: כל ישראל בני מלכים הן.

רבן שמעון בן גמליאל?

דתנן:

"לא את הלוף ולא את החרדל.

רבן שמעון בן גמליאל:

מתיר בלוף,

מפני שהוא מאכל לעורבין" (שבת קכו:).

רבי שמעון?

דתנן:

"בני מלכים סבין שמו וורד על גבי מכותיהן בשבת,

שכן דרכן לסוד בחול.

רבי שמעון אומר:

כל ישראל בני מלכים הן" (שבת קיא:).

רבי ישמעאל ורבי עקיבא?

דתנא:

"הרי שהיו נושין בו אסף וזו ולבוש איצטלא בת מאה מנה -

מפשיטין אותה ממנו ומלבישים אותו איצטלא הראויה לו".

ותנא משום **רבי ישמעאל**, ותנא משום **רבי עקיבא:**

"כל ישראל ראויין לאותה איצטלא".

וְלִמָּא דְסָלִיק אֲדַעְתִּין מַעֲקָרָא, דִּיהִיב לִיה מָא דְחִזִּי לִיה, וּמְזַבְנִין מָא דְלֹא חִזִּי לִיה, בְּשִׁלְמָא: **"כֹּר וְכִסֶּת"** חִזִּי לִיה דְּבִינִי בִּינִי. אָלָא **"מַחְרִישָׁה"** לְמָא חִזִּיא?

אָמַר רַבָּא פֶּר רַבָּה:

מַחְרִישָׁה דְּכִסְפָּא.

מִתְקִיף לִיה רַב חֲגָא:

וְלִמָּא לִיה: לָאו עָלִי קְרָמִית?!

אָמַר לִיה אַבְי:

קִידָא, אִיבְרָא, עָלִיה קְרָמִי,

מִשּׁוּם שְׁנֵאמַר: **"וְלֶךְ תִּהְיֶה צְדָקָה"**³³⁵ (דברים כד, יג).

רפ"י

בשלמא כר וכסת. דתנן במתניתין איכא למימר מוכרן דקאמר רשב"ג לביני ביני קאמר לקנות גרועה הימנו וביני ביני יטול בחובו:

אלא מחרישה. דקתני במתניתין ועלה קאמר רשב"ג מוכרן מאי ביני ביני איכא:

ונימא ליה. מלוה:

לאו עלי דידי רמית. לפרנסך:

איברא. באמת:

עליה רמי. שיהא לו צדקה שהכתוב הטיל עליו לעשות לו צדקה להלך לפניו:

55. קיד, א

רס"י

מיכה מיכה. גבי לוח ומלוח כתיב וכי ימוך אחיך ומטה ידו ממך וגבי ערכין כתיב ואם מך הוא מערכך. דבר זה [שאלתני] אם למדנו גזירה שוה דמיכה מיכה ולא אמרו לי דבר:

ברם כך היתה שאילה. אבל כן נשאלה שאילה אחת בבית המדרש מינה יש ללמוד שאין מסדרין:

הרי עלי מנה לבדק הבית. והשגת יד לא כתיב אלא בערכין אבל שאר הקדשות אין נידונין בהשג יד ומה שיש לו גובין הימנו והמותר יגבו לאחר זמן אם יעשיר:

מהו שיסדרו לו. כשבאין למשכנו:

שמחזירין. שמלוח מצווה להשיב לו את העבוט:

אין מסדרין. להשאיר לו כלום משבא למכור לאחר שלשים:

נדר בערכך. כי יפליא נדר בערכך נפשות (ויקרא כז) הקיש נדרים לערכין:

ההוא לנידון בכבודו. היקש נדר לערכין להכי אתא שאם אמר דמי לבי או ראשי או כבידי עלי נותן דמי כולו אבל אם אמר על אבר שאין הנשמה תלויה בו דמיו עלי שמין אותו כעבד הנמכר בשוק כמה הוא שוה ביד וכמה הוא שוה בלא יד להא מילתא איצטריך למיגמר נדר מערכין גבי ערכין כתיב (שם) ערכך נפשות אם אמר ערך אבר שהנשמה תלויה בו עלי נותן דמי כולו ואם אמר ערך ידי עלי לא אמר כלום שאין ערך כתוב אלא לנפש:

נדון בכבודו. האבר נידון לפי כבודו שאם הנשמה תלויה בו נותן דמי כולו:

ויסדרו לב"ח. גמרא קא פריך לה:

שמחזירין. מיום אל יום את כלי הצריך לו:

אינו דין שמסדרין. כשבא למכור לאחר שלשים יום ישאיר לו כדי חייו כגון מטה ומפץ והנך דאמר בערכין (דף כג):

ואידך. תנא קמא דמתני' דאמר מסדרין לבעל חוב דקתני אם מת אינו מחזיר ליורשיו הא לו מחזיר לעולם:

האי. הוא דכתיב בערכין דריש ליה עד שיהא במכותו מתחילתו ועד סופו שאם העריך עצמו עני והעשיר קודם שהעריכו כהן אינו נידון בהשגת יד אלא נותן ערך עשיר:

ויחזירו בהקדש. העבוט עד שלשים יום:

איבעיא להו:

מהו שיסדרו בבעל חוב?

מי גמר 'מיכה'³³⁶ (ויקרא כה, לה) 'מיכה'³³⁷ (ויקרא כו, ח) מערכין, או לא?

תא שמע:

שלח רבין באגרתיה: "דבר זה שאלתי לכול רבותי, ולא אמרו לי דבר.

ברם כך היתה שאילה:

האומר: "הרי עלי מנה לבדק הבית" - מהו שיסדרו?

רבי יעקב משמיה דבר פדא,

ורבי ירמיה משמיה דאילפא אמרי:

קל וחומר מבעל חוב,

ומה בעל חוב שמחזירין אין מסדרין,

הקדש שאין מחזירין - אינו דין שאין מסדרין!?

ורבי יוחנן אמר:

"נדר בערכך"³³⁸ (ויקרא כו, ב) כתיב,

מה ערכין מסדרין,

אף הקדש מסדרין.

ואידך?

לנידון בכבודו הוא דאתא.

מה ערכין נידון בכבודו - אף הקדש נידון בכבודו.

ויסדרו בבעל חוב - קל וחומר מערכין;

ומה ערכין שאין מחזירין - מסדרין,

בעל חוב שמחזירין - אינו דין שמסדרין!?

אמר קרא: "ואם מך הוא מערכך"³³⁹ (ויקרא כו, ח),

"הוא" - ולא בעל חוב.

ואידך?

האי: עד שיהא במכותו מתחילתו ועד סופו.

ויחזירו בהקדש - קל וחומר מבעל חוב,

ומה בעל חוב שאין מסדרים - מחזירים,

הקדש שמסדרין - אינו דין שמחזירין!?

אמר קרא: "ושכב בשלמתו וברכה"³⁴⁰ (דברים כד, יג),

יצא הקדש שאין צריך ברכה.

ולא? והקתיב: "ואכלת ושבעת וברכה"³⁴¹ (דברים ח, ט).

אלא, אמר קרא: "ולך תהיה צדקה" (דברים כד, יג) - מי שצריך צדקה,

יצא הקדש שאין צריך צדקה.

³³⁶ וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמו והחזקת בו גר ותושב וחי עמו

³³⁷ ואם מך הוא מערכך והעמידו לפני הבהן והעריך אותו הבהן על פי אשר תשיג יד הנדר יעריכנו הבהן

³³⁸ דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם איש מי יפלא נדר בערכך נפשות לה'

³³⁹ ואם מך הוא מערכך והעמידו לפני הבהן והעריך אותו הבהן על פי אשר תשיג יד הנדר יעריכנו הבהן

³⁴⁰ השב תשיב לו את העבוט קבא השמש ושכב בשלמתו וברכה ולך תהיה צדקה לפני ה' אלהיך

³⁴¹ ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטבה אשר נתן לך

56. קיד, א-ב

רש"י

ערוות דבר. בשעה שאתה מדבר בו לא יראה בך ערוות דבר שמע מינה אין אדם מברך כשהוא ערום ותורם בעי ברכה והאי דבעי מיניה לענין תורם דהתם תנן (תרומות פ"א מ"ו) אין מגביהין תרומה ערום:

לאו כהן מר. דאיכא למי"ד דאליהו הוא פינחס דכתיב ביה קנא קנאתי וכן בפינחס בקנאו את קנאתי:

אין מטמאין. דגבי אהל כתיב אדם (במדבר יט) אדם כי ימות באהל:

בארבעה לא מצינא. בגירסי דארבעה סדרין כגון מועד ישועות נשים שהן נהגות בזמן הזה כבזמן הבית וקדשים נמי כדכתיב ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי ואמרי' (מנחות דף קי.) אלו תלמידי חכמים העוסקין בהלכות עבודה בכל מקום מעלה עליהן הכתוב כאילו מקריבין אותן בבית המקדש:

בשיתא מצינא. בתמיהה זרעים אינו נוהג בחוצה לארץ וכן טהרות:

ספי. לקוט:

טרפי. עלין:

נפץ. אשקושי"ט בלעז:

סחט גלימא. נסחט ריח מתוך העלין לתוך טלית וקלטה טליתו את הריח:

וזבני. לגלימי בי"ב אלפי דינרי:

אשכחיה רבה בר אבונה לאליהו דקאי בבית הקברות של גוים.

אמר ליה: מהו שיסדרו בבעל חוב?

אמר ליה: גמר 'מיכה' 'מיכה' מערכין,

גבי ערכין קתיב: **"ואם מך הוא מעדקה"**³⁴² (ויקרא כו, ח),

גבי בעל חוב קתיב: **"וכי ימוך אחיק"**³⁴³ (ויקרא כה, לה).

קיד, ב. מנין לערום שלא יתרום?

דכתיב: **"ולא יראה בך ערוות דבר"**³⁴⁴ (דברים כג, טו).

אמר ליה:

לאו כהן הוא מר?

מאי טעמא קאי מר בבית הקברות?

אמר ליה:

לא מתני מר טהרות?

דתניא:

"דבי שמעון בן יוחי אומר:

קבריהם של גוים - אין מטמאין,

שנאמר: "ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם"³⁴⁵ (יחזקאל לד, לא),

אתם קרויים "אדם" - ואין גוים קרויים "אדם"."

אמר ליה:

בארבעה לא מצינא, בשיתא מצינא!?

אמר ליה:

ואמאי?

אמר ליה:

דחיקא לי מילתא.

דבריה ועייליה לגן עדן,

אמר ליה: פשוט גלימד, ספי שקול מהני טרפי. ספא שקל.

כי הוה נפיק שמע דקאמר: "מאן קא אכיל לעלמיה פרבה בר אבונה"?

נפץ שדנהו.

אפילו הכי אתייה לגלמיה סחט גלימא ריחא זבניה בתריסר אלפי דינרי,

פלגניהו לחתנוותיה.

³⁴² ואם מך הוא מעדקה והעמידו לפני הבהו והעריך אתו הבהו על פי אשר תשיג יד הנדר וערוכנו הבהו

³⁴³ וכי ימוך אחיק ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך

³⁴⁴ מי ה' אלהיו מתהלך בקרב מחנהו להצילו ולתת אוזבו לפניהו והיה מחניהו קדוש ולא יראה בך ערוות דבר ושבו מאחריך

³⁴⁵ ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם אני אלהיכם נאם אדני ה'

57. קיד, ב

רס"י

לא תשכב בעבוטו. הא עשיר שכיב בעבוטו: מאי קאמר. וכי בשביל שהוא עשיר התירו לשכב על טליתו והרי הוא רבית אצלו שישתמש במשכונו חנם: הכי קאמר לא תשכב ועבוטו בידך. אלא השיבנו לו כבוא השמש כדכתיב השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש: ה"ג המלוה את חברו אינו רשאי למשכנו ואינו חייב להחזיר לו ועובר בכל השמות הללו. השב תשיב ולא תשכב בעבוטו ועד בא השמש תשיבנו לו:

תנו רבנן:

"ואם איש עני הוא לא תשכב בעבוטו"³⁴⁶ (דברים כד, יג),
הא עשיר - שכיב."

מאי קאמר?

אמר רב שישת:

הכי קאמר: ואם איש עני הוא - לא תשכב ועבוטו אצלך,
הא עשיר - שכיב ועבוטו אצלך.

³⁴⁶ השב תשיב לו את העבוט קבא השמש ושכב בשלמתו וברכה ולך תהיה צדקה לפני ה' אלהיה

58. קיד, ב

ר"י

מאי קאמר. דקתני אינו חייב להחזיר לו ועוד הדר תני עובר בכל השמות הללו (עובר בשם השמות הללו) השב תשיב לא תשכב בעבוטו ועד בא השמש תשיבנו:

אסיפא. אם לא החזיר:

ורבא אמר הכי קאמר וכו'. לא טעי תנא במאי דאתנייה חייב להחזיר לאוסופי ולמימר אינו חייב להחזיר אלא ודאי אינו חייב להחזיר נמי אתנייה והכי קאמר וכו' ושכח וחיסר ודילג מחייב להחזיר באינו חייב להחזיר:

שמשכנו שלא בשעת הלואתו.

בבית דין:

אבל משכנו בשעת הלואתו.

שהביא לו משכנו:

תנו רבנן:

"המלוה את חבירו - אינו רשאי למשכנו, ואינו חייב להחזיר לו, ועובר בכל השמות הללו".

מאי קאמר?

אמר רב ששת:

הכי קאמר: המלוה את חבירו - אינו רשאי למשכנו, ואם משכנו - חייב להחזיר לו.
"ועובר בכל השמות" - הללו אסיפא.

רבא אמר:

הכי קאמר: המלוה את חבירו - אינו רשאי למשכנו, ואם משכנו - חייב להחזיר לו.
במה דברים אמורים: שמשכנו שלא בשעת הלואתו, אבל משכנו בשעת הלואתו.
"ועובר בכל השמות הללו" - ארישא.

59. קיד, ב

כ"י

אינו חייב להחזיר. דקראי בחובלו לאחר הלואה כתיב דהיכא דאתייה ניהליה לאו חובלו הוא:
ארישא. אמשכנו שלא בשעת הלואתו ולא החזיר לו עובר בכל השמות הללו:
עד בא השמש תשיבנו לו. משמע בבוקר תשיבנו לו ויהא בידו עד בא השמש ויקח לו ממנו:
זה כסות לילה. לקמן פריך דלילה לאהדורי ליה ביממא למה לי כבא השמש בלילה החזירו לו:

תני רב שיזבי קמיה דרבא:

"**עד בא השמש תשיבנו לו**"³⁴⁷ (שמות כב, כה) - **זו כסות לילה,**

"**השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש**"³⁴⁸ (דברים כד, יג) - **זו כסות יום.**

אמר ליה:

דיממא בליליא - למה לי,

ודליליא ביממא - למה לי?

אמר ליה:

איסמיה?

אמר ליה: לא,

הכי קאמר: "**עד בא השמש תשיבנו לו**" - זו כסות יום שניתנה לחבול בלילה,
"**השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש**" - זו כסות לילה שניתנה לחבול ביום.

³⁴⁷ אם חבל תחבל שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו

³⁴⁸ השב תשיב לו את העבוט כבא השמש ושכב בשלמתו וברכך ולך תהיה צדקה לפני ה' אלהיך

60. קיד, ב - קטו, א

רש"י

איסמייה. אסיר ברייתא זו מסדר משנתי:
אמר ליה לא. תסמייה דהא כסות לילה וכסות יום דקאמר לאו תשמיש יום ותשמיש לילה קאמר אלא כסות העשויה למשכן בלילה וכסות העשויה למשכן ביום קאמר והכי קאמר עד בא השמש תשיבנו לו וכבא השמש תטלנו. זה כסות יום ולימדך הכתוב שניתנה לו רשות לחובלה בלילה ולענין חבלה קרי ליה כסות לילה:
משכנו ומת. לוח לאחר שהשיב לו את העבוט:
שומטו. מלוה מעל גבי בניו ואין נעשה אצלו כשאר מטלטלים שלהן דלא משתעבדי לבי"ח דכיון דמשכניה קנייה:
למה חוזרין וממשכנין. הרי עליו להחזיר לו למחר:
שלא תהא שביעית משמטתו. דלהוי משכנו בידו והמלוה על המשכון אינו משמט:
ולא יעשה מטלטלין אצל בניו. שלא ימות בעוד המשכון מוחזר לו ויהא מטלטלין אצל בניו:
טעמא דהדר משכניה. שהיה בידו כשמת לוח:
למה ממשכנין מעיקרא. דבר שעליו להחזיר מה מועיל לו:
שלא תהא שביעית משמטתו וכו'. דמדמשכניה קנייה וכי מהדר ליה הוה פקדון גביה:

אמר רבי יוחנן:

משכנו ומת - שומטו מעל גבי בניו.

מיתבי:

"אמר רבי מאיר:**וכי מאחר שמשכניו למה מחזירין?****"למה מחזירין"?! רחמנא אמר אהדר!**

אלא, מאחר שמשכניו,

למה חוזרין וממשכניו?

קטו, א

שלא תהא שביעית משמטתו.**לא יעשה מטלטלין אצל בניו.**

טעמא דהדר ומשכניה,

הא לא הדר ומשכניה - לא!

אמר רב אדיא בר מתנא:

ולאו תרוצי קא מתרצת לה?

תריץ הכי: וכי מאחר שמשכניו למה ממשכניו מעיקרא?

שלא תהא שביעית משמטתו ולא יעשה מטלטלין אצל בניו.

61. קטו, א

רש"י

בני אם ערבת לרעך או אם נוקשת באמרי פיך. שהוניתו בדברים:
עשה זאת והנצל. התרפס יד אם ערבת ואם לא ערבת אלא נוקשת באונאת דברים רהב רעיך הרבה עליו רעים לבקש מחילה:
אם ממון יש לו בידך. אם נעשה לו ערב ואם נוקשת בדברים רהב רעיך:
לצד שני. כמו דבר אחר. לביתו של לוח במלוה אי אתה נכנס אבל אתה נכנס למשכנו חוב אחר שאינה מלוה:
שכר פונדק. השכיר לו פונדק:
דיוקנאות. צר לו צורות בביתו בשכר:

תנו רבנן:

"לא תבא אל ביתו לעבט עבטו"³⁴⁹ (דברים כד, י).

לביתו - אי אתה נכנס,

אבל אתה נכנס לביתו של ערב.

וכן הוא אומר: "לקח בגדו מי ערב זר"³⁵⁰ (משלי כ, טז).

ואומר: "בני אם ערבת לרעך תקעית לזר כפיך.

נוקשת באמרי פיך נלמדת באמרי פיך.

עשה זאת אפוא בני והנצל מי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעיך"³⁵¹ (משלי ו, א-ג).

אם ממון יש לו בידך - התר לו פיסת יד,

ואם לאו - הרבה עליו רעים.

לצד שני - לביתו אי אתה נכנס,

אבל אתה נכנס לשכר כתף,

לשכר חמור,

לשכר פונדק,

לשכר דיוקנאות.

יכול אפילו זקפן עליו במלוה?

תלמוד לומר: "משאת מאומה"³⁵¹ (דברים כד, י).

³⁴⁹ מי תשה ברעך משאת מאומה לא תבא אל ביתו לעבט עבטו

³⁵⁰ לקח בגדו מי ערב זר ובעד נמריה חבלהו

³⁵¹ מי תשה ברעך משאת מאומה לא תבא אל ביתו לעבט עבטו

62. קטו, א

רפ"י

משיאה שם רע. שאתה יוצא
ונכנס אצלה שחרית וערבית:
מכדי בעלמא דריש טעמא
דקרא. אע"ג דלא מפרש טעמא
כדאוקימנא גבי חובל:

משנה

אלמנה,

בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה - אין ממשכנין אותה,
שנאמר: "ולא תחבל בגד אלמנה"³⁵² (דברים כד, יז).

גמרא

תנו רבנן:

"אלמנה,

בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה - אין ממשכנין אותה,
דברי רבי יהודה.

רבי שמעון אומר:

עשירה - ממשכנין אותה,

ענייה - אין ממשכנין אותה.

שאתה חייב להחזיר לה,

ואתה משיאה שם רע בשכנותיה".

למימרא: רבי יהודה לא דריש טעמא דקרא.

ורבי שמעון דריש טעמא דקרא!?

והא איפכא שמעינן להו!

דתניא:

"ולא ירבה לו נשים"³⁵³ (דברים יז, יז) -

רבי יהודה אומר:

מרבה הוא, ובלבד שלא יהו מסירות את לבו.

רבי שמעון אומר:

אפילו אחת והיא מסירה את לבו - הרי זה לא ישאנה.

אם בן מה תלמוד לומר: "ולא ירבה לו נשים"?

אפילו באביגיל" (סנהדרין כא.)!

לעולם, רבי יהודה לא דריש טעמא דקרא,

ושאני הכא, דמפרש קרא: "ולא ירבה לו נשים ולא יסור".

מאי טעמא לא ירבה לו נשים?

משום ד"לא יסור".

ורבי שמעון?

מכדי בעלמא דרשינן טעמא דקרא,

לקתוב רחמנא: 'לא ירבה', ולא בעינן: "לא יסור",

ואנא ידענא: מאי טעמא 'לא ירבה'? משום ד"לא יסור".

"לא יסור" דכתב רחמנא למה לי?

אפילו אחת ומסירה את לבו הרי זה לא ישאנה.

³⁵² לא תטה משפט גר יתום ולא תחבל בגד אלמנה

³⁵³ ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו ונסף וזהב לא ירבה לו מאד

63. קטו, א

רפ"י

משנה

החובל את הריחים,
עובר משום לא תעשה,
וחייב משום שני בליים,
שנאמר: "לא יחבל ריחים ורכב"³⁵⁴ (דברים כד, 1).
ולא ריחים ורכב בלבד אמרו,
אלא כל דבר שעושין בו אוכל נפש.
שנאמר: "מי נפש הוא חבל" (דברים כד, 1).

גמרא

אמר רב הונא:
חבל ריחים - לוקה שתים,
משום "ריחים",
ומשום: "מי נפש הוא חבל".
ריחים ורכב - לוקה שלש;
משום: "ריחים",
"ורכב",
ומשום: "מי נפש הוא חבל".
ורב יהודה אמר:
חבל ריחים - לוקה אחת,
רכב - לוקה אחת,
ריחים ורכב - לוקה שתים.
קטו, ב "מי נפש הוא חבל" - לשאר דברים הוא דאָתא.

מתני' משום שני כלים. העליונה רכב והתחתונה ריחים:
גמ' לשאר דברים. ולאו לאוסופי לאו אריחים ורכב דהא ריחים ורכב כתיב ברישא ואיצטריך כי נפש לרבות שאר כלים של אוכל נפש על לאו שבכללות. משום לא תאכלנו כי אם צלי אש דכייל נא ומבושל ואין לוקין אלא על נא ומבושל שהן מפורשין:
אבני כרב יהודה. דהיכא דעבר על הכלל ועל הפרט והן שניהן בלאו אחד לא לקי אכללא:
עד כאן לא קאמר רב יהודה התם. דלא מהני כי נפש לאוסופי לאוי יתירי אריחים ורכב:
אלא משום דכי נפש. דמרבי שאר דברים אי לאו דכתיב ביה לא מישתמע ליה מריחים ורכב דה"א הנך דוקא הלכך לשאר דברים אתא ולא תישדייה נמי אהני דמפרש לאו דידהו לאטפויי לאוי:

לימא אבני ורכב, בפלוגתא דרב הונא ורב יהודה קמיפלגי?

דאמר רבא:
אכל נא - לוקה שתים,
משום: "נא"³⁵⁵ (שמות יב, ט),
ומשום: "מי אם צלי אש" (שמות יב, ט).
מבושל - לוקה שתים:
משום: "מבשל",
ומשום: "מי אם צלי אש".
נא ומבושל - לוקה שלש:
משום: "נא",
ומשום: "מבשל",
ומשום: "לא תאכלנו כי אם צלי אש".

אבני אמר:
אין לוקים על לאו שבכללות.

לימא אבני דאמר כרב יהודה,
ורבא דאמר כרב הונא?

אמר לך רבא:
אנא דאמר: אפילו כרב יהודה,
עד כאן לא קאמר רב יהודה התם,
אלא ד"מי נפש הוא חבל" לא משמע "ריחים ורכב",
הלכך - לשאר דברים הוא דאָתא.

³⁵⁴ לא יחבל ריחים ורכב מי נפש הוא חבל

³⁵⁵ אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים מי אם צלי אש ראשו על קרעיו ועל קרבו

אבל הכא: "כי אם צלי אש" - למאי אתא?
שמע מינה ללאו.

ר"י

אבל הכא. אי לאו לטפויי לאוי
אנא ומבושל אתא:

כי אם צלי אש למאי אתא. אין
לך דבר שאינו בכלל נא ומבושל
חוץ מצלי דניתי לאזהורי לאו
עליהו ואי אשמעינן מצות צלי
קרא אחרינא כתיב צלי אש
ומצות וגו':

יתירא הוא. ללאו משום שאר
דברים וכיון דיתירא הוא ללאו
וכתביה סתמא שדייה נמי
אריחים ורכב שאין לך
להוציאם ממשמע כי נפש הוא
חובל על כרחך אבל הכא כי אם
צלי אש לאו לאזהרה אתא
לאוסופי לאו יתירא אלא
כדתניא ומי"מ נא ומבושל משמע
ביה שאינו עובר בנא ומבושל
ביום אלא בלילה:

ה"ג תניא כוותיה דרב יהודה
חבל זון וכו' ותניא אידך וכו'.
ולא גרסינן תניא אידך
דמתרוייהו מתני' מתרץ סייעת'
ולא מחדא מינייהו דאי משום
דקתני חייב ב' ולא ג' הא אפילו
רב הונא מודה דמהיכא תיתי
הא הני לא כתיבי ומכי נפש הוא
חובל הוא דנפקי דאכל חד קאי
כי נפש אלא מתרוייהו מתני'
מיתוקמא סייעתא לרב יהודה:

חבל זוג של ספרים. מספרים
של ספרים והן של פרקים וכל
חד כלי באפי נפשיה ועושין
המלאכה בין שניהם כריחים
ורכב:

חייב שתיים. משום כי נפש על
כל אחד אע"פ ששניהן צריכין
למלאכה אחת וכן צמד של
פרות חבל ב' פרות חורשות עם
צמדן דהיינו נמי כלי אוכל נפש
ונראה בעיני שהעול שלהן של
פרקים הוה:

ותניא אידך. דיליף להו מריחים
ורכב דאיתקוש שאר דברים
לריחים ורכב בחד קרא מה
ריחים ורכב וכו': וחייב על זה
בעצמו ועל זה בעצמו שהרי
פירשן הכתוב לברר אזהרה לכל
אחד לעצמו:

אף כל וכו'. ומדיליף להו
מריחים ורכב ש"מ בריחים
ורכב חייב נמי שתיים קאמר ולא
שלש והיינו כרב יהודה וא"ת
מתני' קמיתא למאי אייתיה
ה"נ שמעי לה מבתרייתא אי
מבתרייתא חייב על זה בעצמו
ועל זה בעצמו:

קאמר דלא אזלינן בתר מלאכה
אלא. בתר כלים ולעולם שלש
מלקיות אחת משום רכב ואחת
משום ריחים ואחת משום כי
נפש דקאי אתרוייהו ולהכי
אשמעינן קמיתא דקתני בה
בהדיא חייב שנים:

ואב"י אמר לך:

אנא דאמרי אפילו לרב הונא.

עד כאן לא קאמר רב הונא התם, אלא ד"כי נפש הוא חבל"

יתירא הוא, קטז, א

כיון דיתירא הוא שדייה ריחים ורכב.

אבל הכא: "כי אם צלי אש" (שמות יב ט) לאו יתירא הוא,

דמכעי ליה לכדתניא:

"בשעה שישנו בקום אכול צלי - ישנו ב' כל תאכל נא",

בשעה שאינו בקום אכול צלי - אינו ב' כל תאכל נא".

תניא כוותיה דרב יהודה:

"חבל זוג של ספרים,

וצמד של פרות - חייב שתיים.

זה בעצמו וזה בעצמו - אינו חייב אלא אחת".

ותניא אידך:

"חבל זוג של ספרים,

וצמד של פרות,

יכול לא יהא חייב אלא אחת?

תלמוד לומר: "לא יחבל ריחים ורכב" (דברים כד, ו),

מה "ריחים ורכב" שהן מיוחדין, שני כלים ועושין מלאכה אחת,

וחייב על זה בפני עצמו, ועל זה בפני עצמו,

אף כל דברים שהן שני כלים מיוחדים, ועושין מלאכה אחת -

חייב על זה בפני עצמו, ועל זה בפני עצמו".

64. קטז, א

רפ"י

סכינא דאשכבתא. של בית המטבחים שמקצבים בו בשר: **ותא קום בדינא.** תבעהו לדין על חובך אם מודה לך או אם יש עדים ישלם ואם לאו ישבע שבועת היסט: **רבא אמר.** כיון דמשכניה ואין עדים שמשכנו היה יכול לטעון לקוחה היא בידי לא צריך למיקם בדינא עילויה דקנה ליה משכון לישבע וליטול עד כדי דמיו: **חושלא.** שערין קלופים: **לאו מידי הוא דעביד לאושולי וכו'.** שאין אדם משכיר ומשאל עזים שלו הלכך יכול לטעון לקוחין הן בידי היכא דאין עדים שאספם מרשותם של בעליהן: **זוגא דסרבלא.** מספרים שגוזזין בהן צמר: **אפילו מיתמי.** שהביאו הבעלים עדים שהיו שלהן והן טוענין השאלנום לאביהם של אלו ואפקינהו רבא מינייהו משום דברים העשויין להשאל ולהשכיר ואם איתא דיכול לטעון לקוח הוא בידי יתמי כי לא טענו נמי אנו טענינו להו:

ההוא גברא דחבל סכינא דאשכבתא מחבריה. **אתא לקמיה דאבוי,** **אמר ליה:** זיל אהדריה, דהוי ליה כלי שעושים בו אוכל נפש, ותא קום בדינא עליה.

רבא אמר: לא צריך למיקם בדינא עליה, ויכול לטעון עד כדי דמיהו.

ואבוי לית ליה ההיא סברא?

מאי שנא מהנהו עיני דאכלי חושלא בנהרדעא, ואתא מרא דחושלא ותפס להו, וקא טעין טובא. **ואמר אבוה דשמואל:** יכול לטעון עד כדי דמיהו!

התם - לאו מידי דעבדא לאושולי ולאוגורי הוא, הקא - מידי דעביד לאושולי ולאוגורי הוא.

דשלה רב הונא בר אבין: דברים העשויין להשאל ולהשכיר, **ואמר:** לקוחין הן בידי - אינו נאמן.

ורבא לית ליה האי סברא? **והא רבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי,** בדברים העשויין להשאל ולהשכיר!

אמר לך רבא: האי נמי, כיון דמיפגמא קפדי אינשי ולא מושלי.

הדרן עלך המקבל